ZPRAVODAJ

Muzea Komenského v Přerově

říjen–prosinec
2026

Muzeum Komenského v Přerově zve na výstavu

KOLA, KŘÍDLA, KORMIDLA, KOLEJE

16. 10. 2026—28. 3. 2027

Vývoj dopravních prostředků od pravěku po současnost. Modely letadel a lokomotiv české výroby zapůjčené od soukromých modelářů doplněné dopravními mapami, školními obrazy a časopisy pro mládež ze sbírek MKP.

Vernisáž 15. 10. od 17 hod
Kaple přerovského zámku
Vstupné: 60/30 Kč

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

Nové kované plastiky ve veřejném prostoru

Radim Himmler

V blízkém okolí známého ohniska kovářských aktivit hradu Helfštýna došlo v průběhu roku 2026 ke dvěma zaznamenáníhodným kovářským počinům. Veřejná prostranství v obci Týn nad Bečvou a ve městě Lipník nad Bečvou oživily dvě zcela nové kované plastiky, na jejichž tvorbě se podílel kastelán hradu Helfštýna – a vedle jeho mnoha muzejních i kulturních aktivit také umělecký kovář – Jan Lauro.

V sobotu 25. dubna 2026 proběhlo slavnostní odhalení a posvěcení nového kříže umístěného ve východní části obce Týn nad Bečvou tam, kde ze vsi vychází žlutě značená turistická cesta zvaná Gabrielka. Původně se na stejném místě nacházel starší dřevěný kříž s plechovým malovaným obrazem Krista datovaný rokem 1879. Ten byl ale poškozen spadlou lípou po vichřici v červnu 2023. Na zadání obce Týn nad Bečvou reprezentované starostou Ing. Antonínem Ryšánkem byl roku 2025 objednán nový kříž, který byl podle návrhu Jana Laura realizován autorským kolektivem kovářů a umělců pravidelně spolupracujících s hradem Helfštýn. V abecedním pořadí to byli: Jan Dostál, Petr Gajdušek, Peter Gašparík, Ondřej Géla, Jiří Hausner, Luboš Krátký, Jan Lauro, Petr Melichárek, Jiří Němec, Michal Ptáček, Stanislav Říha a Adam Stolarik. Snad symbolicky nebo dílem náhody jich bylo celkem 12, přesně jako apoštolů. Realizaci bylo možno uskutečnit díky využití zázemí i pomoci studentů Střední zemědělské a zahradnické školy v Olomouci, přesněji její kovářské dílny v Bohuňovicích.

Kříž je vyroben z masivní cortenové oceli. Dosahuje výšky 3,5 m. Skládá se z osmi dílů svařených u ramenou figury a propojených dvěma špičatými hřeby probitými skrz horizontální břevno. Korpus Krista je naznačen jako prázdná silueta – centrální figurou, vertikálním a horizontálním průzorem prostupuje světlo, které symbolizuje tělo Krista, jeho utrpení, ale i naději a pokračování více než dva tisíce let živého evangelijního příběhu. Stopy kovářských nástrojů na vnitřních hranách připomínají bolest a zápas. Hladký vnější obrys kříže vyjadřuje klid a smíření. Utrpení tak nenese figura, ale samotný kříž – železo formované ohněm a lidskou silou.

V pondělí 6. srpna 2026 byla namontována a předána veřejnosti plastika Bečvan, která zdobí prostranství na nově zrekonstruovaném autobusovém nádraží na ulici Svat. Čecha v Lipníku nad Bečvou. Objednatelem díla bylo město Lipník nad Bečvou reprezentované starostou Ing. Miloslavem Přikrylem a využilo k financování dar poskytnutý firmou CTP Invest, s.r.o. Autoři návrhu i tvůrci díla byli umělecký kovář Luboš Krátký a opět kastelán hradu Helfštý-

na Jan Lauro. Realizace probíhala znovu v bohuňovické kovářské dílně Střední zemědělské a zahradnické školy v Olomouci díky vstřícnosti jejího vedení.

Plastika Bečvan je vyrobena z ocelové pásoviny a ošetřená žárovým zinkováním s grafitovou povrchovou úpravou. Její výška je nadživotní a dosahuje 2,5 m. Plastika vypadá jako torzo antického kanelovaného sloupu tvaru komolého hyperboloidu a je svařena z 2krát šestnácti podlouhlých pásovin, které jsou v dolní části výrazně zvlněny hamrováním. Délka zvlnění se na pásovinách spirálovitě prodlužuje tak, jako nabývá na síle voda v řece plynoucí od pramene k svému ústí. Spirála je zachována i v odstupňované horní části sloupu s otevřenými průhledy. Název podle místní významné řeky protékající Moravskou bránou i zvlněná dolní část evokuje vlny či meandry řeky Bečvy.

V závěru není od věci připomenout, že autor a spolupracovník na realizaci obou plastik kastelán hradu Helfštýna Jan Lauro byl oceněn v rámci udílení Cen města Lipníka nad Bečvou, které se odehrálo v kulturním domě Echo v úterý 26. května 2026, *„za dlouhodobou a vynikající spolupráci s městem na úseku společenského života, zejména při organizaci výstav Kov ve městě a propagaci Lipníka nad Bečvou jako kovářského města“*. Nejen obě uvedené plastiky dokládají, že se cena ocitla v pravých rukou.

MOTORISMUS PO ČESKU

aneb „Jak se máme za jídy osvěžovat?"

GPS, dálniční síť, klimatizované vozy, dopravní značení a křižovatky řízené umělou inteligencí. Výdobytky moderní doby, bez nichž si dnešní silniční přepravu neumíme ani představit. Avšak rozvoj transportních tras a cestování v českých zemích trval stovky let. Technický vývoj společnosti na našem území šel ruku v ruce se stoupající potřebou přepravy nákladů i osob. Zároveň s technickou úrovní vzrůstala i nezbytnost řešení dopravních pravidel, značení a právních povinností za volantem, bez jejichž užívání by byl pohyb na dnešních silnicích nemyslitelný. Kupříkladu alkohol za volantem byl zakázán až od 1. ledna 1961. V okamžiku, kdy se řidiči o změně dozvěděli, byli velmi často zmatení a zcela vážně se ptali na to, jak se mají při jízdě „osvěžovat". Pokroky ve vývoji cestování, automobilismu a silniční přepravě na našem území nejsou plné jen takovýchto kuriózních situací, ale také do jisté míry i hrdosti na dopravní prostředky vyráběné v dřívějším Československu a dnešní České republice, které zanechaly nesmazatelnou stopu na rozvoji motorismu v rámci evropského kontextu.

Veronika Balajková

Vývoj pozemní dopravy byl zvláště ve středověku velmi pomalý, protože města a hrady byly zásobovány z nejbližšího okolí a upravených dálkových silnic či dobrých povozů nebylo příliš potřeba. Tato neblahá situace se v našich zemích velmi zlepšila až za vlády **Karla IV.** (1316–1378), kdy se zvýšila jak kvalita cest, tak i bezpečnost cestování. Například **„Zlatou stezkou"** z Čech do Bavorska projíždělo týdně až 1200 koní. Po husitských válkách došlo k velkému úpadku obchodních tras a obchodu i vzhledem k tomu, že se na řadě míst vybíralo mýto a kupci se jim raději vyhýbali. Základy vzniku silniční sítě na našem území byly položeny roku 1725 rozhodnutím Karla VI. (1685–1740), jenž zřídil separační komise pro řízení silničních prací. Garantem výstavby a údržby silnic se stal stát. Začaly se stavět zpevněné silnice tzv. **francouzského typu**, ale výstavba pokračovala pomalu, takže v roce 1800 bylo u nás pouze 562 km zpevněných silnic. Základní silniční síť, jejíž jádro tvořilo 3835 km, tak byla dobudována až v polovině 19. století. Transport nákladů byl v té době zajišťován hlavně formanskými vozy a přeprava osob kočáry.

Díky nástupu a rozvoji železnice ve druhé polovině 19. století došlo k většímu důrazu na dobudování sítě kvalitních místních, tzv. okresních silnic. Zároveň odzvonilo i těžkým formanským vozům, které z dálkových cest přešly spíše na dodávku na kratší vzdálenosti. S pomocí technického pokroku během průmyslové revoluce dochází k prudkému rozvoji pozemních vozů bez koňského potahu. První parní automobil v Evropě sestrojil roku 1769 **Nicolas-Joseph Cugnot** (1725–1804). V českých zemích se první vůz s parním pohonem sestrojený **Josefem Božkem** (1782–1835) projel po pražských ulicích 23. 9. 1815. Mezi průkopníky elektromobility patřil **František Křižík** (1847–1941), který svůj vůz poháněný elektřinou sestrojil již v roce 1895. Vzhledem k tomu, že už od začátku používání motorových vozidel na silničních komunikacích bylo jasné možné obecné ohrožení započítávající ostatní členy silničního provozu, přistoupilo Rakousko-Uhersko již v roce 1909 k **Mezinárodní smlouvě o jízdě automobily** uzavřené téhož roku v Paříži.

Pokračování na následující straně.

Laurin a Klement – průkopníci českého motorismu. ABC mladých techniků a přírodovědců. Roč. 21/1977

V letech po první světové válce se státní silniční správa soustředila především na obnovení zničených silnic. V roce 1927 mělo Československo 26 170 automobilů a 16 914 motocyklů, avšak stále ještě patřilo k nejméně motorizovaným státům Evropy. To se však během 30. let 20. století rychle změnilo. Roku 1938 bylo založeno **Ministerstvo dopravy**, které rozhodlo o stavbě první dálnice a budování moderních vozovek. Tento slibný rozvoj přerušila 2. světová válka, která omezila rozsah prakticky celé silniční dopravy v důsledku nedostatku pohonných hmot. Poválečný vývoj dopravních poměrů v Československu velmi podstatně ovlivnil politický rozvoj a spuštění **„železné opony"** mezi západem a východem, za níž běžní občané cestovat nemohli. Silniční síť byla rozdělena na tři stupně a dopravní společnosti byly znárodněny. Poválečný vývoj se soustředil opět především na opravu silniční infrastruktury, která během osvobozování značně utrpěla. Ke zvýšení intenzity silniční dopravy došlo až v šedesátých letech, a proto byla v roce 1967 zahájena výstavba prvního úseku dálnice **D1 Praha-Brno-Bratislava**. Dozor nad provozem, vydávání řidičských oprávnění, přestupkovou agendu a evidenci řidičů i vozidel měly v působnosti dopravní inspektoráty **Veřejné bezpečnosti**. Novelizačním zákonem č. 132/2000 Sb. v souvislosti se zřízením samosprávných krajů přešly silnice II. a III. třídy ke dni 1. 10. 2001 z vlastnictví státu do majetku krajů. Silnice I. třídy a dálniční síť je státním podnikem **Ředitelství silnic a dálnic**.

NAŠE AUTOMOBILY A MOTOCYKLY TATRA

Prvním továrním automobilem ve střední a východní Evropě byl **NW Präsident** vyrobený roku 1897 v Kopřivnické továrně NW-F-G (Tatra Kopřivnice) na výrobu kočárů a železničních vozů. Brzyna to začala naše první automobilka vyrábět vozy více typů, nákladní auta, první čistě závodní typ NW Rennzweier, a dokonce i vlastní elektrický automobil na baterie (NW Elektromobil). Na základě úspěchů, které vozy dosáhly v těžkém terénu Vysokých Tater, nesly automobily NW novou hrdou značku **TATRA**. Po druhé světové válce byl celý koncern znárodněn a veškeré závody převedeny od 1. ledna 1946 na **Tatra národní podnik**. Rozhodnutím vlády z roku 1951 byla kopřivnická automobilka určena pro výrobu těžkých nákladních automobilů. V 80–90. letech zde byl proveden rozvojový záměr, po jehož realizaci dosahovala produkce **T 815** až 15 000 kusů za rok. Nejslavnějším typem zůstává **Tatra 87**, která se vyráběla v letech 1937

až 1950. Luxusní automobil se proslavil i díky cestovatelům **Jiřímu Hanzelkovi a Miroslavu Zikmundovi**, kteří uskutečnili své cesty nejdříve s T-87 a poté T-805. Nákladní vozy uspěly později pomocí skvělých výsledků v soutěžích **Rallye Dakar**, zasloužil se o to především legendární **Karel Loprais**. V roce 2014 uvedla kopřivnická automobilka na trh verzi Euro VI vozu **TATRA PHOENIX** a díky úspěšné restrukturalizaci zvýšila výrobu i prodej.

ŠKODA

17. prosince 1895 založili mechanik **Václav Laurin** a knihkupec **Václav Klement** malý podnik **Laurin & Klement** na výrobu jízdních kol v Mladé Boleslavi. V roce 1899 začíná tato továrna vytvářet i **motocykly Slavia**. Stala se tak první motocyklovou továrnou v Rakousko-Uhersku i Německu. Od roku 1905 se vyráběl první model automobilu **Laurin & Klement Model A**, který se okamžitě stal prodejním trhákem. Po 1. světové válce se společnost dále rozvíjela. Došlo ke sloučení s dalšími podniky, značka Laurin & Klemment zaniká; u nových typů se už přechází na jméno a znak **Škoda**, z nichž se nejprodávanější stala **Škoda Popular**. Po válce se firma v rámci celkové reorganizace a zestátnění průmyslu osamostatnila pod názvem**„Automobilové závody, národní podnik** (AZNP)“ a značku Škoda používala pouze pro své produkty. Z legend poválečné výroby můžeme jmenovat **Škodovky Spartak, Octavia 1959, Felicia 1957, Škoda 1000 MB** (kdo měl „embéčko“, to už byl skutečně někdo; celkem se jich vzniklo téměř půl milionu). V polovině sedmdesátých let přišla řada na **Škodu 105** a **120**. Tyto typy dodnes patří do pětice nejprodávanějších Škodovek v historii. Společně s odvozenými modely **Škoda 125** a **130** se těchto aut prodaly více než dva miliony. Po pádu centrálně řízeného hospodářství se podnik vrátil k historickému názvu „**Automobilový koncern ŠKODA a.s.**“. V roce 1991 byl v privatizaci prodán německému koncernu Volkswagen Group a od roku 2023 nese název Škoda Auto a.s. Návratem na výsluní byla zvláště Škoda **Octavia I-IV** (1996–2019), stejně jako **Škoda Superb** (2015) nebo **Škoda Kodiaq** (2016).

Vývoj automobilů Škoda (20.–30. léta 20. stol.)
ABC mladých techniků a přírodovědců. Roč. 32/1987-88

AVIA

Továrna Avia založená v roce 1919 jako závod na tvorbu letadel a motorů převzala hned po válce produkci nákladní sedmi- až devítituny **Škoda 706 R**, v roce 1947 doplněné o autobusovou verzi **Škoda 706 RO**, neboť mladoboleslavská škodovka byla zničena nálety. V roce 1951 však bylo rozhodnuto o předání výroby nákladních vozů do nově vzniklého Liazu a Avia se věnovala produkci vojenských letadel. V roce 1967 byla zakoupena licence na nákladní automobily Saviem z koncernu Renault, které se od roku 1968 vyráběly jako **Avia A15** a jako **Avia A30**. V roce 1983 byly typy A20 i A30 nahrazeny modernizovanou verzí **Avia A21** a **Avia A31** s jednotnými úspornějšími motory. V polovině 80. let činila výrobní kapacita 14 200 jednotek ročně a nepostačovala tuzemské ani zahraniční poptávce. Do zastavení produkce v roce 2000 vzniklo okolo 250 000 pod-

vozků a vozidel všech starších profilů. Přes solidní užitné hodnoty svých výtvorů Avia neustále ztrácela krok s konkurencí a byla v trvalém deficitu. Roku 2012 vlastník rozhodl o ukončení výroby v letňanském závodu a přesunul produkci do Indie.

LIAZ

LIAZ (Liberecké automobilové závody) byl výrobce nákladních a speciálních vozů fungující v letech 1951–2002. Nejdříve náleželo jméno **LIAZ** pouze výrobním podnikům, zatímco vyráběná vozidla nesla značku Škoda (vycházela totiž z původní koncepce nákladních automobilů Škoda 706, jejichž výrobou LIAZ začínal). Až vozy z počátku 70. let 20. století, která byla v LIAZu zkonstruována jako zcela nová, byla pojmenovaná touto značkou.

PRAGA

Pražská automobilka Praga založená roku 1907 vyráběla osobní a nákladní auta, motocykly, letadla, technické díly do aut a zavedla desítky patentů do světa automobilismu. V březnu 1945 zničil téměř celou automobilku nálet. Po válce vyráběla především nákladní automobily, převodovky a univerzální vozidla. K nejoblíbenějším patřily typy **Praga Alfa** (1913–1942), malý lidový vůz **Praga Baby** (1934–1937), menší rodinný vůz **Praga Piccolo** (1924–1941) a **Praga Lady** (1935–1947). Produkce osobních automobilů skončila v roce 1947. Znovuobnovení přišlo po roce 2011, kdy nynější firma Praga-Export s.r.o. vlastnící značku Praga, zahájila výrobu závodních a sportovních automobilů, motokár a zabývá se automobilovým a motokárovým závoděním.

AERO

Pražská továrna **Aero** na výrobu letadel produkovala v letech 1929–1951 také značku aut stejného názvu. Automobil Aero s jednoválcovým motorem bylo v roce 1929 možné koupit za stejnou cenu jako motocykl se sajdkárou, tj. 18 000 korun. Původní **Aero 500** bylo v roce 1931 zdokonaleno a dostalo nové typové označení

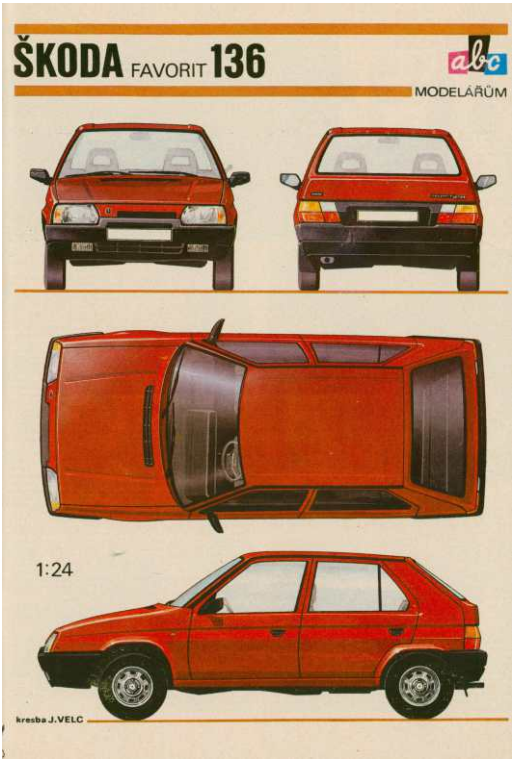

Škoda favorit 136.
ABC mladých techniků a přírodovědců 34/1987-88, č. 13

Aero 662 (1931–1934). V roce 1933 následovalo **Aero 1000** s litrovým motorem. V roce 1934 vznikla nová řada Aero 30 a později i velký vůz **Aero 50**. Během 2. světové války se výrobní linka továrny musela zapojit do zbrojního programu Německé říše. Na podzim roku 1945 byla společnost znárodněna a výroba vlastních osobních vozů zde byla ukončena.

WALTER

Walter a.s., hovorově Waltrovka, je bývalý strojírenský podnik v Praze 5, vyrábějící nejdříve motocykly a motorové tříkolky, později i automobily a letecké motory. V letech 1913–1914 zde byla úspěšně zahájena výroba automobilů **Walter W-I**. V roce 1928 začala produkce vozů **Walter 4-B** a **6-B**. Tyto automobily byly také velmi úspěšné a na jejich základě byly postupně vyvíjeny další typy. Od roku 1924 byly vytvářeny

i užitkové nákladní, sanitní, požární automobily a autobusy. Výroba vozidel pokračovala i v letech 1946–1951. Posledním projektem byly 2 prototypy lidového vozítka Minicar z roku 1948. Po 50 letech továrna v automobilovém průmyslu (1901–1951) skončila.

WIKOV

Prostějovská továrna **Wichterle a Kovářík a.s.**, zkráceně **WIKOV,** byl strojírenský podnik na výrobu a opravu zemědělských strojů, který vznikl roku 1918. V letech 1924–1940 v Prostějově vznikaly také automobily zn. Wikov. Cílem firmy byla malosériová produkce vozů pro bohaté zákazníky. Firma již v roce 1924 vyrobila několika málo kusů (Wikov IV/16), ale prvním sériově vyráběným vozem tohoto podniku byl až model **Wikov 7/28** z roku 1925. Vzhledově nejzajímavějším byl vůz továrny **Wikov – Kapka**, který se stal prvním aerodynamickým vozem vyráběným v ČSR a jeden z prvních na světě. Celkově bylo ve firmě Wikov vyrobeno za dobu její existence asi jen 800 osobních automobilů a 100 nákladních, díky tomu jsou dnes vozy této značky vysoce ceněny mezi sběrateli.

JAWA

Naši nejstarší stále fungující továrnu na motocykly **Jawa** založil v roce 1929 **František Janečka**, který zakoupil licenci na výrobu motocyklů **Wanderer**. V současnosti se firma oficiálně nazývá Jawa Moto spol. s.r.o. a sídlí v Týnci nad Sázavou. Jawa za svou existenci uvedla na trh desítky modelů nejrůznějších motocyklů. Nejznámější motocykly byly **Jawa 50 Pionýr**, **Jawa 250 Pérák** či **350 Californian** (1963–71).

ČZ

Česká zbrojovka Strakonice byla založena v roce 1919 a zabývala se především tvorbou zbraní pro armádu. Od roku 1930 zde začala výroba jízdních kol a již v roce 1930 si firma zaregistrovala ochrannou známku ČZ a začala s produkcí prvního motocyklu **ČZ 76** (tzv. Kaktus). Do roku 1953 se vyráběly typy stopětadvacítek a stopadesátek A, B, T, a C. V letech 1954–1959 byly

Motocykl ČZ 175 na výukovém obraze pro autoškoly. Praha: Komenium, 1979. MKP

produkovány motorky pod jednotnou značkou Jawa-ČZ. V roce 1955 byl založen národní podnik České závody motocyklové. Design skútrů ČZ 501 Čezeta (1957) se stal ikonickým v celé východní Evropě, Rusku, Vietnamu a na Kubě.

Školní obrazy automobilů a motocyklů, silniční mapy a časopisy pro mládež použité v tomto článku vlastní Muzeum Komenského ve svých sbírkách. Tyto a další sbírkové předměty včetně papírových modelů vlaků Lukáše Vykydala a leteckých modelů Jaroslava Němečka a Klubu plastikových modelářů Zlín si budete moct prohlédnout od 15. října tohoto roku ve výstavních prostorách přerovského zámku na výstavě Kola, křídla, kormidla a koleje: vývoj dopravních prostředků.

Stavba dálnice D1. Praha-Brno-Bratislava. Praha 1980

LETOS UŽ PO PATNÁCTÉ!

Muzeum Komenského a Městská knihovna společně o literatuře pro děti a mládež

S Městskou knihovnou v Přerově spolupracuje Muzeum Komenského pravidelně a dlouhodobě – jednou z významných společných akcí je pravidelný každoroční celostátní odborný seminář pro pracovníky knihoven, pedagogické pracovníky a studenty pedagogických a knihovnických oborů. Seminář nese název Současná literatura pro děti a její vliv na rozvoj čtenářství. V letošním roce proběhne již 15. ročník, a tak je možná ta pravá chvíle se za těmi uplynulými lety trochu poohlédnout.

Vznik semináře inicioval tehdejší ředitel Městské knihovny Ing. Pavel Cimbálník – cílem semináře bylo představení soudobé literatury pro děti a nové formy propagace dětského čtenářství. Také bylo rozhodnuto, že ze semináře bude vydáván sborník prezentovaných příspěvků. Spolu s Jitkou Štiborovou, tehdejší vedoucí služeb Městské knihovny, oslovili dr. M. Strakovou z Muzea Komenského, která se literaturou pro děti a mládež zabývala mimo jiné i ve své dizertační práci, aby se na realizaci semináře podílela jako odborný garant. V tomto dvoučlenném tandemu organizační tým fungoval do roku 2022, kdy se za Městskou knihovnu připojila Mgr. Andrea Kopečková. Od té doby až do současnosti se složení organizátorů nezměnilo, jen J. Štiborová je nyní jednou z knihovnic Muzea Komenského.

První ročník semináře se konal v roce 2012 se čtyřmi přednášejícími, v následujících letech se koncept ustálil na třech přednášejících, z nichž každý dostane pro své téma k dispozici devadesátiminutový časový slot a prostor pro diskuzi.

Od třetího ročníku pak má seminář navíc vždy konkrétní, zastřešující téma, které nějak reflektuje aktuální dění v literární sféře, knižní trendy, novinky i módní témata. Záměrem je, aby zvolení přednášející poskytli komplexní pohled na danou problematiku z různých úhlů či názorových táborů. Přednášející vybírá organizační tým na základě jejich profesního zaměření a vztahu k vybranému tématu.

Mgr. Martin Foret, Ph.D., z Univerzity Palackého v Olomouci na XIV. ročníku semináře zaměřeném na komiks

Za uplynulých patnáct let tak přednášející zmapovali kupříkladu problematiku odlišnosti a izolace v dětském světě (ročník V.), nekonečných možností fantasy žánru (ročník XIII.), nahlédli pod pokličku pohádkové tvorby a adaptací (ročník XI.), věnovali se podání historie v be-

letrii pro děti a mládež (ročník IV.) či proměnám žánru dobrodružné literatury (ročník VI.).

Mezi nejúspěšnější témata patřil „Pestrý dívčí svět" (ročník VII.), „Komiks – literární svět v bublinách" (ročník XIV.) a především XII. ročník a jeho téma věnující se současnému žhavému trendu „Young adult – od neznámého k fenoménu".

Své první jubileum, X. ročník, pak seminář oslavil speciálním tématem jako poděkováním všem, díky nimž je možné seminář realizovat – podtitul semináře tehdy zněl: *„V hlavní roli: knihy, čtenáři, knihovny a knihovníci"* a všichni, účastníci i přednášející, si ho neobyčejně užili.

Na semináři během uplynulých ročníků vystoupili přednášející z většiny moravských univerzit – Ostravské univerzity, Masarykovy univerzity v Brně, Slezské univerzity v Opavě a Univerzity Palackého v Olomouci; z těch nejvzdálenějších to pak byla Západočeská univerzita v Plzni.

Z neakademického prostředí přednášely a vedly workshop lektorky z Městské knihovny v Ostravě nebo Centra dětského čtenářství Mahenovy knihovny v Brně, za Muzeum Komenského pravidelně přednáší dr. Straková.

Vzhledem k původnímu záměru nahlížet na literaturu pro děti a mládež z různých úhlů bylo mezi hosty a přednášejícími také několik autorů knih pro děti a mládež – o své tvorbě na semináři hovořila například autorka úspěšné fantasy ságy Kristina Hlaváčková, nositelka několika ocenění Zlatá stuha za literaturu Daniela Krolupperová, autorka románů pro dívky Věra Řeháčková nebo autorka populárně naučných komiksů Klára Smolíková.

Psychologický pohled na literaturu pro děti a mládež poskytla spisovatelka a scénáristka Petra Dvořáková ve spolupráci s klinickou psycholožkou Romanou Suchou, která je sama rovněž také i autorkou knížek pro děti; nebo Mgr. Kateřina Homolová, Ph.D., ze Západočeské univerzity v Plzni. O biblioterapii, kterou Knihovna Kroměřížska nabízí jako jednu ze služeb pro veřejnost, přednášela tamní specialistka Marcela Kořínková.

Na semináři vystoupili také zástupci nakladatelských domů, kteří mají literaturu pro děti a mládež v ediční náplni, a dali nahlédnout do zákulisí nakladatelské praxe různých žánrů – o problematice young adult literatury a čtenářství hovořil Michal Koleszar z nakladatelství CooBoo, které se specializuje právě na tento typ literatury; Jakub Lowák z komiksového Nakladatelství Crew přednášel o japonské manze, které se věnuje i v rámci marketingu sociálních sítí.

Mezi další populární přednášející patřila Alžběta Lexová, překladatelka a redaktorka časopisu Pevnost zaměřujícího se na fantasy, sci-fi a horor; nebo spisovatelka a teoretička knihovnictví Františka Vrbenská.

Seminář se koná vždy začátkem listopadu, první nebo druhou středu v měsíci. Nejprve to bylo v sále magistrátu na Smetanově ulici, poslední dva ročníky hostily sály Klubu Teplo na Horním náměstí. Seminář proběhl i v těžké době pandemie covidu-19, kdy se uskutečnila on-line verze. Na semináři bývá přítomno pravidelně mezi 60-80 účastníků především z řad knihovníků, v posledních ročnících ale přibývají i pedagogové. Rekordní účast pak byla paradoxně za covidové pandémie, kdy bylo třeba se přizpůsobit situaci a seminář tak poprvé úspěšně proběhl online formou. Možnosti připojit se tehdy vy-užilo napříč celou republikou 220 účastníků.

Letošní jubilejní 15. ročník se zabývá tématem *„Čtenářství jako sebeprezentace"* – přednášet bude Mgr. Veronika Kubecová o knižním influencerství, známá olomoucká autorka knih pro děti a mládež Mgr. Lenka Poláčková o fanfikci a Mgr. Markéta Straková, Ph.D., z Muzea Komenského o novém knižním a internetovém fenoménu Dark academia. Seminář se uskuteční 4. 11. opět v Klubu Teplo na Horním náměstí.

Seminář je realizován ve spolupráci Městské knihovny v Přerově s Muzeem Komenského v Přerově v rámci výkonu regionálních funkcí Olomouckého kraje zabezpečovaných Městskou knihovnou v Přerově. Seminář finančně podpořilo Ministerstvo kultury ČR, Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP ČR) a Olomoucký kraj.

Markéta Straková

Výročí Karla staršího ze Žerotína

V letošním roce uplyne již 390 let od smrti Karla staršího ze Žerotína (1564–1636). Majitel přerovského panství (1598–1636), vzdělaný šlechtic, stavovský politik a člen Jednoty bratrské patří mezi nejvýznamnější osobnosti dějin města. Z jeho iniciativy byl přerovský zámek přestavěn a získal podobu blížící se současnému vzhledu. Podporoval místní sbor Jednoty bratrské i jeho vyšší latinskou školu. V letech 1608–1615 zastával úřad moravského zemského hejtmana.

Helena Kovářová

V roce 1618 se odmítl připojit ke vzbouřeným českých stavům a usiloval o mírové řešení situace. Po vítězství povstalců na Moravě byl držen v domácím vězení. Toto zachování věrnosti ocenil císař po bitvě na Bílé hoře. Karel starší ze Žerotína si mohl ponechat v držení všechny své statky. Svého privilegia využil k poskytování ochrany členům Jednoty bratrské. Měl velký podíl na záchraně kralické tiskárny. V roce 1629 mohlo být její veškeré zařízení krátce uloženo v Přerově, poté se natrvalo přestěhovala do polského Lešna. Po vydání Obnoveného zřízení zemského se rozhodl odejít do exilu dobrovolně a požádal císaře o povolení vystěhovat se do Vratislavi, kam odjel 23. října 1629. Ponechal si pouze panství Brandýs nad Orlicí a Přerov, ostatní dominia prodal. Přerov navštívil na přelomu února a března 1630, dále pak v prosinci 1631. Na podzim roku 1633 se do Přerova vrátil. Jeho zdravotní se stav se neustále zhoršoval. Často mu ani nedovoloval pohybovat se samostatně. Karel starší ze Žerotína zemřel na zámku v Přerově 9. října 1636. Od roku 1930 připomíná tuto skutečnost pamětní deska v průjezdu zámku. Na nádvoří je také umístěna jeho busta od sochaře Josefa Bajáka (1969).

Busta Karla staršího ze Žerotína na nádvoří přerovského zámku (Josef Baják, 1969)

Podobizna Karla staršího ze Žerotína je známa pouze z kopie ztraceného tzv. Vratislavského portrétu. Vyobrazení šlechtice v mladém věku se stalo základem pro mnoho dalších uměleckých děl od 19. století do současnosti. Jako předlohu ji využil také autor obrázku otištěného v roce 1893 v knize Františka Bayera *Přerovsko, město i hejtmanství – díl I. Soudní okres přerovský*, kterou vydal vlastním nákladem a nechal vytisknout v Kroměříži u Jindřicha Slováka. Na straně 207 najdeme narativní scénu *Žerotín vítá Komenského na hradě přerovském*. Autor dřevořezu není uveden jménem. Jeho signatura se nachází na stoličce při pravém okraji obázku. Písmena Sl v ligatuře by mohla odkazovat na tiskaře Slováka, ten ale v knize hojně využívá cizích štočků. Výjev patrně zobrazuje událost z roku 1614, kdy se 22letý Jan Amos vrátil do Přerova ze studií v Německu. Karlu staršímu ze Žerotína v té době bylo 40 let. Přesto působí mladším dojmem než Komenský s výrazným plnovousem, který odpovídal jeho obvyklým portrétům. Na druhou stranu, kdyby autor obrázku přesně dodržel časové reálie, riskoval by, že Učitele národů čtenáři knihy nepoznají, neboť první portrét Komenského pochází z roku 1642, kdy mu bylo 50 let. Ostatně Bayerova kniha obsahuje i reprodukce všeobecně známých podobizen obou mužů.

V roce 1775 vyšla fiktivní podobizna Karla staršího ze Žerotína v knize *Abbildungen*

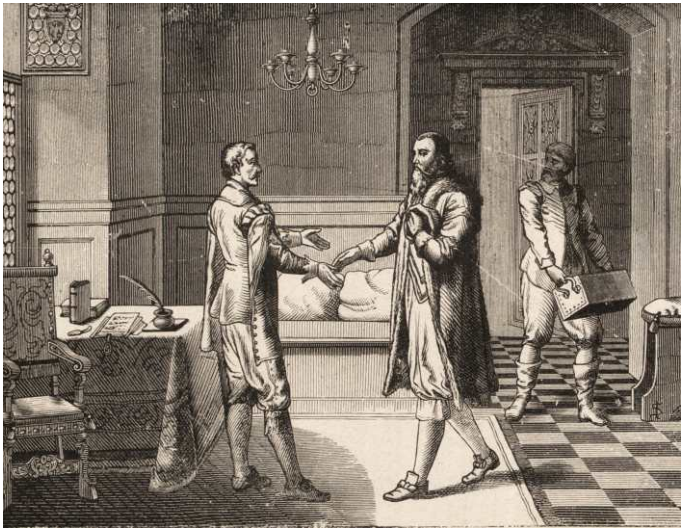

Žerotín vítá Komenského na hradě přerovském. Zdroj: BAYER, Fr. Přerovsko, město i hejtmanství – díl I. Soudní okres přerovský. Přerov, 1893, s. 207.

Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler. Rytinu zhotovil Jan Jiří Balzer podle kresby Jana Jakuba Quirina Jahna. Zajímavé je, že kniha *Přerovsko, město i hejtmanství* z roku 1893 obsahuje i upravenou verzi tohoto fiktivního portrétu, na němž je Žerotín jako starší muž s plnovousem. Pro scénu setkání s Komenským však nebyla Balzerova rytina využita.

Sám obrázek *Žerotín vítá Komenského na hradě přerovském* o několik let později posloužil přerovskému malíři Františku Sklenářovi jako inspirace pro jeho velkoformátovou olejomalbu *Setkání Komenského s Karlem starším ze Žerotína* (1902), kterou si mohou návštěvníci přerovského muzea prohlédnout ve stálé expozici. Postava Jana Amose Komenského téměř kopíruje předlohu, dále se shoduje řada detailů v místnosti (stůl s ubrusem sahajícím až na zem, kalamáře, lustr, podlaha s šachovnicovitě rozmístěnými dlaždicemi částečně zakrytá kobercem, stolička při pravém okraji). Změnil se ovšem postoj a oděv Karla staršího ze Žerotína, zobrazený muž působí mírně starším dojmem. Stále však přetrvává věkový nesoulad se skutečností. Úplně zmizela třetí postava sloužícího, který na původním obrázku přinášel cestovní truhlici s věcmi Komenského. Srovnáním obou děl si můžeme udělat představu o práci umělců, kteří upřednostnili názornost a srozumitelnost před přísným dodržováním reálií.

František Sklenář: Setkání Komenského s Karlem starším ze Žerotína. Přerov, 1902. MKP, inv. č. U 588.

Wimbledonská trofej Lindy Noskové

Sobota 11. července 2026 přinesla mnoha českým sportovním, zvláště tenisovým, fanouškům velikou radost provázenou záplavou emocí, když ve finále nejslavnějšího tenisového turnaje v anglickém Wimbledonu zvítězila v historickém souboji dvou českých hráček Linda Nosková, členka přerovského tenisového klubu, nad Karolínou Muchovou, olomouckou rodačkou.

Radim Himmler

Nadšený Přerov tak mohl ve čtvrtek 16. července na náměstí TGM konečně přivítat „svou" šampiónku. Oslavu skvěle zorganizovalo Město Přerov ve spolupráci s KIS Přerov a Přerované, kteří se zúčastnili veřejného poděkování vítězce, zcela zaplnili náměstí. Po frenetickém potlesku, gratulaci od primátora Petra Vrány i frontmana hudební skupiny O5 a Radeček, ochutnávce jahod se šlehačkou (pohotově připravených 300 ks prosluléhо „wimbledonského" dezertu) a po autogramiádě se vítězka mohla po náročném dni odebrat na uzavřenou oslavu do známého přerovského podniku St. Patrick Irish Pub.

Při všech proběhlých oslavách a ceremoniích doprovázel Lindu Noskovou jeden důležitý artefakt, na který byli všichni velmi zvědaví. Tím byla Lindou zaslouženě získaná, mnohými vysněná a nikdy nedosažená wimbledonská trofej pro vítězku dvouhry žen. Tato sportovní cena, jedna z nejkrásnějších ve sportu vůbec, má svou pozoruhodnou i spletitou historii. Pojďme společně s malým odstupem po opadnutí emocí a uklidnění slávy odkrýt její příběh z muzejního úhlu pohledu.

Nejstarší tenisový turnaj na světě konaný na známých travnatých kurtech v londýnské čtvrti Wimbledon a založený již roku 1877 ztělesňuje ohromnou tradici „bílého" sportu. V ženské dvouhře se začalo soutěžit s malým zpožděním od roku 1884. Námi sledovaná trofej pro vítězku ženského singlu byla poprvé předána v roce 1886. Tehdy se stala její držitelkou Blanche Bingley Hillyard (1863–1946) celkem šestinásobná vítězka a sedminásobná finalistka ve wimbledonské dvouhře.

Velkou hlavní trofej si ale vítězka nemůže ponechat. Originál zůstává v mezičase do ceremoniálu pro vítězku v příštím roce v areálu wimbledonského turnaje, a to v muzeu All-England Lawn and Tennis Club. Od roku 1949 do roku 2006 dostávaly vítězky miniaturní repliku trofeje o průměru 20 cm (8 palců) a od roku 2007 dostávají všechny šampionky, a tedy i Linda, větší tříčtvrteční repliku trofeje o průměru 36 cm (14 palců). Spolu s trofejí obdrží i dřevěný oválný podstavec pro vystavení trofeje. Jména všech minulých šampionek jsou vyryta na volných plochách zadní strany a ta, co se tam už nevešla na mosazných štítcích připevněnýchk soklu.

Hlavní trofejí, uloženou v muzeu wimbledonského klubu, je stříbrný, částečně zlacený podnos o průměru 48 cm (18,75 palců), vyrobený v roce 1864 společností Elkington & Co. z Birminghamu. Tato novodobá kopie byla vytvořena meto-

dou tzv. galvanoplastiky, technologie, jejímž principem je elektroformování tvarů s využitím elektrochemického vylučování kovových povlaků na primární model. Původně ale nejde o produkt 19. století.

Originál předlohy byl mnohem starší a pochází již z období doznívající renesance, z počátku 17. století. Tímto modelem byl renesanční cínový tác vyrobený vynikajícím zlatníkem z Basileje, působícím v Norimberku, Casparem Enderleinem (1560–1633), který je uložen v muzeu v Louvru pod inventárním číslem OA 2087.

Cínový tác od Caspara Enderleina, počátek 17. století, Musée du Louvre, Paříž

Na zadní straně cínového tácu si sám tvůrce vyhotovil svůj portrét jako reliéfní bustu z profilu muže s vousem v límcovém okruží (tzv. krejzlíku) a s opisem a podpisem: SCVLPEBAT CASBAR ENDERLEIN (Vyryl Caspar Enderlein).

Tento tác odléval ještě 40 let poté, co Enderlein formu vyryl, kolem roku 1650 cínař Hans Sigmund Geisser (1626–1682).

Ale ani Enderleinovo dílo není zcela původní. Nejstarší známým originálem je litý cínový talíř, který navrhl francouzský řezbář a medailér François Briot (1550–1616) již kolem roku 1585. Originál se nachází v londýnském muzeu užitého umění Victoria & Albert Museum, které jej získalo v roce 1855 za 19 liber a zařadilo pod inventárním číslem 2063-1855. Prvním paradoxem je, že ženská wimbledonská trofej není kopií nejstaršího originálu, ale jeho mladší verzí. Druhým paradoxem je, že výrobci trofeje použili mladší verzi uloženou v pařížském Louvru, přestože původní originál se nacházel již v době výroby kopie prakticky „pod nosem" v londýnském muzeu.

Reliéfní portrét Caspara Enderleina na dně tácu, počátek 17. století, Musée du Louvre, Paříž

Tác s motivem Umírněnosti, majolika, Georges Pull, Paříž 1869, kopie podle předlohy hrnčíře Bernarda Palissyho z 16. století, Victoria & Albert Museum, Londýn

Nutno říct, že mísa svým vynikajícím zpracováním a bohatou reliéfní výzdobou byla již od svého vzniku v 16. století, přes její využití jako žen-

ské trofeje pro Wimbledon, prakticky až do současnosti velmi často kopírována, a to nejen v médiu kovu. K prvním napodobeninám došlo již během Briotova života. V 80. letech 16. století vylisoval repliku z kameniny dle Briotova prototypu Bernard Palissy (asi 1510–1590), vlivný keramik své doby. Tu později v roce 1869 znovu replikoval v nádherném barevném majolikovém provedení známý pařížský keramik Georg Pull (1810–1889).

Zastavme se ještě krátce u toho, jak vlastně trofej správně nazývat. Rozhodně ji nemůžeme nazývat tak, jako třeba u trofeje pro vítěze wimbledonské mužské dvouhry, pohár. Angličané, poněkud nepřesně, nazývají ženskou trofej tradičně jako *Venus Rosewater Dish*, tedy něco jako *Venušina nádoba na růžovou vodu*. Hlavním motivem plytké nádoby však není domnělá bohyně Venuše, ale alegorie Umírněnosti či Střídmosti. Renesanční mísa nebyla také jistě používána něco jako „lavor" na růžovou vodu, což byl v době viktoriánské oblíbený způsob osvěžení při umývání rukou, kdy se do vody v ploché nádobě dá-valy růžové okvětní lístky, aby provoněly vodu, ale i vzduch v místnosti. Francouzi používají termín *Plat de la Tempérance*, tedy *Mísa Střídmosti*. Na mísu se zdá náš tác jako příliš plytký, na tác zase příliš zdobený a prohýbaný. Talíř to není určitě, ten by byl menší.

Tác s motivem Umírněnosti, galvanoplastika, Elkington and Co., Birmingham 1852, kopie podle předlohy Caspara Enderleina z počátku 17. století, Victoria & Albert Museum, Londýn

Nejvíce ale muzejníka či milovníka starožitností bude zajímat nádherně propracovaná výzdoba tácu inspirovaná postavami z klasické mytologie. Ve středovém kruhu se nachází alegorie Umírněnosti snad personifikovaná jako řecká Sófrosyné, držící pohár s vínem. Vnitřní stříbrný kruh lemuje zlacená palmetová kružnice.

V dalším okruží dna se nachází čtyři stříbrné oválné reliéfní medailony s postavami antických bohyň a bohů symbolizujícími (po směru hodinových ruček) čtyři živly: zemi (Ceres), oheň (Vulkán), vzduch (Merkur) a vodu (Amfitríté). Medailony jsou vsazeny ve zlaceném ornamentálním pásu děleném 4 hermovkami a propletenými motivy rolwerků a arabesek. Ve vnějším okraji talíře je umístěno 8 oválných reliéfních panelů, které zobrazují sedm svobodných umění (aritmetiku, geometrii, astronomii, gramatiku, rétoriku, dialektiku a hudbu) plus jejich patronku bohyni Minervu jako symbol rozumu. Mezi medailony se nachází zlacený pás tvořený motivy maskaronů, arabesek, ovoce a rolwerků. Samotný vnější prohnutý zlacený okraj zdobí motiv vejcovce.

S využitím článku *The art of the copy: the origin of the Wimbledon ladies trophy* publikovaném na webových stránkách Victora & Albert Museum (https://www.vam.ac.uk)

Pocta československým letcům v Royal Air Force

Lubomír Vyňuchal

Osamělý vlk

27. srpna letošního roku, těsně před zahájením mezinárodního setkání uměleckých kovářů HEFAISTON na hradě Helfštýn, vstoupil do českých kin nový hraný dokument s názvem „Osamělý vlk“. Film režiséra Ondřeje Veverky mapuje životní i bojové osudy legendárního stíhacího pilota Josefa Františka (1914–1940), rodáka z Otaslavic na Prostějovsku. Osud mu sice dopřál pouhých 26 let života (zemřel při pokusu o nouzové přistání), ovšem jeho hrdinství si budou připomínat ještě další generace. Ostatně přímo v Otaslavicích bylo zřízeno malé „Muzeum Josefa Františka“, které najdete v sousedství Obecního úřadu. Jinak recenze na zmíněný film jsou velice pochvalné a výsledné hodnocení zpravidla přesahovalo 80 %. Nezbývá tedy než doporučit jeho zhlédnutí a připomenout si hrdinství našich bojovníků za svobodu.

Trajektorie života

V letošním roce byl na okrese Přerov slavnostně odhalen taktéž památník letcům v obci Kokory (13. 6.) a pamětní deska účastníkům letecké bitvy o Anglii v městysu Hustopeče nad Bečvou (29. 8.). Památník v Kokorách připomíná hned tři letce se vztahem k obci. Jedná se o plukovníka Josefa Čapku (1915–1973) pilota 311. čs. bombardovací perutě a 68. noční stíhací perutě), plukovníka Ladislava Snídala (1914–2001, navigátora 311. čs. bombardovací perutě) a kapitána Oldřicha Hlobila (1923–1980, mechanika 312. čs. stíhací perutě). V Hustopečích n. Bečvou byla zmíněná pamětní deska odhalena na domě s č.p. 115, což byl rodný dům bratrů Bohumila a Roberta Sigmundových, kteří během války působili jako navigátoři 311. bombardovací perutě RAF.

Vlaštovčí pozdrav

Rád bych se nyní vrátil k pomníku v Kokorách s názvem „Trajektorie života“, neboť oba jeho autoři jsou pravidelnými účastníky v úvodu zmíněného Hefaistonu, kteří svůj um každoročně předvádí také během živé tvorby pod širým nebem na třetím hradním nádvoří. Sochařka Elisabeth Habermannová (*2002) se věnuje mimo zpracování kamene také kovolitectví a umělecký kovář Richard Rulf (*2001) tradiční kovařině a kovovým šperkům. Nutno podotknout, že oba mladí umělci jsou partnery

nejen při práci, ale také v životě a za svá samostatná i společná díla získali celou řadu ocenění v rámci výstav po celé Evropě, ale také např. v Japonsku a USA. Oba se také sešli při studiu na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara v Plzni. Zatímco loni byl na Hefaistonu oceněn za svou práci Richard Rulf (spolu s Jaroslavem Rulfem získali 1. cenu v kategorii demonstrovaných prací za dílo s názvem „Jak se okolo ohně tančí"), letos bodovala v kategorii „kovolitecké práce" Elisabeth Habermannová (2. cena za soubor prací). A těsně před Hefaistonem získali letos v srpnu společnou cenu za práci „Mluviti stříbro, mlčeti zlato" na festivalu Iron Fest v San Marcu na Sicílii. Kokorský pomník letcům stojí na zatravněné ploše poblíž frekventovaného tahu obcí směrem na Olomouc (přímo naproti přes cestu stojí kamenná socha Panny Marie Svatohostýnské). Podstavec pomníku představuje mohutný komolý trojboký jehlan z lipnické žuly (kamenolom Granit v Lipnici nad Sázavou) a každý z boků je opatřen cortenovou ocelovou deskou tvaru rovnoramenného lichoběžníku s vypálenými životopisnými údaji jednotlivých letců. Na horní ploše podstavce je posazena cortenová deska, z níž tyčí směrem k nebi tři ocelové kované pruty, které jsou úmyslně opatřeny korozí a v horní části mění svůj směr, přičemž jejich konce jsou opatřeny stylizacemi letounů (jedná se o symbolické papírové vlaštovky, ovšem vytvořené z leštěného nerezového plechu). Poblíž pomníku objevíte při chodníku k nákupnímu středisku COOP také tři samostatné velkoformátové informační panely na stojanech, které přináší bližší údaje k letcům, dobové fotografie i kresby a popis tehdejších letadel.

Malé helfštýnské okénko

Jelikož se podílím již celou řadu let na fotodokumentaci naší největší muzejní akce, snažím se zachytit mj. jednotlivé kováře během živé tvorby či autory u svých exponátů přivezených do soutěže. Jako důkaz bych na závěr článku přidal alespoň dvě fotografie autorů, o nichž zde byla řeč. Vždy pozitivně naladěný Richard Rulf (Kovářství Rulf & Rulf, Chotěboř) se letos v rámci živé tvorby nejprve představil před zraky návštěvníků zcela sám a vytvořil plastiku s názvem „Tonoucí" (ruka člověka nad vodní hladinou). Následně vytvořil s Martinou Rulfovou druhou plastiku, která dostala název „Pod tíhou doby" (postavička člověka nesoucího na bedrech velkou krychli). Obyvatelku města Telč, Elisabeth Habermannovou, jsem pro změnu požádal o fotografii u jejího díla s kombinovanými materiály (kámen a bronz), které neslo název „Mami, jak vypadá nový život?" Autorka po zisku ocenění následně na sociálních sítích publikovala tuto větičku: *„…na Helfštýně jsem se narodila. Je pro mě Srdcovou záležitostí a ctí být součástí generace, která navazuje a hledá nové vyjádření skrze řemeslo, materiál a umění."*

JUDr. Miloš Vignati: přerovský hudební skladatel a pedagog

Šárka Krákorová Pajůrková

V letošním roce uplyne šedesát let od úmrtí významného přerovského hudebního skladatele a pedagoga Miloše Vignatiho, jednoho ze zakladatelů pěveckého sdružení Tyrš.

Miloš Vignati se narodil 28. dubna 1897 do rodiny přerovského obchodníka Viléma Vignatiho a jeho manželky Marie, rozené Grauerové. Vyrůstal společně s mladšími bratry Janem, Karlem, Františkem a Vilémem v domě č.p. 222 na Dolním náměstí (T. G. Masaryka). Od raného dětství projevoval hudební nadání a v šesti letech začal pravidelně navštěvovat lekce houslí a klavíru v místní hudební škole. Po získání základního vzdělání nastoupil roku 1908 na c. k. státní vyšší gymnázium v Přerově, které úspěšně zakončil tzv. válečnou maturitou v roce 1916. Poté musel narukovat do rakousko-uherské armády a během první světové války se ocitl na polské, ruské i italské frontě.

Po vzniku Československa se Vignati vrátil ke studiu a roku 1919 se zapsal na právnickou fakultu Karlovy univerzity v Praze, zároveň se vzdělával i hudebně. V rodném Přerově se roku 1919 podílel na založení pěveckého sdružení Tyrš a stal se jeho dirigentem. Po získání doktorátu z práv působil v letech 1923–1928 jako advokátní praktikant v kanceláři JUDr. Dolanského v Brně a po složení advokátní zkoušky si v Přerově otevřel vlastní advokátní kancelář. Hudba jej však provázela i nadále životem, v letech 1923–1928 soukromě studoval skladbu u Viléma Petrželky a krátce i u Josefa Bohuslava Foerstera. Jako sbormistr a dirigent se uplatnil v Přerubu, byl členem výboru Klubu přátel umění a rovněž se angažoval v Akademickém klubu. To už byl ženatý s operetní zpěvačkou a přerovskou královnou krásy Boženou Ludvovou. Manželství uzavřené v říjnu 1932 v Černotíně u Hranic však zůstalo bezdětné.

Během 2. světové války Miloš Vignati organizoval v mnoha moravských městech hudebně výchovné besedy a koncerty. Od roku 1942 pořádal tzv. přerovské hudební úterky s cílem představit veřejnosti mladé a nové umělce se soudobým hudebním repertoárem. Tehdy jej však velmi zasáhla poprava mladšího bratra Jana, který se jako lékař angažoval v odbojové organizaci Obrana národa v Brně. Na jeho počest složil klavírní Revoluční sonátu op. 14.

Po osvobození Československé republiky se Vignati stal kulturním referentem MNV v Přerově a podílel se na založení místního Hanáckého divadla. V červenci 1945 se rozvedl a v následujícím roce se podruhé oženil, a to s Dobromilou Hrabalovou, učitelkou klavíru na hudební škole v Přerově. V roce 1948 se jim narodil syn Marek. Miloš Vignati v té době již pracoval jako vedoucí advokátní poradny v Přerově, ale stále více se věnoval hudbě. Byl předsedou olomoucké odbočky Svazu československých skladatelů, krajským inspektorem pro hudbu, v letech 1956–1962 učil na Střední pedagogické škole v Přerově a zároveň dokončil dálkové studium na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně s titulem „promovaný pedagog" v oboru hudební výchova – nástroje, poté působil jako externí učitel klavírní hry z listu a improvizace na pobočce brněnské konzervatoře v Kroměříži. Celý život se věnoval vlastní tvorbě, v průběhu let složil 66 opusů komorních a dětských skladeb, v nichž se projevovala jeho láska k moravské, slovenské a zakarpatské lidové poezii a písni. Lze připomenout například Patetickou suitu op. 45 pro violu a klavír nebo cyklus dětských písní Čarovný svět op. 40 s texty Josefa Kainara, Antonína Pojara, Marie Kratochvílové a Františka Hrubína. Svými odbornými a popularizačními články přispíval do novin a časopisů.

Koncem školního roku 1965–66 odešel do penze, ale již 9. listopadu náhle zemřel. Bylo mu 69 let. Urna je uložena v kolumbáriu na přerovském hřbitově.

Splněný sen doktora Mazurka

Petr Sehnálek

80 let od vzniku optického koncernu Meopta

Počátky slavné značky Meopta se všeobecně datují do roku 1933, kdy v Přerově sice byla založena optická továrna, ale v té době nesla název Optikotechna. Jak a proč tedy došlo k přejmenování a jaké okolnosti stály za vznikem nového jména? A jaký byl význam Přerova na mapě domácího optického průmyslu? Na tyto otázky odpoví článek věnovaný nejen založení kombinátu optického průmyslu s tímto názvem, ale i cestě, která k tomuto velkému kroku vedla.

Prvopočátky optického průmyslu v Československu sice sahají již do konce 19. století, když v roce 1883 zahajuje provoz firma Josef a Jan Frič – dílna pro přesnou mechaniku, ale první skutečná optická výroba vzniká až roku 1907 v Bratislavě, když je zde otevřena malá filiálka zavedené berlínské firmy Goerz, jež patřila mezi tehdejší evropskou špičku. Tradice prvního specializovaného závodu v Čechách pak spadají do roku 1919, kdy v Košířích vzniká dílna výrobků jemné mechaniky Jaroslava Srba a Josefa Štyse. V roce 1931 pak otevírá v Brně malou dílnu přerovský rodák Jindřich Suchánek, kterému se od poloviny 30. let podaří prosadit na poli výroby projektorů a snímacích kamer. Tyto první domácí krůčky byly z hlediska technologie a objemu výroby nesouměřitelné se zahraniční (zejména německou) konkurencí, která pro domácí výrobce zajišťovala dodávky optických částí – čoček, objektivů či kondenzorů. K zásadnímu mezníku v oblasti rozvoje tuzemského optického průmyslu dochází tak až v roce 1933 v Přerově, kdy spojením erudice, nadšení a odhodlání profesora průmyslové školy RNDr. Aloise Mazurka a podnikatelských možností stavitele Ing. Aloise Beneše vzniká firma Optikotechna – výroba jemné a přesné optiky.

Zakladatel Optikotechny i pozdější Meopty, rodák z Lukové RNDr. Alois Mazurek (1892–1978)

Továrna jako první v republice zavádí vlastní výrobu optických částí a od roku 1934 rozšiřuje náplň i o výrobu jemné mechaniky, takže uvádí na trh kompletní přístroje vlastní značky. Úspěšný start značky umožňuje vedle kvalitních objektivů produkce zvětšovacích přístrojů, převzatých od firmy Camillo Kallusch Bílovice. Přerovská továrna rovněž dokáže nabídnout kapacity na výrobu moderních optických přístrojů pro potřeby modernizace čs. armády, což jí otevře cestu k dalšímu obrovskému rozvoji. V roce 1935 Optikotechnnu kupuje Československá zbrojovka v Brně a poté následuje modernizace strojního parku, navýšení dělníků i konstruktérů a hlavně výstavba moderního prostorného areálu na okraji města. Třebaže od počátku roku 1936 až do poloviny roku 1945 tak většinu produkce tvořily zbrojní dodávky, konstrukci, kterou Zbrojovka posílila velkým množstvím odborníků, se podařilo pro civil-

ní trh připravit atraktivní program v kategorii „foto-kino“, se kterým firma chtěla prorazit také na zahraničních trzích. A tak již v druhé půli 30. let měla četné nabídky na vývoz, který byl v roce 1938 realizován zejména do USA, Velké Británie a Švédska. Nicméně většina kapacit musela být rezervována nejprve po potřeby obrany republiky a po březnu 1939 pro válečnou mašinérii okupantů. Dlužno však dodat, že přerovští konstruktéři na vývoji civilních přístrojů pokračovali i přes oficiální zákaz okupační správy tajně po celou válku. Po osvobození v květnu 1945 se pak situace výrazně změnila a konečně se objevil prostor pro uspokojení civilních zákazníků.

V polovině roku 1945 přerovská optická továrna zaměstnávala 1645 dělníků a 340 úředníků, kteří pracovali v areálu na konci Dvořákovy ulice. Oproti konci roku 1936, kdy byl dokončen první objekt, se výrobní prostory zečtyřnásobily – koncem roku 1938 došlo k rozšíření první budovy o další trakt (pozdější hala M2) a v letech 1941 až 1941 k ní byla přistavěna další budova, představující vlastně identické „dvojče“ (objekt M3).

Od roku 1939 sloužila zaměstnancům novostavba jídelny se společenským sálem. Optikotechna měla tzv. mírový program dobře připravený již na přelomu 30. a 40. let, kdy do výroby připravila širokou škálu novinek z oblasti zvětšovacích přístrojů, projektorů jak na 8mm, tak i na 16mm filmy či na diapozitivy. Velký úspěch na trzích si firma slibovala od vlastní výroby fotoaparátů – zrcadlovek, kterou získala zakoupením úspěšné značky bratří Bradáčových (viz Zpravodaj 2/2025). Navzdory četným technickým a organizačním potížím, které provázely náročný proces přechodu na mírové podmínky, se v červenci začalo opět vyrábět, ihned poté, co byly obnoveny dodávky elektrické energie. Současně továrna přešla ze správy Rudé armády, která ji původně považovala za ukořistěný německý majetek, zpět pod vlastní řízení. Větší část objemu nové výroby zpočátku tvořil ještě „doběh“ rozpracovaných vojenských zakázek, jež dosahovaly hodnoty 30 milionů tehdejších korun. V červenci 1945 tak bylo vyrobeno ještě 600 zákopových periskopů a 18 tisíc matic úderníku pro hlavní závod Zbrojovky v Brně.

Pro civilní přístroje, jejichž výroba byla ukončena v roce 1942, se musely zajistit přípravky, kapacity v dílnách, „oprášit“ dokumentaci a dohledat volné díly a polotovary, porůznu uschované v továrně na „lepší časy.“ I tak ale zaměstnanci první měsíc vyrobili i 170 zvětšovacích přístrojů typu Opemus a Opematus, vybavené unikátní šikmou vodící tyčí (viz Zpravodaj 1/2026) a 87 fotoaparátů poněkud upraveného typu Flexaret I, což byly právě novinky konce 30. let, jejichž masové rozšíření na trhy přetrhla válka. V srpnu pak přibylo dalších 274 zvětšováků, nově také prvních 150 triedrů 8x30, jejichž výroba se plánovala už za války (viz Zpravodaj 4/2025), a také ještě 300 periskopů a dalších 24 tisíc matic úderníku. V září se do výroby dostávají dílenské mikroskopy, projektory na 16mm film OP 16, které byly zkonstruovány již před válkou, puškohledy (pozůstatek velké zakázky pro německou armádu) a také již první vylepšené verze zrcadlovky Flexaret II s tzv. centrálním ostřením objektivu. První přístroje tohoto modelu jsou pak předány ministerstvu informací, jejichž fotografové si přístroj velmi

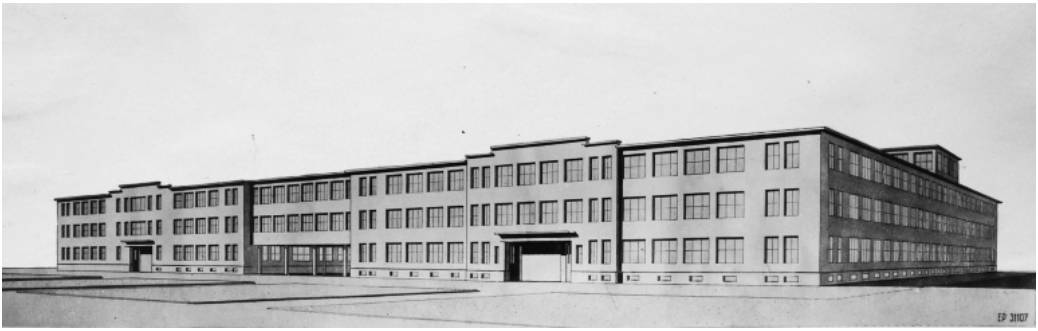

Původní areál Meopty s nejstaršími halami M2 a M3 – návrh podoby, která vznikla po dostavění v roce 1942.

chválí. Právě výroba fotoaparátů Flexaret se má stát vlajkovou lodí přerovské značky a její objem i přes problémy se součástkami již záhy převyšuje skromné začátky z let 1939 až 1942. Celkově pak přerovská firma počítá na podzim 1945 se zakázkami, které zaručují zásobu práce až do roku 1947.

Zajistit prosperitu a výdělek zaměstnancům v složitých hospodářských podmínkách poválečné obnovy ovšem nebylo nijak jednoduché, a to obzvlášť v atmosféře očekávaného znárodnění klíčového průmyslu, které bylo schváleno již exilovou vládou v době války a zakotveno do tzv. košického vládního programu v dubnu 1945. V poválečném období se navíc nedalo počítat s velkou kupní silou obyvatelstva, takže bylo považováno za nežádoucí zahlcovat trh velkým množstvím výrobků stejného určení od různých výrobců. Problém představovalo také omezení pracovních a materiálových zdrojů, které byly primárně určovány prioritním oblastem výroby. V této složité situaci se rychle zorientoval jednatel Optikotechny dr. Mazurek, který přesídlil do Prahy a všemožně zde přerovské továrně „připravoval půdu", aby v tehdejší situaci získala nejlepší podmínky pro nový start. Proto neúnavně navštěvoval klíčové představitele ministerstev průmyslu a obrany či Svazu průmyslu a současně jednal i se zástupci ostatních podniků optického průmyslu pro nastavení spolupráce. Mazurkova usilovná práce se věnovala i aktuálním otázkám ve vývoji přístrojů, shánění materiálu

Logo nového koncernu optického průmyslu

nebo jednání o rozdělení specializací. Dokonce se pro přerovskou továrnu snažil získat filiálku v pohraničí, kde v průběhu války vyrostly pobočky německé továrny Carl Zeiss, či hledal způsob, jak pro Optikotechnu využít možnosti projednávaných válečných reparací. V neposlední řadě pak pomáhal zajišťovat dodávky klíčových surovin – optického skla, diamantu, smirku, smůly, kanadského balzámu či brousícího prášku, kterých se v poválečném období všeobecně nedostávalo.

Vrcholem aktivit neúnavného agilního dr. Mazurka byla práce na návrhu organizace budoucího řízení průmyslu optiky a jemné mechaniky, jejíž základy připravil již počátkem léta 1945. V této studii proponoval sloučení všech podniků v oboru do jednoho celku s ústředním řízením, s jednotným výzkumným pracovištěm a také společným nákupem surovin i prodejem výrobků. Mazurkovým cílem bylo efektivnější řízení na základě rozdělení výrobního programu a tím odstranění zbytečné konkurence, která by jen brzdila další vývoj. Prvním krokem k naplnění této vize se stalo znárodnění továrny, jež bylo dekretem prezidenta Beneše vyhlášeno 24. října 1945. Faktickým završením snah dr. Mazurka a jeho spolupracovníků se pak 7. března 1946 stává založení optického koncernu pojmenovaném Meopta, spojené závody pro jemnou mechaniku a optiku, národní podnik, přičemž název je vlastně zkratkou jeho specializace – **ME**chanická a **OPT**ická výro**b**a. Vedení podniku je situováno do Přerova, protože zde sídlí Optikotechna – největší a nejmodernější závod celého oboru, disponující současně i největším a nejzkušenějším výzkumným pracovištěm. Nový koncern je tvořen 7 organizačními složkami, označované Meopta 1 – 7. „Jedničku" zastává generální ředitelství v čele se zkušeným odborníkem Ing. Vladimírem Páskem, který předtím pracoval právě v přerovské „Optice", a „dvojkou" se stává obchodní a personální ředitelství v Praze. Výrobní základnu tvoří znárodněné továrny optického průmyslu, přičemž závodem Meopta 3 (M 3) se v květnu 1946 stává přerovská Optikotechna. Pod označením M 4 je začleněna pražská ETA, jež vznikla za okupace jako filiálka berlínské továrny Askania. Její produkci tvořili původně měřicí přístroje a kamery z Askanie a nově se připravovala výroba fotoaparátu Etareta, kinoprojektorů pro 35mm film a také přístrojů meteorologických. Do Meopty byl jako závod M 5 začleněn také Srb a Štys z Prahy-Košíř, který se vedle výroby dalekohledů specializoval na geodetické přístroje a mikroskopy. Nováčka ve skladbě domácího

Výroba čoček v optických dílnách koncem 40. let

optického průmyslu představoval závod M 6, jenž vznikl za 2. světové války jako pobočka koncernu Carl Zeiss a po válce fungoval pod názvem Somet – Severočeská Opticko Mechanická Továrna Teplice-Trnovany. V produkci podniku, do jehož čela byl na radu dr. Mazurka postaven Ing. Václav Hruba z Optikotechny, zůstaly měřicí přístroje německé konstrukce, stereoskopy a výkonné dalekohledy Binar 25×100 a 12×60, které původně vznikly jako příslušenství pro dálkoměry protiletadlového dělostřelectva německé Luftwaffe. Pod vlajkou Meopty se program doplnil o kamery a promítačky pro 8mm film. Posledním a nejmenším podnikem (přibližně 270 zaměstnanců) Meopty se v její první fázi existence stala firma Alois Löschner Modřany, produkující výrobky značky ALMO – zejména projektory, prohlížečky filmů a také letecké přístroje.

Pro Optikotechnu se po zařazení do Meopty zpočátku změnilo prakticky jen to, že byla formálně vyjmuta ze struktur brněnské Zbrojovky a že dosavadního ředitele Ing. Leopolda Zapletala nahradil dr. Engelbert Keprt, a např. jako závod Optikotechna byla v interních materiálech koncernu označována ještě do roku 1949. Základní problémy tak přetrvávaly a nadále bylo nutné se vypořádat s četnými obtížemi. Jak již bylo řešeno, Optikotechna vstupovala do koncernu s působivým výrobním programem – objektivy, zvětšovací přístroje, zrcadlovky, 8 či 16mm projektory, dalekohledy, mikroskopy, nivelační přístroje, jakož i kvadranty, puškohledy či dělostřelecké zaměřovače. Konstrukce nově připravovala divadelní kukátka, trichinoskop, refraktometry, kinoprojektory Meopton či miniauturní fotokomory na 16mm film Mikroma. Taková škála představovala samozřejmě velkou zátěž na pracovní síly a továrna se také musela pravidelně potýkat s nedostatečným zásobováním některým materiálem nebo hotovými výrobními komponenty od subdodavatelů. Na jaře 1946 se např. úplně zastavila výroba žádaných zrcadlovek Flexaret II a nevyrábělo se až do podzimu, protože se nedařilo zajistit z okupovaného Německa dodávky závěrek Prontor. Ohrožena byla i výroba úspěšných zvětšovacích přístrojů Opemus a Opematus, jelikož dodavatelé nepokryli nasmlouvané dodávky měchů či elektrotechnického materiálu. Podobně pak vázla dodávka projektorů OP 8 a OP 16, neboť firma Kovolit nedisponovala vhodným strojním vybavením pro včasné plnění přerovských objednávek. Kvůli komplikacím se zpožďuje zahájení produkce fotoaparátů Optiflex II, Flexaret III, Mikroma (třebaže první vzorky vznikly již počátkem 40. let) a Opema. Nicméně problémy se daří řešit a objem výroby se zvyšuje – za rok 1947 v Přerově vyrobili 16397

Montáž projektorů OP 8 v mechanických dílnách koncem 40. let

Kontrola objektivů fotoaparátů Flexaret II koncem 40. let

již první kroky k zavedení plánovacího hospodářství, které je ve složitém procesu obnovy mírové výroby chápáno jako nezbytné a v souladu s ekonomickou politikou státu se odrazí v tzv. dvouletém hospodářském plánu na léta 1947 až 1948. Vzhledem k vzájemnému překrývání stejných druhů výrobků napříč začleněnými továrnami ředitelství usiluje o efektivní rozdělení výrobního programu. Každý ze závodů by se tak měl specializovat na odlišný obor sortimentu a ředitel koncernu Ing. Pásek proces popsal tak, že: *„v každém závodě se uvážilo kolik výrobků je možno zhotoviti na strojních zařízeních, které dnes máme (Nové stroje a zařízení pořizovat můžeme jen v malé míře, protože napřed si na ně musíme vydělat) a vypočítali jsme kolik pracovníků je k tomu potřeba. Dostali jsme ve všech závodech čísla větší než je dnešní stav. Uspořádali jsme počty přístrojů, které se mají vyrobiti tak, aby počet potřebných pracovníků rovnoměrně stoupal až na ono hospodárné množství. A z počtu přístrojů jsme určili, kolik bude potřebí litiny, oceli, mosazi, hliníku atd.“*

zvětšovacích přístrojů, 4938 fotoaparátů (zejména typu Flexaret II, ale už i první dva kusy nového modelu Flexaret III a také 126 Mikrom), 7632 triedrů (z toho 93 divadelních kukátek), 2314 diaprojektorů, 2553 projektorů pro film 8 a 16 mm, 1318 zaostřovacích lup, 1362 kapesních mikroskopů, 100 puškohledů Lesar se třínásobným zvětšením a 217 refraktometrů. V polovině roku 1947 se na výrobcích objevuje už i logo nové značky – v podobě dvou spojených čoček s nápisem MEOPTA, které nahrazuje dosavadní značku s iniciálami OP stylizovanými do podoby čoček. Nový znak, který se v roce 1946 zaváděl ještě ve variantě pouze s jednou čočkou, měl novou optickou značku dostat do širokého povědomí zákazníků, kteří zvykově reflektovali ještě výrobce pod jejich původními názvy. Přístroje značky Meopta ale i přes zpočátku slabší propagaci „bodují“ na výstavách v zahraničí. Velkou reklamu Meoptě ostatně dělali cestovatelé Miroslav Zikmund a Jiří Hanzelka, kteří již na své první výpravě, zahájené na jaře 1947, používají fotopřístroje a dalekohledy právě z Meopty. V případě přerovského závodu Meopty tak v roce 1947 patří mezi největší zahraniční odběratele západní Německo, Švédsko, Brazílie, Francie a Holandsko.

Co se týče strategie ekonomického řízení celého koncernu, lze říci, že vedení v té době uplatňuje

Zvětšovací přístroj Opemus pro formát 6x6 (svitkový film, používaný v zrcadlovkách Flexaret)

Pochopitelně ne vždy továrnám zůstaly typy z již zaběhlé výroby, takže leckde docházelo i k citelným změnám. Tzv. delimitace čili předávání kompletní výroby do jiných závodů probíhala od konce dekády a pokračovala ještě v průběhu 50. a 60. let. Mezitím však přichází další vlna znárodnění a po komunistickém puči v únoru 1948 jsou do Meopty zařazeny i malé firmy působící v oboru optiky a jemné mechaniky – Jindřich Suchánek Brno s úspěšnou produkcí kamer a projektorů, Bratři Bradáčové, Aktofot Praha-Záběhlice, Bratři Kleinhamplové z Krásné Lípy, Václav Kolář Modřany, Dalibor Štys, Hurák Kroměříž a další. Několik neperspektivních provozů je ale postupně zrušeno, takže v roce 1949 skladbu Meopty tvoří devět podniků. V té době už hospodářství plně funguje v souladu s pětiletými plánovacími cykly a v průmyslu probíhá rozsáhlá reorganizace.Navzdory sílící centralizaci je zrušen dosavadní koncern Meopty a od 1. ledna 1950 vznikají samostatné podniky Meopta Přerov (plným název Meopta národní podnik, základní závod Přerov), Praha-Nusle, Praha-Košíře, Modřany a Somet Teplice. Pod přerovskou Meoptu spadá ještě bývalá brněnská továrna Jindřicha Suchánka a čtyři kinoopravny v Praze, Plzni, Brně a Bratislavě. Počátkem 50. let je přerovská Meopta v důsledku studené války, kdy je pod vlivem SSSR v Československu masově posilována zbrojní výroba, nucena většinu kapacit přesměrovat opět na výrobu vojenské optiky, tentokrát ovšem hlavně podle sovětské licence. Portfolio značky Meopta rozšiřuje v roce 1952 ještě samostatný podnik v Bratislavě, vzniknuvší z bývalé továrny Goerz, představující nejstaršího zástupce optického průmyslu v Československu. O rok později se v Přerově ještě realizuje také poslední z návrhů dr. Mazurka, jež stály za vznikem Meopty, když je založeno samostatné vědecké pracoviště – Ústav pro výzkum optiky a jemné mechaniky neboli ÚVOJM. V roce 1958 se optický průmysl opět reorganizuje, přičemž přerovská Meopta posiluje na významu – vzniká zde ředitelství, kterému jsou podřízeny podniky v Přerově (s pobočnými závody v Brně a Broumově), Praze-Košířích, Modřanech, Bratislavě a také slévárnou Kovolit v Modřicích, která pro Meoptu do té doby dodávala většinu odlitků. To už je ovšem téma z další historické kapitoly.

Areál přerovské Meopty se nezměnil až do 60. let, kdy byla přistavěna nová hala M1 (částečně viditelná v pozadí vpravo)

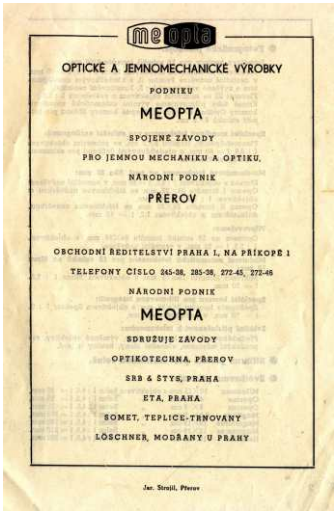

Dobová reklama

Ještě jednou sv. Kryštof

Lubomír Vyňuchal

Původně jsem měl text o sochách svatého Kryštofa, zveřejněný v minulém čísle, za uzavřený. I když v záloze bylo ještě několik dalších tipů, návrat k tématu jsem rozhodně neplánoval. Vše změnilo až prázdninové setkání s jedním kamenosochařem, který mě během příjemného povídání představil i své nejnovější a právě se rodící dílo – sochu svatého Kryštofa.

Veškerá tíha světa

Autora jsem zastihl přímo při práci, konkrétně v provizorním dřevěném přístřešku krytém plachtou u hřbitovní zídky před kostelem sv. Kryštofa v Kryštofově Údolí. Samozřejmě moje zvědavost brzy překonala úvodní ostych a po chvilce povídání jsem měl pocit, že se známe léta. Sochař Petr Štalzer se vyučil uměleckým řezbářem a stolařem, následně studoval na pražské VOŠUP a poté na AVU. Mimo vlastní řezbařiny a kamenosochařiny má taktéž restaurátorský ateliér a díky povolení Ministerstva kultury pro restaurování polychromovaných sochařských děl z kamene, dřeva a sádry se dostává k obnově nejvýznamnějších českých památek. Působí samozřejmě po celé republice, ale před časem se i s rodinou přestěhoval do tohoto malebného údolí na Liberecku a chtěl pro místní obyvatele a taktéž i další návštěvníky známého poutního místa vytvořit něco trvalého. Po domluvě s vedením obce a památkáři vytvořil nejprve model sochy v terénu (měřítko 1:20), následovalo bozzetto sochy v měřítku 1:5 v umělém kameni a hned poté vznikl sádrový model v životní velikosti o výšce 250 cm. Pro umístění sochy vybrali místo nad studánkou při severní straně kamenné hřbitovní zdi poblíž hlavního vchodu do kostela.

Vodní prvek je v případě tohoto světce velmi důležitý. Přímo na místo byl z jednoho polského lomu přivezen 6,5 tuny vážící kamenný blok jemnozrnného pískovce. Po svém dokončení bude socha zachycovat světce nesoucího na ramenou Ježíše Krista v podobě malého dítěte. Samozřejmě velkou roli zde hraje zobrazení napětí svalů a úsilí ve tváři, neboť svatý Kryštof symbolicky přenáší skrz Spasitele také veškerou tíhu světa.

S další tvorbou autora i jeho restaurátorskými počiny se můžete ostatně seznámit sami na jeho internetových stránkách: https://stalzer.cz.

Tanec s kostlivcem

Letos během červencové Údolské pouti byly poblíž sochy, resp. po stranách vstupní brány ke kostelu, vysazeny dvě lípy. Samozřejmě jsem si nenechal ujít také komentovanou prohlídku unikátního raně barokního roubeného svatostánku, vystavěného v letech 1683–1686 tesařským mistrem Michaelem Schöbelem z Žibřidic a jeho pomocníky. Hlavnímu rokokovému řezbovanému oltáři z r. 1761 dominuje socha sv. Kryštofa a nádherný obraz „14 svatých pomocníků" je součástí levého bočního oltáře (1774, J. J. Hinkenickel).

Součástí širšího areálu svatostánku je taktéž samostatná dřevěná zvonice, malá budova márnice, pozdně barokní fara a kamenná socha sv. Václava z r. 1763. Jen upozorním, že stěny márnice zdobí osm na dřevě malovaných obrazů na téma „Toten Tanz" (Tanec smrti). Jedná se o kopie, originály z roku 1760 jsou uloženy v libereckém muzeu. Na každém je vyobrazen kostlivec, symbolizující Smrt, který nečekaně překvapuje zástupce různých stavů (dřevorubce, důstojníka, kočího, pána, ševce či vojáka).

Takový zážitek jsem musel spláchnout dole v hospůdce „U Kryštofa" spodně kvašeným nefiltrovanm jedenáctistupňovm ležákem „Kryštof". Poté jsem spatřil desítky malých svatých Kryštofů v podobě keramických suvenýrů a když jsem pozvedl hlavu k ciferníku hodin na místní věži bývalé trafostanice, zasvítila mi v očích i skleněná vitráž s naším světcem, vytvořená Janem Karkem. Hodinová věž je zároveň zvonkohrou a jejich 14 zvonů můžete v akci slyšet 2x denně (o víkendech mezi 10–18 hod. pak každou celou). Věž zdobí i dvě řezbované sochy (sv. Barbora a sv. Kryštof) od libereckého výtvarníka Václava Plechatého. Ten se podílel rovněž na bočních plastikách a především figurách apoštolů tzv. Chaloupkova orloje, který v této věži dříve stával (v roce 2023 byl přestěhován po sporech majitelky s vedením obce do věže bývalé hasičské zbrojnice v obci Žibřidice). Každopádně zajímavostí je tady mnohem více, ostatně 22 místních objektů (zejména soubor lidových podstávkových domů) je od roku 2005 zahrnuto do „Vesnické památkové zóny".

Na Janovu horu

Na závěr ještě doplním informaci z minulého článku, kde jsem psal o rozměrné románské fresce sv. Kryštofa na jižní stěně lodi kostela sv. Jiří v Bořitově (součástí byl i obrázek). Zcela jsem totiž opomněl zmínit druhou, tentokrát gotickou malbu sv. Kryštofa, která se nachází přímo naproti na severní zdi. Je pravdou, že díky napojení kůru a obloukovému oknu, přišel druhý světec doslova o hlavu a samozřejmě zde nenajdete ani postavu Krista v podobě dítěte. Holt pozdější úpravy jsou zkrátka nevratné. Nicméně zatímco u nohou staršího sv. Kryštofa spatříte celé hejno ryb, u jeho „bezhlavého" kolegy „šupináče" doplňuje trojice červených ráčků. Poslední pozvánkou bude tip k návštěvě zříceniny Janova hradu nad Vizovicemi (jedná se o zbytky barokního Prokopovského dvora, hospodářského objektu vystavěného v letech 1710–1713). Uvnitř areálu můžete průhledem skrz mříží opatřenou vstupní branku spatřit velkou řezbovanou sochu sv. Kryštofa. Je dílem vi-

zovického řezbáře a umělce Josefa Pšenčíka, který ji vyřezal ze dřeva 300 let staré lípy, jež původně rostla u zvonice v blízkém Chrastešově. Na sklonku roku 2018 ji autor daroval správcům a zachráncům objektu, což je „Spolek Janův hrad Vizovice".

Dnes je toto romantické vyhlídkové místo během sezóny hojně navštěvováno výletníky, tudíž socha patrona poutníků se dostala na správné místo. Tedy vzhůru do nadmořské výšky 496 metrů až na legendární Janovu horu! Z centra Vizovic, které jsou odtud vzdáleny cca 3,5 km, sem vede červená turistická značka. Pod vrcholem na vás čeká mj. houpačka v krajině, ale také zvířata chovaná na místní rodinné BIO farmě. V ohradách spatříte skot plemene Highland cattle (Skotský náhorní skot) či ovce plemene Suffolk a na okolních pastvinách se prohání stádo koní. A určitě si zde také zazpívejte. Doporučoval bych alespoň refrén písně „Janova hora" z repertoáru místní valašské kapely Fleret.

Ó Janova horo, už dlúho nás ochraňuješ
Ó Janova horo, mnohý na tobě stál
Ó Janova horo, šak ty cosi pamatuješ
Ó Janova horo a jsi pevná dál.

Pozvánka na staronovou výstavu

Jen pár řádky se vrátím k loňským propojeným výstavám na přerovském zámku s názvy „Kamenné a lipové nebe", které představily soubor soch a křesťanských sakrálních památek na okrese Přerov a rovněž práce mladých umělců ze SŠ řezbářské v Tovačově. Rád bych také představil jednu letošní novinku z této oblasti.

Nejprve upozorním na zapůjčení velké části této výstavy do Muzea a galerie v Hranicích. Vernisáž výstavy s nezměněným názvem „Kamenné nebe na Přerovsku" se uskuteční ve čtvrtek 15. října v 17 hodin v budově Staré radnice (Radniční čp. 1) poblíž hranického Masarykova náměstí. Výstavní panely z našeho muzea doplní soubory polychromovaných sošek svatých z obou institucí a další exponáty ze soukromých sbírek. Výstava zde bude k vidění až do 6. prosince letošního roku.

A k této naší informaci patří také jedna aktuální zajímavost z blízkého okolí Přerova. V letošním roce byl totiž na tovačovské SŠ vytvořen reliéf z lipového dřeva pro obec Pavlovice u Přerova. Jedná se o motiv svatého Jiljí, kterému je zasvěcen místní kostel, doplněný atributem laně. Autorem celého návrhu, včetně výroby a finálních úprav, byl student (od září 3. ročníku) David Růžička.

Tato velice zdařilá práce je nyní umístěna přímo ve veřejném prostoru, konkrétně uvnitř sklem chráněné niky venkovní zídky hřbitovní kaple. Ta je obrácena směrem k chodníku při frekventované křižovatce před kostelem. Dne 6. září letošního roku proběhlo slavnostní hodové svěcení reliéfu za účasti děkana P. Mgr. Františka Antonína Dostála. Na závěr jen připomenu, že svatý Jiljí patří do skupiny „14 svatých pomocníků" a je patronem kojících matek, tělesně postižených, žebráků, lesů a taktéž i kovářů. Jeho svátek připadá na 1. září.

Lubomír Vyňuchal

Pavel Jehlička školám a mládeži

Před dvěma sty lety, 25. října 1826, se narodil středoškolský učitel, spisovatel, autor učebnic a školních obrazů Pavel Jehlička. Krátký text o něm se objevil již ve druhém čísle letošního Zpravodaje, kde byl uveden jako jeden z překladatelů Pokorného učebnice přírodozpytu. V tomto čísle si u příležitosti jeho významného kulatého výročí narození připomeneme i jeho další tvorbu.

Marta Konířová

Po absolvování staroměstského gymnázia Pavel Jehlička navštěvoval přednášky z přírodovědy a matematiky na pražské filozofické fakultě. Od roku 1851 byl suplentem v Jindřichově Hradci, v Hradci Králové a v Chebu. Po složení zkoušek z fyziky a matematiky byl v roce 1856 jmenován učitelem na chebském gymnáziu. Tam se mimo jiné postaral o založení botanické zahrady. O několik let později (1863) se stal profesorem gymnázia v Praze, kde předtím studoval. Roku 1870 byl jmenován členem zkušební komise pro obecné a měšťanské školy, poté školním inspektorem pro okres pardubický, následně pro okres příbramský a nakonec roku 1875 inspektorem pro české školy plzeňského a přeštického okresu. Pavel Jehlička zemřel dne 16. září 1883 v Plzni, kde byl též pochován.

Publikovat začal Jehlička již jako student, zpočátku kratší práce. Do okolí svého rodného Benešova umístil děj knižně vydané povídky „V knihách byla jejich spása“. Dále knižně vydal „Ohlasy libické“ (původně otištěné v pedagogickém časopise Škola a život) a čtení pro mládež „Vánoce ve Lhotě Zálabské“. Několik Jehličkových článků a básní bylo zařazeno i do tehdejších školních čítanek. Jeho báseň „Sirotkovo čekání“ zhudebnil známý český hudební skladatel, pedagog a autor školních zpěvníků Jan Malát a zařadil ji do své sbírky „Z ráje mládí“ spolu s dalšími písněmi na slova klasiků české dětské poezie J. V. Sládka a J. Kožíška.

Řadu svých článků Jehlička uveřejnil v tehdejším pedagogickém tisku a přispíval také do Riegrova „Slovníku naučného“.

Jehličkova knižní povídka „V knihách byla jejich spása“.

Z Jehličkovy učebnicové tvorby je třeba na prvním místě připomenout jeho překlad prvního dílu Pokorného učebnice přírodopisu pro střední školy „Názorný přírodopis živočišstva“ a také Pokorného učebnice přírodopisu pro obecné a měšťanské školy. Pro školy byly určeny také Jehličkovy knihy „Krátký přírodopis rostlin“, „Nauka o nerostech“

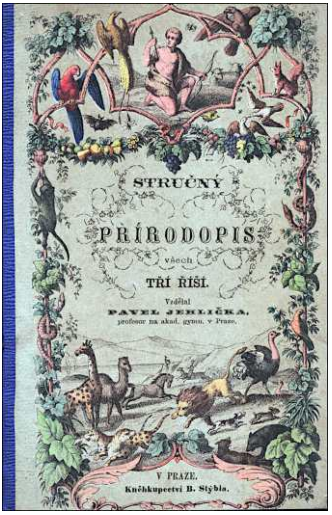

Desky Jehličkovy učebnice „Stručný přírodopis všech tří říší“ [1868].

a „Stručný přírodopis všech tří říší“. Jehličkův hluboký zájem o studium přírody potvrzuje nejen uvedený výčet jeho prací pro školu, nýbrž i fakt, že byl zakládajícím členem Klubu přírodovědeckého v Praze (schváleného c. k. místodržitelstvím 31. prosince 1869).

Vedle několika dalších publikací vydal Jehlička rovněž „Svět v obrazích: orbis pictus“, který obsahuje 11 listů s barevnými obrazy a podrobný doprovodný text k nim. Ve své době byla tato kniha hodně užívána jak ve školách k výuce, tak mimo školu.

Pokračování na následující straně.

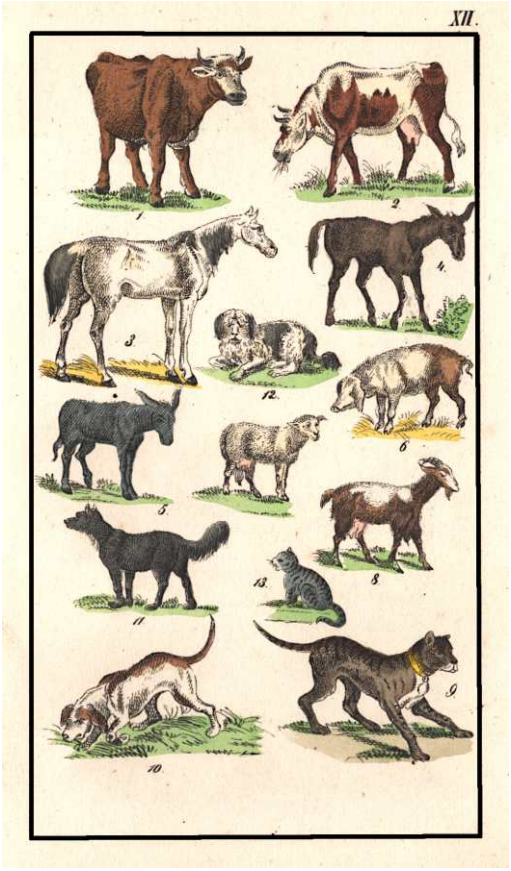

Jedna z obrazových příloh Jehličkovy učebnice „Stručný přírodopis všech tří říší“ (domácí zvířata).

Stejným způsobem jako „Svět v obrazích“, tedy jako soubor obrazových listů s doprovodným textem, bylo koncipováno osm svazků edice „Světozor pro dům a školu“.

Toto rozsáhlé Jehličkovo dílo se věnovalo zeměpisu, botanice (s jedním dílem zaměřeným na jedovaté a pěstované rostliny), ptákům, mineralogii, savcům a „živočichům studenokrevným“. Všech osm svazků vydal pražský nakladatel I. L. Kober a některé z nich byly schváleny pro užití ve školách. Aby mohly školy obrazové dvojlisty použít jako názornou pomůcku, vyjímaly je ze svazku a jednotlivě je podlepovaly pevnějším materiálem. Nevýhodou takto vytvořených školních obrazů bylo to, že neobsahovaly žádné popisky, ty byly tištěny v textové části svazku. Proto někteří učitelé na obrazy názvy předmětů, rostlin či živočichů dopisovali ručně, jak dokládají též některé Jehličkovy obrazy uložené ve sbírce Muzea Komenského v Přerově. Kromě obrazů ze série „Světozor pro dům a školu“, kterých muzeum vlastní zhruba tři desítky, jsou v naší muzejní sbírce uloženy také Jehličkovy učebnice „Stručný přírodopis všech tří říší“, „Nauka o nerostech“ a povídka „V knihách byla jejich spása“ – ukázky některých těchto sbírkových předmětů doprovázejí tento článek. Ve sbírce nechybí ani překlady Pokorného učebnice přírodopisu, jejichž ukázky byly otištěny v již dříve publikovaném článku ve Zpravodaji č. 2/2026.

Ukázka z Jehličkova obrazového souboru „Názorný přírodopis živočichů studenokrevných“. Tabulka č. 1: hadi (1872).

Ukázka z Jehličkova souboru „Obrazy rostlin jedovatých i pěstovaných“. Tabulka č. 21: rostliny ovocné (1874).

NÁLEZ ŘÍMSKÉHO DENÁRU CÍSAŘOVNY FAUSTINY MLADŠÍ

Příběhy vepsané do reliéfů antických mincí mají schopnost promlouvat k nám současníkům i po tisících letech. Z mincovních reliéfů lze často vyčíst významné události ze života mocných mužů, jejich žen a potomků, jejichž jména neupadají dodnes v zapomnění.

Zdeněk Schenk

Dne 2. srpna 2026 nalezl dlouholetý spolupracovník Muzea Komenského v Přerově Tomáš Kulíšek v rámci preventivní detektorové prospekce na Přerovsku ztrátovou římskou stříbrnou minci. Konkrétně se jedná o denár Faustiny II. mladší.

Rozměry mince ražené v římské mincovně jsou následující. Maximální průměr je 17,1 mm a hmotnost 2, 9 g. Mince se dochovala v mimořádně dobrém stavu a reliéfy jsou velmi dobře čitelné.

Na lícní straně mince je umístěn opis FAVSTINA-AVGVSTA a oděné poprsí císařovny Faustiny mladší s nápadnou úpravou účesu z jemně vlnitých vlasů stažených do uzlu. Místo čelenky má na čele zvlněný pramen vlasů. Na rubu je umístěn zahalený trůn, na kterém jsou vyobrazeni novorození chlapci posazení čelem k sobě. Opis SAECVLI FELICIT znamená šťastné časy a odkazuje na nové dědice říše. Dvě děti jsou dvojčata Marka Aurelia a Faustiny Mladší, Commodus a Antoninus, narození 31. srpna 161 n. l. v Lanuviu nedaleko Říma. Titus Aurelius Fulvus Antoninus zemřel ve věku čtyř let. Commodus se stal nástupcem Marka Aurelia na císařském postu, kterého se ujal jako samovládce po smrti svého otce v březnu roku 180 n. l.

Život a smrt císařovny Faustiny mladší

Annia Galeria Faustina Minor byla dcerou císaře Antonina Pia a Faustiny starší. Narodila se v roce 130 n. l. v Římě jako nejmladší ze čtyř dětí. V roce 145 n. l. se ve svých 15 letech stala manželkou jednoho z nejvýznamnějších římských císařů „filozofa na trůně" Marca Aurelia. V roce 147 n. l. byl Faustině udělen titul Augusta. Po smrti císaře Antonia Pia v roce 161 n. l. se stali Marcus Aurelius a Lucius Verus spoluvládci a Faustina císařovnou.

Z jejich svazku se narodilo 14 dětí, přičemž dospělosti se dožilo pouze pět. Císařovna Faustina II. byla vlivná žena, proslulá svou krásou. Římský historik Lucius Cassius Dio ji obviňuje z cizoložství s vojáky a gladiátory. Marcus Aurelius se ve svých spisech Faustiny zastává a popisuje ji jako láskyplnou a poslušnou ženu.

Svého manžela doprovázela i během vojenských tažení v době Markomanských válek. V římské armádě byla mezi vojáky velmi oblíbená a v roce 174 n. l. jí byl císařem udělen čestný titul Mater Castrorum, tedy „Matka táborů". O rok později ji zastihla smrt ve městě Halala, které bylo na její počest následně přejmenováno na Faustinopolis. Toto starověké římské město, z něhož se do dnešních dnů zachovaly pouze ruiny, se nacházelo v Kappadokii, dnešním Turecku. Císař Marcus Aurelius nechal svou manželku, jejíž smrt pro něj znamenala velkou ztrátu, pohřbít v Hadrianově mauzoleu v Římě. Její jméno je navždy spojeno s vrcholným obdobím římské říše.

Mramorová busta Faustiny mladší z oblasti Tivoli. Wikimedia Commons

Exemplář římského denáru nalezený v prostoru germánského sídliště na Přerovsku představuje krásnou ukázku produkce římského mincovnictví ve druhé poloviny 2. století n. l. Mince pochází z časů, kdy bylo území dnešního města Přerova při jižním ústí Moravské brány významným uzlem na trase dálkových ob-

chodních cest probíhajících germánským územím a nepochybně předmětem zájmu stratégů římské armády v neklidném období Markomanských válek.

Zachráněný denár římské císařovny Faustiny mladší se stane cenným přírůstkem v numizmatické sbírce Muzea Komenského v Přerově.

Líc a rub stříbrného římského denáru Faustiny II. mladší. Foto Z. Schenk

Karel starší ze Žerotína

Osobnost Karla staršího ze Žerotína, který před 390 lety zemřel na zámku v Přerově, připomene v pátek 20. listopadu 2026 v 17 hodin komponovaný program ve slavnostní zámecké síni přerovského zámku.

Akci zahájí přednáška o osudech majitele přerovského panství, jemuž Jan Amos Komenský dedikoval své dílo Labyrint světa a ráj srdce. Pronese ji prof. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D., předseda Nadace Karla staršího ze Žerotína. Následovat bude představení komiksového románu Žerotín – Křest ohněm. Publikaci uvede její autor – výtvarník a režisér Lubomír Hlavsa, držitel ceny Muriel. Kniha zavede čtenáře do světa mocenských a náboženských intrik konce 16. a počátku 17. století, a to nejen na Moravě. Přiblíží osud významného šlechtice, politika, příslušníka Jednoty bratrské, který se odmítl připojit k povstání českých stavů. Akci pořádá Muzeum Komenského v Přerově ve spolupráci s Knihkupectvím Mezi světy. Pořad zakončí autogramiáda historického komiksu ve filmovém stylu. Knihu, která není v běžné distribuční síti, bude možné zakoupit přímo na akci nebo ve Knihkupectví Mezi světy za 449 Kč.

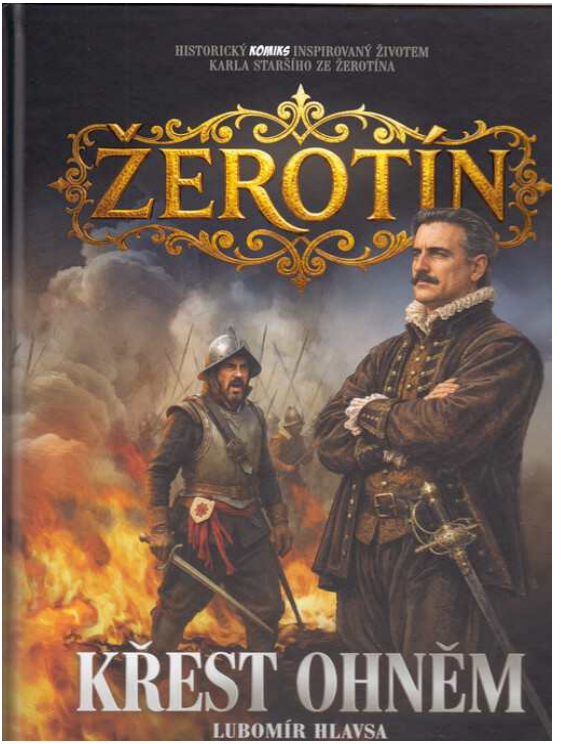

První nástěnná mapa Československa redakcí Františka Macháta

Marta Konířová

V letošním roce se do sbírky přerovského muzea podařilo získat fotografii Františka Macháta, významného českého kartografa. Muzeum o tuto podobiznu usilovalo ze dvou důvodů. Tím prvním je věk portrétovaného. Obvykle jsou k dispozici fotografie z Machátova staršího věku, portrét z mladších let je méně obvyklý. Druhým a důležitějším důvodem je to, že se F. Machát podílel též na vzniku školních map, atlasů a učebnic, které má muzeum rovněž ve své sbírce.

František Machát

František Machát se narodil 25. prosince 1867 v Horce nad Moravou. Gymnázium vystudoval v Olomouci, poté pokračoval ve studiích dějepisu a zeměpisu na filozofické fakultě pražské univerzity. Od roku 1899 učil na gymnáziích v Praze a na reálkách v Praze a v Náchodě. Od roku 1917 byl až do své smrti (22. 4. 1935) ředitelem dívčího reálného gymnázia Minerva, později gymnázia Elišky Krásnohorské v Praze. Zasloužil se o získání nové budovy tohoto gymnázia a o jeho kvalitní vybavení, proto mu v budově byla odhalena busta. Dnes v této budově sídlí Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

Mezi jeho nejznámější kartografické práce patří redakce třísvazkového *„Illustrovaného zeměpisu všech dílů světa“*, práce na Ottově zeměpisném atlasu, jehož redakci po úmrtí Jindřicha Metelky převzal a dokončil, či několik nástěnných map včetně první nástěnné mapy Československé republiky. Byl rovněž členem komise pro stanovení názvů míst při ministerstvu vnitra a působil tak jako spolutvůrce úředního názvosloví míst, hor a řek v českých zemích. Na pražské univerzitě přednášel jako lektor metodiky zeměpisu.

Machátova kartografická práce pro školy

V roce 1932 vydal F. Machát učebnici *„Zeměpis pro 1. třídu středních škol“*, kterou v témže roku schválilo ministerstvo školství a národní osvěty a zároveň vyšla i ve slovenské verzi. V roce 1933 až 1935 následovaly další tři díly pro druhou až čtvrtou třídu středních škol, na kterých s Machátem spolupracoval gymnaziální profesor Josef Růžička.

Tato Machátova školní učebnice je však méně známá než práce na školních atlasech. Nejdůležitější byla jeho úprava Brunclíkova atlasu pro střední školy, který dosáhl největšího rozšíření po první světové válce (více o historii tohoto atlasu bude zmíněno níže, v oddíle věnovaném J. Brunclíkovi). Kromě toho připravil Machát spolu s učitelkou a autorkou zeměpisných učebnic Kamilou Spalovou *„Vlastivědný atlas pro školy národní“*, který vyšel v roce 1925.

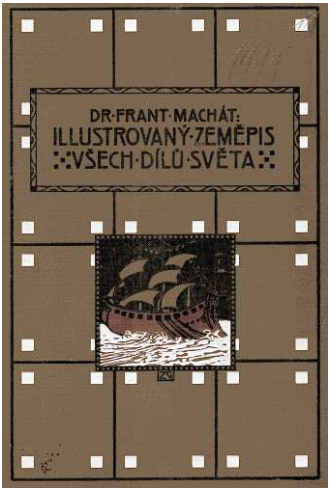

Desky Machátova „Illustrovaného zeměpisu všech dílů světa“ (1911) z pedagogické knihovny přerovského muzea.

Další Machátova kartografická a redakční práce se zaměřila na přípravu a vydávání souboru školních nástěnných map; na dvou z nich také autorsky spolupracoval. Některé mapy měly i příruční verzi a německou mutaci. Kromě toho Machát upravil politický ***„Zemský globus“*** od firmy Logia.

Velká školní „Nástěnná mapa Československé republiky“ (1920) ze sbírky přerovského muzea.

První nástěnná mapa Československé republiky – ve spolupráci s armádou

Ze souboru školních nástěnných map, zmíněného výše, jako první vyšla nástěnná mapa Československé republiky. Byl to milník v československé kartografii, neboť po první světové válce nebyli v republice téměř žádní odborníci pro tvorbu velkých školních map ani žádná tiskárna, která by měla dostatek zkušeností s tiskem takových map. Významné kartografické centrum, které takovými mapami zásobovalo i české školy, bylo před rokem 1918 ve Vídni.

Práci na nové nástěnné školní mapě republiky Machát domluvil s Vojenským zeměpisným ústavem, ze strany pedagogické spolupracovalo na mapě kromě F. Macháta a B. Horáka také Ústřední nakladatelství učitelstva československého, které neslo náklady výroby. Pro tisk mapy byla zvolena tiskárna V. Neuberta, nakladatele školních atlasů.

Vznik mapy provázely nejrůznější potíže. Například základem pro tuto mapu byla zvolena přehledná mapa střední Evropy, vydaná bývalým c. k. vojenským zeměpisným ústavem ve Vídni. Mapa však nebyla v Praze v té době k dostání, proto byla zakoupena ve Vídni, avšak při přepravě do Československa byla na hranici zabavena a o jejím vydání se delší dobu muselo jednat.

Také podmínky ve Vojenském zeměpisném ústavu nebyly zcela příznivé. Ústav teprve vznikal, neměl dostatek vhodných prostor i dostatek vyškolených pracovníků, proto byla práce na školní mapě Československa zároveň prubířským kamenem jeho schopností. Práci vedli major M. Semík a kapitán Fr. Leixner a přes všechny obtíže se podařilo v roce 1920, po dvou letech práce, mapu dokončit. Není divu, že vydání mapy bylo považováno za výjimečný počin a že u příležitosti jejího vydání byl 17. února 1921 uspořádán v hotelu Paříž v Praze oslavný večer za účasti všech nejdůležitějších představitelů institucí, které se na jejím vzniku podílely.

Atlas Brunclík–Machát

Josef Brunclík se podobně jako F. Machát narodil ve vánočním čase, konkrétně 24. prosince 1850. Po absolvování gymnázia v Hradci Králové a Jičíně zahájil studium na pražské univerzitě, ale tato studia nedokončil. Roku 1876 se stal zatímním učitelem v Hostomicích a Cerhovicích a po složení potřebné zkoušky byl ustanoven definitivním učitelem pro obecné školy. Působil nejprve v Lomnici nad Popelkou, poté v Mladé Boleslavi, kde také 9. 1. 1929 zemřel a byl pohřben na místním hřbitově.

Zpočátku se věnoval zvláště výuce češtiny a připravil k tomuto tématu několik článků a přednášek. Později se jeho zájem obrátil ke kartografii. Roku 1895 vydal nástěnnou školní mapu ***„Belgie, Hollandsko, Lucembursko“***, která získala i schválení ministerstva kultu a vyučování. Dobové recenze chválily nejen její věcnou správnost a kvalitu, nýbrž i fakt, že jde o mapu českou a tedy na rozdíl od překládaných map původně německých také se správným českým názvoslovím. Další dvě Brunclíkovy mapy už sice ministerské schválení nezískaly, potvrdily však Brunclíkovo renomé jako kartografa. I proto si jej zvolil pražský nakladatel V. Neubert jako autora školního atlasu pro měšťanské školy, který plánoval vydat. Tento atlas vyšel roku 1904 a v roce 1905 získal ministerské

schválení pro školní použití. Následně J. Brunclík pro V. Neuberta zpracoval atlas pro střední školy, vydávaný v letech 1908 až 1912 ve čtyřech svazcích. Později bylo od dělení na svazky podle školních tříd upuštěno a atlas byl přepracován do jednoho svazku. Toto přepracování provedl František Machát a od té doby byl atlas označován jako Brunclíkův–Machátův.

Zpočátku měl tento atlas horší podmínky při vstupu na učebnicový trh, neboť byl konkurencí v té době dlouhodobě zavedeného a používaného Kozennova atlasu, který školy často nechtěly nahradit i proto, že jeho česká verze připravená Jindřichem Metelkou měla velmi dobrou kvalitu. Navíc jeho většímu rozšíření bránily nepříznivé hospodářské poměry v letech první světové války.

Situace se změnila po ukončení války, kdy byl Kozennův atlas vnímán jako „cizí", kdežto Brunclíkův–Machátův atlas jako dílo „domácí". Ve 20. a 30. letech 20. století vyšel v řadě dalších vydání. Z tohoto atlasu byl odvozen malý školní ***„Atlas republiky Československé"***, vydaný poprvé v roce 1921 a později přejmenovaný na ***„Atlas pro školy obecné"***.

Po úmrtí Františka Macháta se úpravy atlasu ujali kartografové Bedřich Šalamon a Karel Kuchař, přičemž na titulním listu byli stále uváděni i předchozí autoři Brunclík a Machát. Vydávání tohoto českého atlasu pochopitelně přerušila druhá světová válka. Po ní byly nejprve tištěny znovu jednotlivé mapy a později, v roce 1947, vyšel ***„Soubor map ze školního zeměpisného atlasu Brunclíkova–Machátova"***; v dalších vydáních byl vytištěn v letech 1948 a 1949. Tento soubor pak B. Šalamon a K. Kuchař přepracovali a v roce 1950 vydali jako ***„Školní zeměpisný atlas"***, který vycházel až do roku 1958.

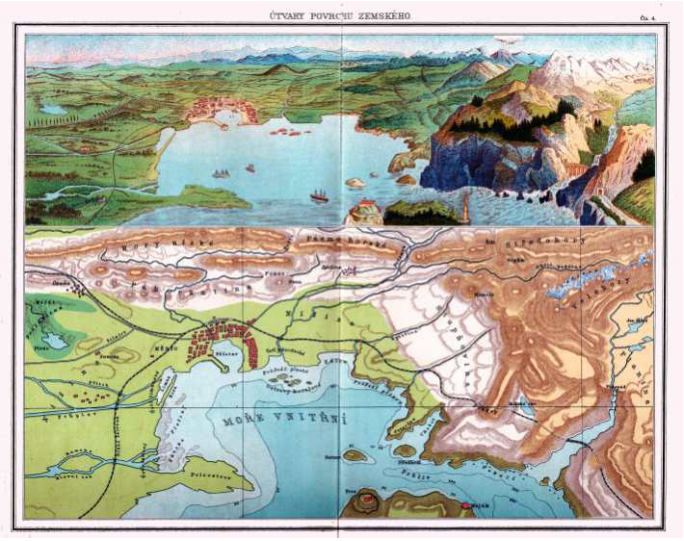

Ukázka z Brunclíkova atlasu pro měšťanské školy (útvary povrchu zemského). Ze sbírky přerovského muzea.

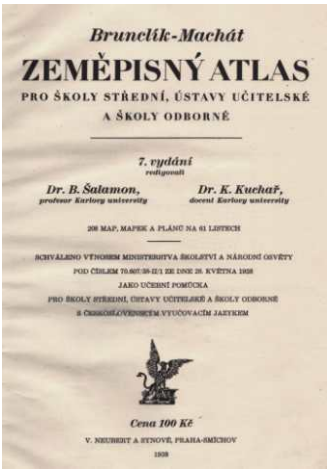

Po úmrtí F. Macháta převzali redakci Brunclíkova atlasu B. Šalamon a K. Kuchař, Machátovo jméno však na titulním listu bylo dále uváděno. Ze sbírky přerovského muzea.

Obálka Machátova „Atlasu pro školy obecné" (1925) ze sbírky přerovského muzea.

Kromě zmíněných atlasů pro měšťanské a střední školy vypracoval J. Brunclík také ***„Atlas dějepisný pro potřebu škol měšťanských"***. Poprvé vyšel roku 1914, podruhé až po skončení války, v roce 1921. Obě vydání byla schválena ministerstvem ke školnímu použití.

LIDÉ MUZEA

Muzeum utvářejí lidé, kteří v něm pracují. Profesní příběhy většiny muzejníků však mohou být poněkud zastíněny výstavami a akcemi pro veřejnost a skryty za dveřmi jejich pracoven a depozitářů. Naše rubrika Lidé muzea chce pravidelně představovat kolegyně a kolegy, jejichž odborné specializace, ale i pracovní osudy jsou právě v muzeu nevšedně pestré a mimořádně zajímavé. Dnes nás do tajů své práce zasvětí

JANA SYRYČANSKÁ

Pokud máš v srdci zelenou větvičku, brzy ti na ni usedne zpívající pták

Jano, na ORNIS jsi nejprve nastoupila jako dobrovolnice. Vzpomínáš si na okolnosti, které Tě tam přivedly či přilákaly?

Na konci docela dlouhé rodičovské dovolené jsem si uvědomila, že už mám stále větší prostor i pro sebezdokonalování, a cítila jsem potřebu připravovat se na režim návratu do zaměstnání. Dobrovolnická práce byla skvělým řešením, které navíc skýtalo jistou míru nezávaznosti. O práci v ORNIS mi tehdy v dobrovolnické organizaci řekli, že *„to tam hrozně smrdí a pitvají tam ty ptáky“*. Takže s touto představou jsem přicházela, ani mě nenapadlo, že budu někdy v muzeu učit a realizovat své výstavy. „Vůně“ nematinu nás tam sice provázela ještě docela dlouho, ale práce mě tam čekala úplně jiná. Spojily se v ní všechny mé osobnostní předpoklady a potřeby a dnes jsem vděčná za životní příležitost, kterou jsem takto využila.

Stála jsi u zrodu a rozvoje edukačních programů, které ORNIS jako první v Muzeu Komenského začal nabízet již před více než 20 lety. Co Ti přináší tato práce převážně zaměřená na děti a mládež školního věku?

Vnímám práci s dětmi jako zodpovědnost za budoucnost a jisté poslání. Dostala jsem je jako dar. V dětství jsem totiž měla vzory v úžasných lidech kolem sebe – samozřejmě v rodině, v osobách některých učitelů, ale také třeba ze strany manželů Kolaříkových v turistickém oddíle. Ti nám předávali všestranné zkušenosti a znalosti, učili odolnosti, kamarádství a jako trempové i lásce k přírodě. Později jsem sama vedla kroužky, jezdila na tábory a zcela přirozeně předávala dál to, co jsem dostala. Po příchodu do ORNIS to byl také Zdeněk Vermouzek, se kterým jsme několik let vedli ornitologický kroužek. Je radost být mezi stejně naladěnými lidmi, kteří laskavě a přirozeně chtějí dětem „dávat“. A jednoduchá odpověď na otázku je, že děti vám to vrací. Moje práce mi dovoluje neustále s dětmi žasnout, hrát si, objevovat, vymýšlet, smát se, být s nimi dítětem. A nejúžasnější je pro mne pozorovat na dětech proces poznávání, je to geneze osobností v přímém přenosu.

Pokračování na následující straně.

Díky podpoře statutárního města Přerova je součástí nabídky ORNIS i ekoporadna. Co tato činnost, kterou garantuješ, obnáší?

Ekoporadna odpovídá na dotazy z různých oblastí, ale u nás jsou to samozřejmě hlavně ptáci a vše kolem nich, také díky naší záchranné stanici. Učíme tazatele, jak si v konkrétní situaci poradit a vyřešit ji. Naším úkolem je ale také zprostředkovat kontakt s přírodou a její poznávání. Důležitý je i vztah k místu, ve kterém lidé žijí, proto chodíme ven, připomínáme tradice. A věnujeme se i aktuálním tématům z oblasti životního prostředí, mezi ně patří změna klimatu, ztráta biodiverzity, globalizace, ale třeba i potřeba mezinárodní rozvojové pomoci. Vše souvisí se vším. Pořádáme přednášky, besedy, dílny, vycházky, výstavy – to mám na starosti. Zajišťuji i administraci dotace.

V rámci své činnosti jsi připravila i řadu muzejních výstav a akcí. Na které z nich ráda vzpomínáš?

Mám ráda samotnou několik měsíců trvající přípravu výstavy, stávám se badatelem, grafikem, architektem, malířem pokojů,… A v průběhu v ní učím, provázím, je to vlastně vždy kus života. Vzpomínám ráda na všechny, ale největší úspěch měla asi výstava Atlas ptáků neobyčejných, která putovala po celé republice ještě několik let a nejspíš tedy vydělala i nějaké peníze navíc. Poslední roky mě dojímá rozsvícená Bečva před Vánocemi a mám ráda program pro děti Putování k jesličkám, který je poctou mojí milované, skromné a věřící babičce. A samozřejmě každoroční Folklórní střípky s rozesmátými přáteli z folklórního souboru Haná.

Ideově jsi spolupracovala v týmu při rekonstrukci budovy ORNIS i na vzniku nové expozice Ptáci Česka. Jak, již s odstupem času, hodnotíš tuto významnou modernizaci budovy i expozice?

Hodnotím ji ve dvou rovinách: z profesního hlediska se všem zúčastněným podařilo něco jedinečného, s hrdostí můžu říct, že si zasloužíme i všechny ceny, které jsou s dílem spojené. I tak se ale stále snažíme zlepšovat, například zázemí pro návštěvníky, zahradu. V rovině osobní ale cítím i hořkost, protože si hlavně šílený závěr vybral nesmazatelnou daň na mém zdraví a přerovnal hodnoty a mezilidské vztahy. Ale výsledek je přesto úžasný, tohle asi český muzejník zažije jen jednou v životě!

Vím, že jsi aktivní členkou několika spolků. Co Ti tato činnost přináší a propojuješ ji nějak i s prací v muzeu?

Zahradnictví má člověk v srdci a zahrady jsou přírodou, kterou můžeme přetvářet a něco tak ovlivňovat. Takže ptáci a zahrady se přirozeně stali od počátku tématem v mé práci. Park Michalov ke mně nějak mimovolně také přibyl, ale i když mne dnes oslovují jako jeho znalkyni, vůbec se tak necítím. Do ČSO jsem přibyla teprve před několika lety, protože jsem si řekla, že už *„snad něco z ornitologie vím“*, a chtěla jsem být konečně součástí téhle rodiny. No a včely jsou společenský hmyz, o kterém si také povídáme s dětmi, bylo to téma i dvou mých výstav. Včelaření mě stresuje (někdy nestíhám) i uklidňuje zároveň, přispívá k pocitu soběstačnosti, který potřebuji. A vše ostatní, co dělám a umím, mi připadá přirozené využívat pro něco dobrého kdekoliv to jde a mám na to sílu.

Za rozhovor děkuje Radim Himmler

Ing. Jana Syryčanská (*1971). V roce 1995 absolvovala v Lednici na Moravě obor zahradnictví na Zahradnické fakultě Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Po dvou letech v soukromé firmě a po ukončení rodičovské dovolené nastoupila v roce 2006 do ORNIS jako pracovnice environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Od té doby vytváří a realizuje edukační programy, připravila mnoho výstav a akcí popularizujících rozmanitá témata z oblasti přírody, ekologie a udržitelnosti. Od roku 2008 je tváří ekoporadny ORNIS, jejím prostřednictvím se ORNIS zapojuje do kampaní jako Den Země, Férová snídaně, Víkend otevřených zahrad nebo Den stromů. Založila pobočku Semínkovny a tradici pořádání swapů, byla v užším týmu pořadatelů Přerovských dvorků, zviditelňuje park Michalov. Vlastní certifikovanou přírodní zahradu, je členkou spolku Přírodní zahrada, České společnosti ornitologické, Českého svazu včelařů a Českého zahrádkářského svazu, pro jehož Územní sdružení Přerov aranžuje okresní výstavy a expozice na Flóře Olomouc a pořádá soutěže pro děti. Má ráda tradice, řemesla a folklór, věnuje se hudbě, propadla čtenářství a přírodě, věří a tajně tančí.

DÍLNY A AKCE NA ZÁMKU

Jana Trtíková

NOVINKA VE STÁLÉ NABÍDCE!

Interaktivní pracovní listy k vybraným expozicím pro rodiny s dětmi

Vyzkoušejte naše nové pracovní listy, které vás provedou od pravěku přes historii školství až po lidové tradice a zvyky na Hané! Listy jsou navrženy tak, aby zaujaly zejména děti od šesti let, ale určitě budou bavit celou rodinu. Každý list má svého průvodce, který k vám bude promlouvat skrze Albi tužku. Prohlídka se tak promění v interaktivní dobrodružství, při kterém děti aktivně pátrají, přemýšlejí a objevují. Rodiče pak získají novou příležitost s dětmi sdílet své vlastní zkušenosti a zážitky.

Jak to funguje? Albi tužku si zapůjčíte přímo na pokladně muzea. Půjčení je na vratnou zálohu 500 Kč, kterou lze uhradit hotově nebo kartou. Jeden pracovní list stojí 20 Kč. Pracovní listy s Albi tužkou jsou k dispozici při každé návštěvě muzea. Láká vás to? Přijďte to vyzkoušet. Budeme se těšit!

ŘÍJEN

21. 10. 2026 15–17.00 Tvořivé středy v muzeu: Dopravní prostředky

Vševědárna přerovského zámku,

vstupné 40 Kč/tvořící osoba

Dobrá zpráva pro kreativní milovníky dopravních prostředků! Vyrobte si s námi originální vláček, autíčko, letadýlko nebo třeba ponorku. Kdo bude chtít, vytvoří si navíc také garáž nebo dopravní plánek se značkami. Není třeba si nosit nic s sebou, všechen materiál bude připraven na místě. Zájemce prosíme, aby přišli nejpozději v 16.30 hodin, aby stihli své dílo dokončit. Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531.

LISTOPAD

18. 11. 2026 15–17.00 Tvořivé středy v muzeu: Vyškrabované obrázky

Vševědárna přerovského zámku,

vstupné 40 Kč/tvořící osoba

Vydejte se do světa obrazů a seznamte se s dílem malíře Jana Hinčici. Zajímá Vás, jak vypadají jeho obrazy? Nechte se inspirovat jeho tvary a liniemi! Pomocí vyškrabování si pak každý vytvoří vlastní obrázek, který si odnese domů. Není třeba si nosit nic s sebou, všechen materiál bude připraven na místě. Zájemce prosíme, aby přišli nejpozději v 16.30 hodin, aby stihli své dílo dokončit.

Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531.

PROSINEC:

5.–6. 12. 2026 9–16.30 Vánoce v muzeu: Malování baněk pro veřejnost

Historický sál přerovského zámku, vstupné 100 Kč (v ceně je 1 baňka + vstup na vánoční výstavu)

Tradiční adventní výtvarný workshop pro celou rodinu – malování skleněných baněk. Vytvořte si originální vánoční ozdobu na stromeček, jakou nikdo jiný nemá!

Nutná rezervace na konkrétní datum a čas, tel.: 581 250 531.

Do vyprodání zásob, kapacita dílny je omezena!

11. 12. 2026 16–18.00 ROZSVIŤ PŘEROV

vstup zdarma

Muzeum Komenského v Přerově se znovu zapojí do projektu Rozsviť Přerov!

Jelikož loňská odezva byla skvělá, rozhodli jsme stát součástí této krásné akce i v roce 2026, a to ve vylepšeném podání. Kde přesně se číslo v okně rozzáří? To vám sice neprozradíme, ale rovnou dodáváme, že na zámku to tentokrát nebude! Určitě vám však můžeme slíbit, že se určitě máte na co těšit. Pro malé i velké připravujeme speciální adventní dílnu, kde příchozí budou moci vyzkoušet jednu starodávnou dovednost nebo si vyrobit drobnou ozdobu z nevšedního materiálu. K dispozici bude také voňavý čaj. Dílna potrvá od 16 do 18 hodin a na návštěvu zavítá také hvězdička Třpytka.

Okénko do muzejních sbírek

Mezi nejhojnější vánoční písně dnes patří koledy. Jejich texty odkazují k tradičním obchůzkám domů během svátečních dnů. V současnosti se jejich zpívání rozšířilo i na dobu adventu. Mnohé z textů považujeme za typické lidové písně, ale jejich rozšiřování nebylo v 19. století závislé jen na ústní tradici. Ve sbírkách přerovského muzea se nachází řada tzv. kramářských tisků s povědomým názvem Nová vánoční píseň nebo Nová koleda. U drobných sešitků prodávaných na jarmarcích je v těchto případech těžké rozhodnout, zda zaznamenaly již existující lidovou píseň nebo naopak stály na počátku jejího zlidovění.

Helena Kovářová

Kupříkladu známá píseň, která začíná slovy Pochválen buď Ježíš Kristus milej Matěji, se v přerovské kolekci kramářských tisků nachází hned v několika různých vydáních. Nejstarší z nich vytiskl Václav Tureček v Litomyšli na počátku 19. století. Titulní list ozdobil dřevořezem s výjevem klanění pastýřů v Betlémě, který tematicky odpovídá obsahu písně. Další tři exempláře vznikly v krátkém čase po sobě v Hranicích a Kroměříži. Všechny tři pochází z původních sbírek Městského musea v Přerově. Hranická tiskárna Amálie Škarniclové koledu vytiskla dvakrát, a to s vročením 1857 a 1868. Titulní list starší z nich obsahuje pouze text, u mladší najdeme jednoduchou šesticípou hvězdu. Kroměřížské vydání Františka Slavíka je datováno rokem 1858 a pro titulní list zvolil dřevoryt s postavou putta, chlapce kladoucího květiny na kamenný podstavec. Koleda vyšla i v dalších tiskárnách, například v Olomouci.

Pochválen buď Ježíš Kristus, milý Matěji, až na věky, kam pospícháš, bratře Ondřeji, ga do Betlema běžim, se tam dějte newjm, prosim tebe wrať se se mnou, něco ti powjm.

Kramářské tisky vánočních koled nabízely ve srovnání s jejich současnou podobou daleko obsáhlejší text. Také zmiňovaná čtyři vydání písně Pochválen buď Ježíš Kristus milej Matěji obsahovaly původně sedmnáct slok, ale v současnosti jsou z nich zpívány pouze první čtyři. Zachoval se tak úvodní dialog pastýřů Matěje a Ondřeje, kteří si sdělují novinu o narození Spasitele a končí výzvou k nabrání darů. V kramářském tisku pak následují sloky s řadou ženských jmen a vyjmenováním darů, které mají nést. Vyskytuje se mezi nimi dnes již téměř zapomenuté jméno Sekundina. Také mezi dary jsou vedle běžných potravin (smetana, mouka, krupice, žemle, jitrnička

Nowá Píseň
aneb
Koleda Wánoční,
k vctěnj nowě narozeného Geži-
ssa w Betlemě.
Wtipssená w Litomyssli u Wácl. Turečka.

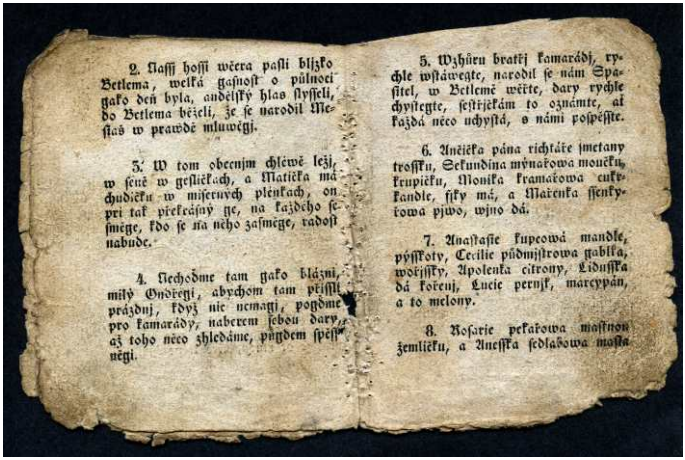

2. Nassj hossi wčera pasli bljzko Betlema, welká gasnost o půlnoci gako deň byla, andělský hlas slysseli, do Betlema běželi, že se narodil Mesiaš w prawdě mluwěgj.

3. W tom obecnjm chléwě ležj, w seně w gesličkach, a Matička má chudičku w miserných plénkach, on pri tak překrásný ge, na každého se směge, kdo se na něho zasměge, radost nabude.

4. Nechoďme tam gako blázni, milý Ondřegi, abychom tam přissli prázdnj, když nic nemagi, pogďme pro kamarády, naberem sebou dary, až toho něco zhledáme, půgdem spěssněgi.

5. Wzhůru bratřj kamarádj, rychle wstáwegte, narodil se nám Spasitel, w Betlemě wěřte, dary rychle chystegte, sestřjčkám to oznámte, ať každá něco uchystá, s námi pospěsste.

6. Ančička pána richtáře smetany trossku, Sekundina mýnařowa moučku, krupičku, Monika kramařowa cukrkandle, fjky má, a Mařenka ssenkyřowa pjwo, wjno dá.

7. Anastasie kupcowá mandle, pýsskoty, Cecilie půdmjstrowa gablka, wořjssky, Apolenka citrony, Lidusska dá kořenj, Lucie pernjk, marcypán, a to melony.

8. Rosarie pekařowa masťnou žemličku, a Anesska sedlabowa masta

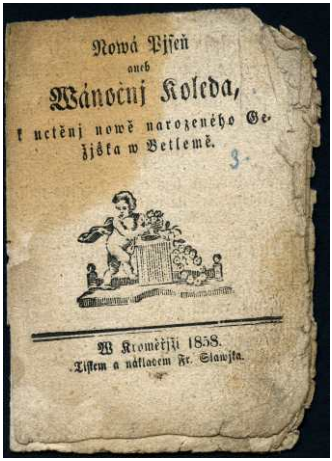

Nowá Pjseň
aneb
Wánočnj Koleda,
k uctěnj nowě narozeného Gežjška w Betlemě.

W Kroměřjži 1858.
Tiskem a nákladem Fr. Slawjka.

atd.) a pochutin (cukrkandl, mandle, piškoty, marcipán, perník apod.) tehdy méně obvyklé citrony, fíky nebo melouny. Dívky nazvané v koledě „sestřičky“ jsou charakterizovány podle zaměstnání otce jako mlynářova, šenkýřova, kramářova, kupcova, sedlářova, řezníkova, truhlářova, purkmistrova nebo „pana rychtáře“.

Další sloky obsahovaly mužská jména a ke každému přiřazovaly hudební nástroj, na který chlapci nazývaní „bratři“ Ježíškovi zahrají. Čtrnáctá sloka vybízela k obchůzce domů sousedů: *„Ježíšek nám povídal, kdo by nám koledu dal, že se s ním o to porovná, třebas málo dal.“* Poslední část byla všeobecným apelem na vedení správného života v poslušnosti, dodržování přikázání a současně prosbou o požehnání zemi. Píseň zakončují verše: *„Uděl svatého pokoje římských křesťanům, ať se vespolek snášejí, dej pokoj stavům, ať tě mužem chváliti, v pokoji živi býti, potom tobě v nebi věčnou chválu vzdávati.“*

Kramářské písně se prodávaly na jarmarcích a poutích za nízkou cenu, většinou za krejcar. Používal se méně kvalitní materiál. Nepočítalo se s dlouhodobým uchováváním sešitků, které častým čtením (zpěvem) doznaly značeného poškození.

Ani exempláře koledy v přerovských sbírkách se nenacházely v dobrém stavu. Pro všechny čtyři zmiňované výtisky vánoční koledy se však podařilo zajistit komplexní ošetření v restaurátorské dílně grafické školy Hellichova v Praze.

Nowá pjseň
aneb
wánočnj koleda
k uctěnj
nowě narozeného Ježjška
w Betlemě.

Pochwálen buď Ježjš Kristus ꝛc.

Tisk A. Skarnicelowé w Hranicjch 1868.
K dostání u Petra Šamaya we Frydku.

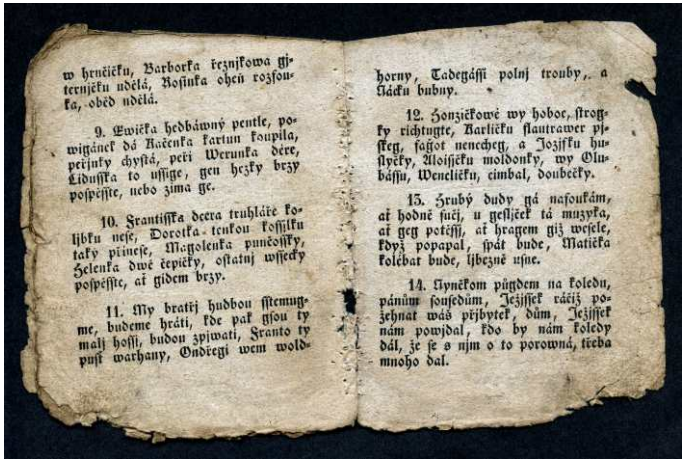

w hrnčičku, Barborka řeznjkowa gjternjčku udělá, Rosinka oheň rozfouka, oběd udělá.

9. Ewička hedbáwný pentle, powigánek dá Kačenka kartun koupila, peřjnky chystá, peři Werunka dére, Lidusska to ussige, gen hezky brzy pospěsste, nebo zima ge.

10. Frantisska dcera truhláře koljbku nese, Dorotka tenkou kossilku taky přinese, Magolenka punčossky, Helenka dwě čepičky, ostatnj wssecky pospěsste, ať gidem brzy.

11. My bratřj hudbou sstemugme, budeme hráti, kde pak gsou ty malj hossi, budou zpjwati, Franto ty pusť warhany, Ondřegi wem woldhorny, Tadegássi polnj trouby, a Náčku bubny.

12. Honzičkowé wy hoboe, strogky richtugte, Karličku flautrawer pjskeg, fagot nenecheg, a Jozjfku huslyčky, Aloisjčku moldonky, wy Olubássu, Wenclíčku, cimbal, doubečky.

13. Hrubý dudy gá nafoukám, ať hodně fučj, u gesljček tá muzyka, ať geg potěssj, ať hragem giž wesele, když popapal, spát bude, Matička kolébat bude, ljbezně usne.

14. Nyněkom půgdem na koledu, pánům sousedům, Ježjssek ráčiž požehnat wáš přjbytek, dům, Ježjssek nám powjdal, kdo by nám koledy dál, že se s njm o to porowná, třeba mnoho dal.

Lubomír Vyňuchal

Lubomír Vyňuchal

Stojí majestátně jako lípa

„Stromy a ženy tají svá léta. Stromy však vydrží mlčet déle.“ (Ivan Fontana)

Tentokrát se zaměříme na nejstarší památnou lípu na území Olomouce. Následně po několika odbočkách zavítáme do podhůří Nízkého Jeseníku, konkrétně do města s medvědem ve znaku. Zde na náměstí 9. května vyhledáme starou lípu, která není pojmenována podle žádné slavné osobnosti či místního rodáka, ale připomíná velký požár města z roku 1779. Nakonec z Olomouckého kraje vyrazíme na západ a nedaleko Litomyšle navštívíme malou obec s názvem Lubná a její nejbližší okolí. A jelikož tento text vznikal během letošní letní vlny veder, čeká na vás také malé osvěžení v podobě funkčních kašen a vodních prvků, které jsem potkal cestou za zmíněnými lipami.

Lípa u Prelátské zahrady

Na úvod zavítáme do areálu vojenské nemocnice na Klášterním Hradisku, kde budeme nejprve obdivovat zrekonstruovanou okrasnou zahradu, která byla veřejnosti slavnostně otevřena 11. června letošního roku. Během sezóny vás zde zcela jistě zaujme množství květin, především růžových keřů. Dále jsou k vidění střižené živé ploty, dvě nové kruhové kašny se středovým vodotryskem, kované brány s motivy drobných kvítků (práce uměleckých kovářů Jiřího Běhala a Adama Hampela z roku 2025), upravené mlatové cestičky, schodiště, dvě dřevěné pergoly a samozřejmě můžete využít celou řadu laviček k posezení. Spodní část zahrady doplňuje sad, tvořený původními odrůdami jabloní a hrušní. Z kamenných dlaždic zde byla vytvořena i obrysová pozice bývalého letohrádku, zbořeného roku 1834. Celková obnova asi dvouhektarové zahrady probíhala od roku 2022 a vrátila místu barokní podobu, kterou známe z rytiny datované rokem 1749. Vojenská nemocnice zde sídlí od roku 1802 a celý areál byl roku 1995 vyhlášen národní kulturní pa-

mátkou. Až se pokocháte krásami zahrady, můžete vyjít její jižní bránou a následně se dát vlevo po tzv. „Černé cestě“. Po pár desítkách metrů chůze podél bíle omítnuté ohradní zdi dojdete k mohutnému kmeni lípy srdčité (Tilia cordata), která zde stojí dobrá tři staletí. Její obvod se blíží pěti metrům a výška přesahuje 25 metrů. Památným stromem byla lípa u vnější ohradní zdi Prelátské zahrady vyhlášena již roku 1973. Na závěr jen upřesním, že v jednom z předchozích dílů jsme již do Olomouce na Klášterní Hradisko krátce zavítali. Tenkrát to ovšem byla jen letmá zmínka o Špitálské lípě sv. Štěpána, stojící v horní, či chcete-li severní, tzv. Konventní zahradě vojenské nemocnice.

Lípa u Prelátské zahrady

Lípa v Konventní zahradě

Onu lípu velkolistou najdete v jihozápadním rohu této zahrady. Její stáří se udává kolem 160 let, obvod kmene činí 444 cm a ten se ve výšce šesti metrů dělí na tři kosterní větve. Výška stromu dosahuje

Klášterní Hradisko – Prelátská zahrada

30 metrů. Možná tu lipka stála (či byla sázena) i v roce 1866, kdy se na Klášterním Hradisku léčili zranění rakousko-uherští vojáci, kteří se účastnili potyček s Prusy (např. během bitvy u Tovačova). K vyhlášení památným stromem došlo roku 2013. Jinak čtyři věže hlavní budovy kláštera jsou zasvěceny čtyřem evangelistům a stejně tak i zahradní kašna „Čtyř evangelistů“ z r. 2011, která tuto, původně mnišskou zahradu, dnes zdobí. Představuje kvarteto žulových sloupků s jejich bronzovými nástavci obsahujícími symboly evangelistů a citáty z Bible. Z vrcholů sloupků stříká voda na nízký středový kamenný válec s bočními reliéfními motivy ryb. Druhá místní kašna „Svatého Viktora“ připomíná ochránce všech zahrad a byla vytvořena v letech 2012–2013 ze sochařské kameniny. Představuje dvě postavy umístěné v nice stěny, přičemž stojícího muže doplňuje pololežící anděl hrající na loutnu. Tento motiv je oproti názvu poněkud zavádějící, neboť představuje svalnatou postavu vojáka se štítem nad hlavou. Je však úzce spojen se samotným klášterem, neboť výjev pochází z původní malířské výzdoby centrální zvonice. Na draperii, umístěné na obrubě nízké a do prostoru vystupující kašnové vany, je latinský nápis „ACT VITAM METIAMUR NON TEMPORE“. Jedná se o citát pocházející z „Dopisů Luciliovi“ a jeho autorem je římský stoický filozof Lucius Annaeus Seneca. V překladu znamená: *„Měřme život činy, ne časem.“* Jen připomenu, že svatý Viktor pocházel ze šlechtické rodiny a žil v 6. století v oblasti Champagne na severovýchodě dnešní Francie. Po dosažení patřičného vzdělání přijal v Troyes kněžské svěcení. Po smrti matky se stal poustevníkem a na odlehlém místě trávil čas nejen modlitbami, ale také manuální prací. Naučil se mj. znát vlastnosti léčivých rostlin, které podobně jako mniši ve zdejším premonstrátském klášteře sám pěstoval a doporučoval dalším lidem. Svým spojením s přírodou a péčí o rostliny je v křes-

Špitálská lípa sv. Štěpána

ťanském světě spojován se symbolickou rolí ochránce zahrad a jeho připomínka se váže k datu 26. února. Kašna stojí přímo naproti kaple na druhém okraji zahrady, vystavěné r. 1909, která dříve sloužila jako márnice a po její rekonstrukci zde byla vytvořena expozice o historii areálu vojenské nemocnice, doplněná ukázkami staré zdravotní techniky a lékařských nástrojů. Autorem obou vodních prvků Konventní zahrady je akademický sochař Roman Wenzel (*1954). Mimochodem jsem se dozvěděl, že tentýž sochař je také autorem fontány „Zápas svatého Jiří s drakem", přičemž plastiku určenou pro nemocnici ve Frýdku-Místku vytvořil r. 2006 z tepané mědi. Autor žije i tvoří poblíž Sloupu v Moravském krasu, kde jeho kameninová diorámata můžete obdivovat např. v jeskyni Kůlna (Čtyři postavy neandrtálců) či Kateřinské jeskyni (Neolitický rituál). Navrhl a vytvořil taktéž kašnu s fontánkou na náměstí Svobody v Buchlovicích. Při návštěvě Muzea ve Šlapanicích mě upoutala jeho obří kašna s názvem „Spirála života", vytvořená r. 1999 z barevné keramiky. Stojí na Masarykově náměstí, opravdu jen kousek od historické muzejní budovy. Ta dříve sloužila jako tzv. scholasterie olomoucké metropolitní kapituly (sídlo správy církevního majetku a školy). Před bitvou u Slavkova zde byl hlavní stan spojeneckých vojsk a během bitvy pak štáb IV. armádního sboru francouzského maršála Soulta. Samotné muzeum, na jehož průčelí nechybí v nice umístěná socha sv. Floriána, je dnes jednou z poboček Muzea Brněnska a sídlí zde od roku 1949.

Kašna Čtyř evangelistů

Kašna sv. Viktora

Nakonec jsem si nechal Wenzelovo sousoší „Adam a Eva" z hořického pískovce, které je přímo propojeno s kvartetem vzrostlých lip. Nachází se v jejich stínu přímo ve středu nádvoří bývalého statku Mitrovských v Bystřici nad Pernštejnem. Dnes místo nese název

Bystřice pod Pernštejnem – Eden

Centrum Eden a představuje ekologické centrum s řemeslnými expozicemi skanzenu Horácká vesnice, zvířecí farmou, restaurací i minipivovarem (I. Bystřický pivovar vařící pivo s názvem Štajgr). Pod areálem najdete v údolí potůčku další oblíbenou místní atrakci – betonovou plastiku zubra od žďárského výtvarníka Michala Olšiaka a Park miniatur (cca dvě desítky modelů hradů a klášterů podél Svratky v měřítku 1:50, vytvořené taktéž z betonu brněnským modelářem Zdeňkem Brachtlem, které vybrané objekty zachycují v dobách jejich největší slávy). Tento areál střeží dvoumetrová pískovcová socha šlechtice Viléma II. z Pernštejna od sochaře Lukáše Fendrycha. Jen doplním, že na rozdíl od Centra Eden není vstup mezi miniatury hradů zpoplatněn.

Ale zpět do Olomouce. Zatímco okrasnou Prelátskou zahradu můžete navštívit každý den, ta Konventní je součástí vnitřního areálu nemocnice, přičemž slouží především pro relaxaci místních pacientů a jejich návštěv. Pro veřejnost je však běžně otevřena a navíc každou první sobotu v měsíci (duben – konec září od 11.00) se zde konají komentované prohlídky s průvodcem, jejichž součástí je také návštěva vybrané části sklepení. Druhá

samostatná prohlídka zahrnuje zhlédnutí barokních interiérů, kostela sv. Štěpána a výstup na vyhlídkovou věž (každý pracovní čtvrtek v 14.00 a první sobotu v měsíci v 9.30, cena za jednu variantu: 50/100 Kč). V duchu úvodního textu jen doplním, že čtvercová kašna s vodotryskem je středobodem bývalého hospodářského dvora při Prelátské zahradě, ovšem daleko zajímavější je imitace barokní Saturnovy kašny z nádvoří kláštera. Protáhlý tvar její vany z nažloutlého a žilkami prokresleného maletínského pískovce zvýrazňují na půdorysu čtyři oblouková vykrojení. Původní kašna byla dílem sochaře Josefa Winterhaldera staršího (1702–1769) a po svém vzniku ji doplňovala plastika sv. Floriána. Kolem r. 1740 byl tento patron nahrazen sochou římského boha času Saturna s atributem kosy a také starozákonními postavami Samsonem a Gedeonem. Po zrušení kláštera roku 1784 bylo sousoší zničeno. Dnes je sice kašna, obnovená roku 1995, bez sochy, ale během sezóny plní stejně jako v minulosti úlohu vodního prvku a ze sedmi kolmých kovových trysek dopadají na hladinu kapky z nízkých vodních sloupců. Mimochodem zmíněný sochař je taktéž autorem sousoší sv. Jana Nepomuckého udílejícího almužnu (1737) před prelaturou, soch ctností v předsálí slavnostního sálu i reliéfů a plastik v tomto sále, známém monumentální nástropní freskou „Zázračné nasycení pěti tisíců" od rakouského malíře Paula Trogera z r. 1731. Svou tvář Winterhalder údajně promítl také do jedné z postav sousoší s názvem „Samuel vítající Saula".

Saturnova kašna

Josef Winterhalder st.

Připomínka ohnivého kohouta

Tato lípa velkolistá získala v roce 2005 titul „Strom Olomoucka" a o rok později se umístila na 10. místě v celostátní anketě „Strom roku". Stojí v centru Moravského Berouna, její stáří je kolem 230 let a obvod kmene dosáhl 430 cm. Byla vysazena, aby připomínala tragédii, která město postihla 21. března roku 1779. Tehdy ohnivý kohout sežehl celkem 49 měšťanských domů, 34 menších stavení a celou řadu hospodářských objektů. Nové, tentokrát již zděné domy, vznikaly během následujících 16 let a někdy v těchto časech byl vysazen, jako jakési memento, i náš strom. Dnes ve stínu jeho koruny stojí také dřevěná socha nazývaná „Prokůpek". Inspirací pro jméno mužské postavičky s košíkem či rancem v ruce byl patron horníků – svatý Prokop, ostatně mimo figury medvěda najdete na městském znaku také hornické kladivo a kleště (v okolí se těžila železná ruda). Řezbovanou plastiku věnovalo místním občanům r. 2014, u příležitosti oslav 675. výročí první písemné zmínky o Moravském Berouně, polské partnerské město Bieruń a jejím autorem je Marek Czekalski. Jinak lípy jsou na náměstí celkem dvě, poblíž té památné stojí totiž ještě jedna mladší a soška Prokůpka stojí přesně mezi nimi. Středem náměstí prochází úhlopříčka hlavní komunikace, přičemž na straně s lipami upozorním na barokní

sochu Panny Marie Immaculaty (J. M. Scherhauf, 1760) a přímo naproti na opačné straně cesty stojí od roku 2010 moderní kašna, kterou navrhl a vytvořil sochař Lubomír Dostál, žijící v nedaleké obci Horní Loděnice. Vypadá to, že jsem dnešní povídání o lípách tak trochu zaměnil za cestování za vodními prvky a kašnami. Holt v těch letošních prázdninových vedrech, kdy vzniká i tento text, jste mohli zelenou trávu objevit pouze na zavlažovaných fotbalových hřištích, tudíž se nemůžete divit, že podvědomě vyhledávám alespoň malé osvěžení. Navíc místní kašna představuje šest fází dopadu vodní kapky a samotná kompozice vychází z fotografií pořízených vysokorychlostní kamerou. Plastiky kapek autor vytvořil z litinových odlitků se speciální povrchovou úpravou.

Moravský Beroun

Být pravým „lubeňákem“

A snad proto, že nosím stejné křestní jméno jako posledně zmíněný autor kašny, zavedu vás na závěr dnešního vyprávění do obce Lubná, kterou najdete jihozápadně od Litomyšle. Lípa velkolistá s obvodem kmene 6,5 metru roste přímo u atypické dřevěné autobusové zastávky s názvem „Lubná – lípa“. Jistou zajímavostí je její nadmořská výška, která činí rovných 500 m n. m. Ovšem čím na první pohled tato možná až 400letá pamětnice upoutá, je především členitá stříška nad její středovou dutinou, vytvořená z klasických dřevěných šindelů. Také větve v koruně stažené ocelovými lany jsou chráněny dřevěnými špalíky. Poblíž kmene nechybí jednoduché posezení doplněné stoleček. Místní tuto obecní lípu s oficiálním názvem „Lípa v Lubné“ nazývají „Lípou U Pálenice“, neboť naproti přes cestu stojí podlouhlá budova zdejší pálenice a moštárny s charakteristickými velkými okny, jejichž rámy jsou natřeny sytě modrou švestkovou barvou. K vyhlášení lípy památným stromem došlo roku 1994. Traduje se, že název obce Lubná vychází hned ze dvou variant. V prvé řadě vznikl ze slova lub, které ve slovanských jazycích označovalo kůru stromů. Jméno Lubná totiž dříve náleželo potoku, který protéká středem obce a jehož hladina často bývala pokryta kousky kůry (ostatně potok na znaku obce

Moravský Beroun

představuje stříbrná vlnitá pata posetá obdélníčky černých šindelů). Jinak staré přídavné jméno „lubný“ znamená „kůrový“ a označuje místo, kde se sbírala kůra stromů. Druhá možnost vychází z faktu, že v samotné obci bývalo hodně dubů a lip a z jejich dřeva se štípaly slabé plátky, z nichž se vyráběly luby k sítům (také proto se objevuje ve střední části praporu a znaku obce zlaté kruhové síto v zeleném poli). Abychom byli kompletní, najdete v horní části znaku tři stříbrné lilie, jež symbolizují Nejsvětější Trojici.

V souvislosti s uvedenými informacemi se nyní už nikdo nemůže divit skutečnosti, že na obecních akcích často hrává folk-rocková skupina „Stromy“ z Poličky (naposledy v červenci před promítáním letního kina). Ale zpět k místním lípám. Asi o 150 metrů jižněji od „Lípy U Pálenice“ roste na okraji obce další starobylá lípa, tentokrát srdčitá, zvaná „Kovářova“. Její pojmenování souvisí s místním rolnickým rodem Kovářů, kteří žili dlouhá léta na nedalekém

Lípa v Lubné (U Pálenice)

statku s č. p. 99. Dnes neudivuje svou původní výškou, ale především mohutným kmenem a neuvěřitelnou hustotou své koruny. Na začátku 20. století vznikla jakási nepsaná sousedská tradice, která zněla: „Kdo nevyleze na Kovářovu lípu, není pravým „lubeňákem!“. Díky možnosti být považován za pravého „lubeňáka“ a získat tento prestižní titul, byla lípa v permanentním obležení občanů všeho věku. Sama lípa musela poměrně nedávno (2023) projít zcela zásadním arboristickým ošetřením, neboť málem doplatila na rychlé šíření poloparazitického jmelí bílého (Viscum album). Dříve bylo jmelí křesťany nazýváno „dřevo kříže“ a jelikož způsob obživy keříku symbolizoval obřad přijímání Kristova těla a krve, bylo jmelí taktéž symbolem vánočních svátků. Zavěšovalo se nad štědrovečerní stůl a mělo domu zajistit štěstí, požehnání a bohatou úrodu. Plnilo přání spolustolovníků a zejména, bylo-li darováno, mělo přímo magické účinky. Štěstí prý násobilo množství bobulek a zcela jistě vám není cizí jistý zvyk, který ve středověku přinesli do Německa Angličtí žoldnéři. Umožňoval totiž každému muži políbit dívku, jíž zastihne pod zavěšeným jmelím. Těch vlastností má jmelí samozřejmě mnohem víc a zcela nakonec jsem si nechal následující poznatek. Díky svým lepivým složkám jmelí dokáže udržet svazek mezi mužem a ženou. Tak ať jste na Vánoce pospolu a hodně zdraví, pro jistotu nezapomeňte jíst kyselé zelí a samozřejmě darovat jmelí. Přeji pěkné svátky a nezapomeňte ani na lipový čaj slazený medem.

Lubná – Kovářova lípa

Lípa „U rozcestníku“

Jak jsem již dříve zmínil, těch lip a lipek mají v Lubné opravdu požehnaně. Např. ve východní části obce, přímo u hlavní silnice, najdete vydlážděnou plošinu s dřevěným altánem, vedle něhož vysadil svou lípu r. 2009 místní spolek včelařů. Jen o kousek dále

Lubná - Lípa U rozcestníku

u č. p. 279 v imaginární Bartošově ulici zase roste letitá vysoká lípa, u jejíž paty stojí rozcestník. Jeho směrové šipky označují, kdo v blízkém okolí žije jaký řemeslník, podnikatel, či dokonce kouzelník nebo sám starosta, a to včetně jmen a čísel domů.

A když sejdete alejí vzrostlých lip jen kousek níže k Lubenskému potoku, objevíte nádherný kamenný Mariánský sloup s dříkem zdobeným motivy hroznů a vinných listů, plastikami dvou andělů, vrcholovou sochou Panny Marie Lurdské a třemi reliéfy na stěnách hranolového podstavce (sv. Jan Nepomucký, Máří Magdalena a Archanděl

Michael). U samé paty podstavce najdete na jeho čelní stěně drobný reliéf s motivem svaté Rodiny. Sloup, chráněný kovovou ohradní mřížkou, vytvořila dílna sochaře Josefa Kroupy v Litomyšli a k jeho vysvěcení došlo r. 1888.

Lubná

Lubenská připomínka Přemysla Otakara II.

U Lubenského potoka na východním okraji obce můžete navštívit prameniště s názvem „Močidlo pod rybníkem", které musí zaujmout snad každého milovníka přírody a zároveň i pěnivého moku. Na místní pivní bar upozorňuje již dřevěná soška vodníka s dýmkou v ústech a krýglem v pravé ruce. Pivní sud s naraženou pípou je větší částí svého objemu ponořen v rožku vodou naplněného bazénku a u břehu samozřejmě nechybí také pumpička pro nezbytné tlakování (a jelikož jsou zde dvě samostatné nádrže, bývají zde během letních veder soudky hned dva). Vedle na vydlážděné ploše vás čeká doslova luxusní posezení na dřevěných lavicích s masivní stolovou deskou. Součástí místa jsou taktéž dva dřevěné sloupky se stříškou. Ten první obsahuje mimo základních informací také na kolíčcích zavěšené pivní sklo a druhý představuje zvoničku. Pivo pochází z pivovaru v Poličce a jedná se téměř výhradně o jedenáctistupňový světlý ležák s názvem Otakar. Zbývá jen dodat, že se platí QR kódem (i když případná schránka na hotovost je také součástí sloupku). Jen pár desítek metrů odsud stojí kamenná socha sv. Jana Nepomuckého na vysokém hranolovém podstavci. Sochu z r. 1868 chrání do svahu zapuštěná kamenná zídka i čelní laťkový plůtek a na soklu můžete zaznamenat trojici reliéfů. Na čelní straně je to sv. Jan Evangelista s atributem orla a na bocích sv. Martin dělící se s žebrákem o plášť a sv. Václav s praporcem.

Lubná

Lubná – Močidlo pod rybníkem

Trocha křehké historie

V první polovině 19. století Lubnou proslavila sklářská huť zvaná Kajetánčina. Vznikla na základě smluvní dohody obchodního domu Lazar Pick a synové s litomyšlským hraběcím rodem Valdštejnů (Antonín z Valdštejna). Bylo totiž nutné co nejrychleji zpracovat dřevo z místních kalamitou postižených lesů. Sklárna, sestávající ze šesti samostatných budov okolo nádvoří a přilehlého rybníka, byla slavnostně otevřena v lednu roku 1837 za přítomnosti hraběcí rodiny, včetně hraběnky Kajetánky Valdštejnové, podle níž dostala své jméno. Skláři do huti přišli z Loukova u Lipnice n. S., Tábora či Nové Chraňbože u Dobrnice a mluvili především německy. Huť měla jednu tavící pec s osmi pánvemi, chladící pec a rozsah její výroby byl odhadován na 100.000 ks skleněných výrobků ročně. Křemenného písku byl v okolí dostatek, ostatně první sklářská osada s názvem Svatá Kateřina

se v katastru Lubné nacházela již v 17. století. Hlavní produkcí sklárny bylo zejména čiré duté sklo (karafy, sklenice, lékárenské nádoby, košíčky, svícny, cukřenky atp.). Mimo broušení se sklo dále upravovalo matováním, rytím či rubínováním a naprostá většina produkce šla na export (Holandsko, Španělsko, Turecko, Amerika). Zajímavostí je skutečnost, že huť tvořila zcela samostatný hospodářský a kulturní celek, přičemž pro děti zaměstnanců zde byla zřízena taktéž škola (pobočka školy v Sebranicích). Součástí péče o skláře v horkém prostředí bylo povolení pít pivo a samotný výčep byl nedílnou součástí huti. O společenské úctě a vážnosti sklářů svědčí i fakt, že sebranický farář nikdy nezačal kázání, dokud nepřišla skupina sklářských foukačů se svým mistrem ze vzdálené hutě. Sklárna zde fungovala pouhých 15 let až do roku 1851, kdy musela být pro nedostatek paliva, resp. vzrůstající ceně dřeva i velké konkurenci definitivně uzavřena. Bývalé byty a kanceláře byly r. 1872 přestavěny na hájovnu a její objekt, který je dnes v soukromém vlastnictví, stojí dodnes. Hájovnu s charakteristickou věžičkou s hodinami najdete poblíž cesty z Lubné směrem na Borovou. Další památkou na Kajetánčinu huť je lustr ze štípaného skla v místním kostelíku svaté Anny.

Lípa na Kněžství

A pokud si říkáte, že jsem v předchozím textu vynechal zmínku o nějaké kašně, hned to napravím a zavedu vás do sousední obce s názvem Sebranice. Už na samém rozhraní katastrů Lubné a Sebranic stojí hned u cesty impozantní „Lípa na Kněžství". Tento strom byl s velkou pravděpodobností vysazen u příležitosti svěcení výklenkové kaple v r. 1750. To by znamenalo její přesné dnešní stáří 276 let. Udržovaná kaplička pod lípou zaujme svými velkými nikami, částečně chráněnými nízkým zábradlím, které vyplňují barevně vyvedené štukové reliéfy dvou světců. Na pohledové straně je to svatý Jan Nepomucký a na opačné svatý Prokop. V těsném sousedství stromu a kaple se navíc nachází pomník železnice. Místem totiž měla vést železniční trať spojující města Litomyšl a Polička. Právě zde byla plánována jedna z jejích stanic. Pomník neexistující trati vybudoval r. 2007 Spolek archaických nadšenců. Představuje 4090 mm dlouhou trať s klasickým rozchodem kolejí (1435 mm), doplněnou ukotvenými vlakovými koly se spojující středovou hřídelí. Mimochodem, jedná se o nejkratší funkční železniční trať v ČR, která je taktéž zapsána v České knize rekordů. Když mě následně provázeli místní věřící interiérem sebranického kostela sv. Mikuláše, kde jsem mj. zdokumentoval na klenbě presbytáře soubor oválných freskových medailonů s portréty světců a světic zastupujících především české nebe, zmínili se rovněž o níže položené Toulovcově kašně, jako o nejlepším místě ke zchlazení. Neodolal jsem a doporučené místo taktéž navštívil. Bohaté prameniště bylo doplněno o obří kamennou vanu s čirou ledovou

Lípa na Kněžství

a údajně velmi mírně železitou vodou. Kašna, včetně níže umístěného místa odběru, byla opatřena dřevěnou konstrukcí se stříškou. V časech horkých dnů se zde místní otužují, případně chladí láhve či plechovky s pivem. Dříve, jak jsem se dozvěděl z informační tabule místní naučné stezky, toto místo sloužilo k máchání prádla a jako zdroj vody pro domácnosti i dobytek. Pramen s kašnou je pojmenován podle známé postavy ze středověké historie – Vavřinci Toulovcovi z Třemošné. V mládí to byl obávaný loupeživý rytíř, později vážený a ctěný měšťan litomyšlský. Holt tak to na světě chodilo a obávám se, že stále chodí. Také na praporu a znaku Sebranic nechybí stromové motivy. Znak v podobě španělského štítu je dole opatřen zeleným trojvrším, na němž je položeno zlaté srdce. Ve středu trojvrší vyrůstá červený pruh, v němž se nachází zlatá berla (atribut sv. Mikuláše) a stříbrné sudarium (plátěný šátek, tzv. potový ručník – relikvie spojená s Kristem, symbolizující jeho

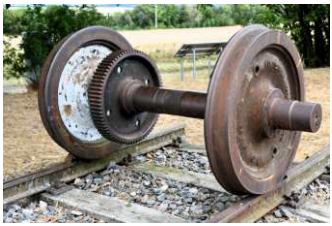

utrpení a pohřební rituály). A nakonec ony v úvodu zmíněné stromy – ze dvou bočních vrcholků vyrůstají dva smrky v přirozených barvách. V roce 2014 byly v obci vysazeny čtyři lípy srdčité jako upomínka na působení místního oblíbeného duchovního správce a rodáka P. Jaroslava Kopeckého. Celá událost se konala u příležitosti jeho významného výročí a zároveň byla symbolickým poděkováním za jeho nevšední přístup k lidem. Ostatně kovovou tabulku s touto informací, doplněnou i portrétem faráře, najdete na zděném sloupku jedné z bran do ohrazeného areálu kostela.

Toulovcova kašna

Lípa s pokladem

Druhou sousední obcí Lubné je severně položený Zrnětín (místní část Poříčí u Litomyšle). Na vyvýšenině nad kaplí sv. Václava stojí hned vedle rohové hrany statku manželů Bartošových s č. p. 27 památná „Lípa Na Tvrzi". Jedná se o lípu malolistou starou něco přes 200 let, která se hned nad zemí rozdvojuje na dvě přibližně stejně mohutné kmenové větve. V roce 1931 vykopal František Bartoš při sázení stromků na zahradě pod lípou v hloubce asi 50 cm hliněný hrnec. Ten ukrýval 206 pražských grošů Václava II. a 8 slitků stříbra. Dle zmíněného obsahu lze datovat jejich ukrytí někdy mezi lety 1300–1305. Tyto mince začal razit v červenci r. 1300 český král Václav II. Na aversu byl obraz české královské koruny

Lípa Na tvrzi

a ve dvojitém opisu jméno panovníka. Rub mince nesl obraz českého heraldického lva a na opisu název mince (GROSSI PRAGENSES). Ražbu podnítil nález bohatých ložisek stříbra v Kutné Hoře, ostatně ražba probíhala v místním Vlašském dvoře. Sama mince byla na svou dobu poměrně těžká a velká (3,5–3,7 g, průměr 27–28 mm) a disponovala vysokou ryzostí (933/1000 stříbra). Nutno dodat, že byla na začátku 14. století v oblasti střední Evropy velmi oblíbeným platidlem. Postupem času došlo k poklesu váhy (až na 2,4 g) a současně se snižovala i ryzost mince. Dnes je pod lípou v místě nálezu ohraničená pastvina pro koně a kozy a vedle jejího kmene stojí nad zídkou opatřenou kovovým zábradlím dřevěná lavička se stolečkem. Ideální stinné vyhlídkové místo na dolní část obce určené k meditaci či jej lze využít také jako malou občerstvovací stanici pro maximálně dvojici poutníků. Ani netušíte, jak krásně se odtud pozoruje západ Slunce.

Stojí lípa, pod ní pramen

A tradičně uzavřeme naše povídání ukázkou dobových pohlednic a trochou poezie. Tentokrát v duchu předchozího textu propojíme lípu s pramenem vody. Báseň Julia Zeyera z poslední čtvrtiny 19. století má název Litevská píseň a najdete ji např. ve sbírce Nové básně. Spisy Julia Zeyera, sv. XXXIII, str. 85–86 (Praha, Česká grafická akciová společnost Unie 1907). Julius Zeyer (1841–1901) byl předním představitelem lumírovské generace, který je taktéž považován za jednoho z nejvýraznějších českých novoromantiků. Mj. byl zapáleným sběratelem starožitností a dealerem Náprstkova muzea. Ačkoliv si přál být pohřben na lesním hřbitově v Lomci u Vodňan, stal se první českou osobností, jejíž ostatky byly přeneseny do monumentální společné hrobky zvané Slavín, kterou najdete na východní straně Vyšehradského hřbitova.

LITEVSKÁ PÍSEŇ

Stojí lípa, pod ní pramen
jasnou šíří zář,
dcery slunce na úsvitě
myjou si tam tvář.

Přišla dívka, smutná, sirá,
k vodě usedla,
žalující své krásné oči
k stromu pozvedla.

Lípo milá, sluncem jasná,
kéž tvůj tmavý kmen
v otce mého promění se,
jenž spí věčný sen.

Lípo milá s hvězdným květem,
větve zelené
kéž se mění v bílé ruce
matky milené.

Lípo milá, pak by snivý
šelest listů tvých
proměnil se v šepotání
slov, ach, nejsladších.

(Památník, vydaný ve prospěch nadace Ad. Heyduka 1887)

Skryté umění

Kamil Lukeš

Muzeum Komenského vystaví unikátní umělecká díla ze sbírek Magistrátu města Přerova.

Umělecké skvosty, které běžně zdobí kanceláře radnice nebo odpočívají v depozitářích, se poprvé v takto ucelené formě ukážou veřejnosti. Muzeum Komenského ve spolupráci s Magistrátem města Přerova připravilo unikátní výstavu obrazů, jejíž slavnostní vernisáž proběhne ve čtvrtek 5. listopadu 2026 v 17 hodin v prostorách přerovského zámku.

Návštěvníci budou mít jedinečnou možnost prohlédnout si desítky děl, která mapují výtvarnou historii regionu i širšího okolí. Sbírka Magistrátu města Přerova v sobě ukrývá plátna významných místních rodáků, krajinářů i zástupců moderního umění 20. století, jako jsou: Augustin Mervat, Antonín Kubát, Marcel Krasický, Věra a Pavel Kotasovi, Petr Markulček nebo Dan Trantina. Mnohé z těchto obrazů jsou veřejnosti běžně nepřístupné, což z této výstavy činí jednu z nejatraktivnějších kulturních událostí letošního podzimu.

„Sbírka obrazů v majetku města je překvapivě pestrá. Touto výstavou chceme občanům ukázat, jak bohaté kulturní dědictví jako město spoluvlastníme. Výběr toho nejlepšího, co radnice za desítky let shromáždila, teď na necelé tři měsíce získá důstojný prostor v reprezentativním sále přerovského zámku,“ potvrdila Fanka Vrbová, vedoucí Oddělení vnitřních služeb přerovského Magistrátu.

Pro zájemce o výtvarné umění i pro širokou veřejnost bude tato výstava otevřena až do 28. února 2027.

PAMÁTNÍK JEDNOTY BRATRSKÉ V PŘEROVĚ

V letech 2012 – 2013 proběhl v Přerově záchranný archeologický výzkum v souvislosti s úpravou jižního předpolí Tyršova mostu. Více než 20 let zatravněné parcely č. 237 a 238 v ulici Na Marku odhalily tajemství ukryté nehluboko pod zemí. V místech, kde v roce 1988 došlo na základě demoličního výměru k odstranění objektu bývalé tělocvičny Sokola z roku 1897, v průběhu 20. století upravené na objekt kina, byly odkryty základy dvou staveb.

Zdeněk Schenk

Nejstarší zástavbu na zkoumané ploše tvořily v překvapivě dobrém stavu zachovalé substrukce bratrského sboru (modlitebny) a bratrského domu se školou z poloviny 16. století, oddělené uličkou ze štětového kamene. Dle písemných pramenů byl nový sbor Jednoty bratrské v Přerově založen na den sv. Marka, tj. 25. dubna 1554, a téhož roku bylo započato s jeho stavbou, která byla dokončena následujícího roku. Přerovský bratrský sbor se stal významným místem střetávání členů Jednoty bratrské (tzv. synod). Na zdejší bratrské škole studoval a později v letech 1614–1618 působil jako učitel J. A. Komenský. V období rekatolizace byl původní sbor přeměněn na katolický kostel, od 60. let 17. století uváděný jako kostel sv. Marka. V roce 1664 byl kostel značně poškozen velkým požárem, který zasáhl skoro celé město. Kostel byl opraven, ale v roce 1749 znovu vyhořel při velkém požáru celého města a již nebyl obnoven. Od roku 1789 pak byly zbytky kostela a věže postupně rozebírány a použity mimo jiné k opravě kostela sv. Michala na Šířavě. I když byla existence bratrského sboru a bratrského domu se školou známa z dobových vedut města Přerova, přesná

Přerov. Na Marku. Celkový pohled na odkryté základy bratrského sboru ze 16. století. V pozadí Tyršův most a objekt Sokolovny na pravém břehu řeky Bečvy. Foto Z. Schenk, 2013

lokalizace se stala v závěru 20. století spíše předmětem dohadů a četných diskuzí mezi místními patrioty i odborníky. Teprve archeologický výzkum vedený přerovskými archeology Zdeňkem Schenkem a Janem Mikulíkem realizovaný v roce 2013 s konečnou platností potvrdil, že místo duchovně vzdělávacího centra se nacházelo v těsné blízkosti levého břehu řeky Bečvy.

Vzhledem k významu archeologickým výzkumem odkrytých stavebních konstrukcí a dějinnému odkazu místa byla v závěru roku 2012 podána Muzeem Komenského, p. o. žádost o zařazení archeologických objevů učiněných na lokalitě parc. čís. 237 a částečně parc. čís. 238 do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Dne 24. 3. 2015 prohlásilo Ministerstvo kultury ČR lokalitu Na Marku za kulturní památku. Jako nemovitá kulturní památka byly pod rejstříkovým číslem 105590 označeny sbor – základy sboru a domu se školou jednoty bratrské, archeologické stopy.

V jarních měsících roku 2016 byla zahájena realizace *„Prezentace archeologických nálezů v Přerově“*. Stavba navržená

Celkový pohled od východu na odkryté základy bratrského domu se školou. V pozadí základy sboru jednoty bratrské. Foto Z. Schenk, 2013

v moderním pojetí je rozdělena do několika částí. Samotný půdorys bratrského sboru postaveného v těchto místech v roce 1554 je pouze symbolicky vyznačen v úrovni terénu dlaždicemi čtvercového formátu. V místě jihozápadního nároží sboru je umístěn „Pilíř víry", který má jako monument strhávat pohled k nebesům. Na jeho stěnách je umístěn reliéfní nápis v latinském jazyce VICIT AGNUS NOSTER EUM SEQUAMUR (*„Zvítězil Beránek náš, následujme jej"*). Toto heslo je zároveň historickým vyznáním Jednoty bratrské. Bratrský dům se školou kontrastuje s volným prostranstvím zvoleným v místě bývalého sboru. Objekt školy je pojat v moderním duchu. Jde o do terénu zapuštěný prostor vymezený zdmi v nikách ukrývajícími expozici – panely s texty a nákresy, doplněné replikami nejzajímavějších archeologických nálezů z lokality. Nejautentičtější část památníku představuje unikátní dlážděná ulička oddělující bratrský sbor od bratrského domu se školou. Je symbolem propojení nás současníků s obdobím renesance a dobou působení Jednoty bratrské, kdy město Přerov zažívalo svůj největší rozkvět.

V loňském roce uplynulo 470 let od doby, kdy byl nový bratrský sbor v Přerově na základě listiny ze dne 31. 5. 1555 obdarován právy a svobodami majitelem panství Vratislavem z Pernštejna.

V letošním roce uplynulo 10 let od slavnostního otevření památníku Jednoty bratrské v Přerově Na Marku, ke kterému došlo v rámci Dnů evropského dědictví dne 11. září 2016.

Detail dlážděné uličky oddělující objekt bratrského sboru a bratrského domu se školou, kde v letech 1614–1618 působil J. A. Komenský. Foto Z. Schenk, 2013

Přerov. Celkový pohled na Památník Jednoty bratrské vybudovaný v lokalitě Na Marku v roce 2016. V pozadí Tyršův most a objekt Sokolovny na pravém břehu řeky Bečvy. Foto Petr Ludík

Sokolovna slaví 90 let

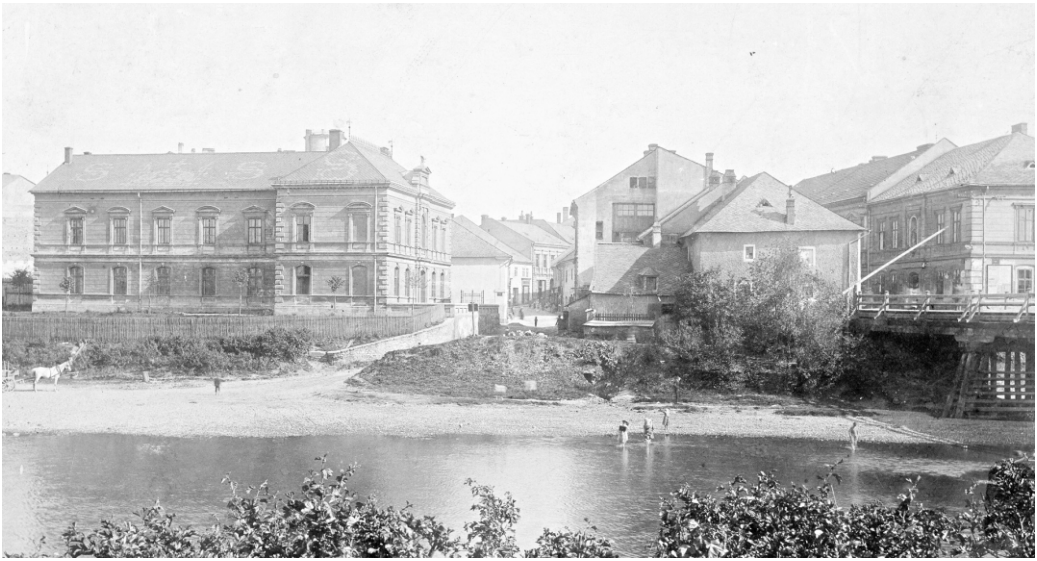

Přerovský Sokol vybudoval svou první sokolovnu v letech 1896 až 1897 na levém břehu Bečvy v blízkosti tehdy ještě dřevěného mostu.

V roce 1921 vystavěli sokolové na Brabansku, na pravém břehu Bečvy sportovní stadion, v jehož blízkosti měla vyrůst o 14 let později sokolovna nová.

Slavnostní položení základního kamene nové stavby v roce 1925

Nová sokolovna vyrostla v bezprostřední blízkosti železobetonového Tyršova mostu

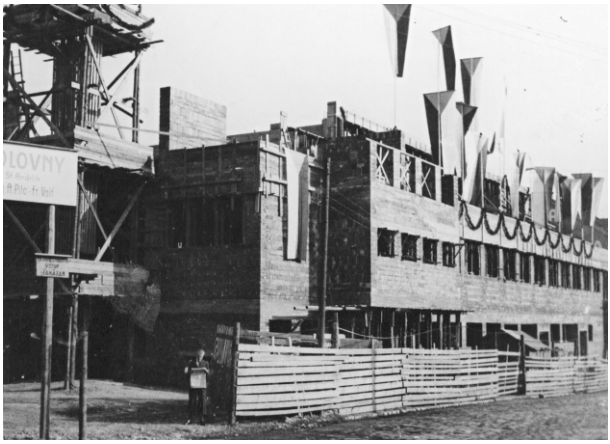

Výstavbu nové sokolovny, jež měla nahradit již nedostačující starší budovu, provedl stavitel František Volf v letech 1935 až 1936.

.Monumentální stavba nové přerovské sokolovny byla slavnostně otevřena 13. září 1936; její součástí se stalo i loutkové divadlo či moderně zařízená kavárna.

Vánoce jsou opět zde! Kde? V muzeu!

Jana Trtíková

Je druhá polovina srpna, dokončujete přípravy na nový školní rok, procházíte seznam podzimních akcí pro veřejnost a očima sjedete v kalendáři až k prosinci. Najednou to s vámi trhne – Vánoce! Stromky! Baňky! Vánoce jsou za dveřmi!.

Přesně tuto reakci zažívají pracovnice a pracovníci muzea pravidelně rok co rok. Zatímco venku svítí slunce a teploměr ukazuje tropické teploty, je nejvyšší čas zahájit přípravy na vánoční výstavu. Již tradiční výstava **Vánoce na zámku** patří mezi návštěvníky k nejoblíbenějším a nejnavštěvovanějším. To samé platí pro školní skupiny – edukační program bývá obsazený do posledního místa už dlouho před začátkem adventu. Co všechno však obnáší připravit tu správnou, voňavou, třpytivou, sváteční atmosféru? Pojďme se na to podívat!

Přestože výstava samotná je pro veřejnost otevřena přibližně pět až šest týdnů (jelikož advent vychází každý rok trochu jinak), přípravy opravdu začínají mnohem dříve. Většinou je jedním z prvních kroků objednávka skleněných foukaných koulí ze sklářského družstva Slezská tvorba Opava. Ruční výroba více než 1 200 kusů baněk pro potřeby vánoční dílny logicky nějaký ten čas zabere. Hned potom následuje objednávka živých vánočních stromků, které k nám navíc musí dorazit mnohem dříve, než bývá u většiny lidí zvykem – jen díky tomu můžeme výstavu zahájit již první adventní neděli.

Pak následuje příprava prostoru – výstavního sálu. Vše se odvíjí od jeho velikosti a také od tématu, které bude v daném roce prezentováno. Kolik je potřeba vitrín? Kde bude stát pódium s betlémem? Které ozdoby a figuríny letos použijeme? Budeme vystavovat nábytek a předměty ze sbírky Muzea Komenského v Přerově, nebo je třeba domluvit zápůjčky a převoz z jiných institucí nebo třeba od soukromých sběratelů? Přesně takové otázky musíme dokázat zodpovědět. Letošní výstava bude například doplněna o vycpaniny různorodých domácích i divokých zvířat, tudíž musíme zajistit třeba i odpovídající přírodní podestýlku. :-) Každá zdánlivá „maličkost" má svůj význam, vše je třeba zařídit a udělat ve správném pořadí. Neustále se něco

odněkud stěhuje a přenáší. Zpovzdálí to může působit, jako by mravenečci budovali nové mraveniště.

Dalším významným milníkem je příprava a přesun Zbořilova betléma. Zatímco přes rok je 130 lipových ručně vyřezávaných figur bezpečně uloženo v depozitáři, na vánoční výstavu všechny postavy putují opatrně z ruky do ruky až na své finální místo na pódiu speciálně postaveném pro tyto účely. Pokud se při kontrole objeví sebemenší poškození, figura putuje nejprve k našim restaurátorům, kde se jí dostane náležité péče. Až poté se může vydat zpět do výstavy, kde pak dělá radost návštěvníkům. Někteří lidé tedy pracují fyzicky přímo na zámku, jiní lidé v kancelářích už žhaví své počítače – je potřeba navrhnout plakát a další propagační materiály,

které je nutné distribuovat, aby se informace dostaly k lidem. Edukátorky zase připravují program pro děti, aby si hravou formou připomněli vánoční tradice a zvyky. Také je třeba zkontrolovat a případně doplnit materiály a pomůcky do výtvarné dílny.

Nakonec je tu zdobení zámeckých prostorů a výroba dekorací! Na něm se podílí celý tým lidí a trvá ze všeho nejdéle. Desítky metrů girland je potřeba vybalit, oprášit, načechrat a vkusně nazdobit. Zkontrolovat a rozvěsit světelné řetězy. Kolikrát člověk vyleze a sleze žebřík přestane počítat po pár minutách. Také stromky se neokrášlí samy od sebe, každou ozdobu je potřeba ručně připevnit háčkem na své místo. A ozdob? Těch se za dlouhé roky, co vánoční výstavu kurátorka a historička Mgr. Šárka Krákorová Pajůrková připravuje, nastřádalo v muzeu tisíce. Najdete tu vánoční ozdoby nejen různých barev, tvarů, a materiálů, ale také stylů typických pro různá období či společenské vrstvy. Jsou to tisíce drobných úkonů, které postupně vytvoří jedinečné kouzlo vánoční výstavy.

Pomyslnou třešničku na dortu je vernisáž. Zámkem se line vůně jehličí, čaje s kořením a cukroví, zvenčí jsou slyšet koledy. Jenže tím to nekončí, ale naopak začíná! Výstava je sice hotová, na řadě je tedy spokojenost návštěvníků. Na zámek dopoledne putují zástupy dětí z mateřských a základních škol, odpoledne výstavou proudí rodiny s dětmi, skupiny seniorů i jednotlivci všech věkových kategorií. Druhý adventní víkend pak patří také výtvarné dílně pro širokou veřejnost – loni si za dva dny lidé nazdobili přes 270 baněk! Uf, to byl šrumec!

Přestože je příprava vánoční výstavy pro muzejníky náročná (platí to i o jiných výstavách v průběhu roku), nakonec nás vždy hřeje pocit, že se dílo podařilo. Výstava je hotová a otevřená, dospělí a děti se s jiskřičkami v očích kochají tou nádherou, všichni nakonec odchází s úsměvem. Pevně věříme, že tomu tak bude i letos.

Tradiční výstava Vánoce na zámku

Vernisáž se uskuteční první adventní neděli, 29. 11. 2026, od 17.30 hodin v prostorách přerovského zámku, vstup zdarma. Výstavu pak můžete navštívit od 1. 12. 2026 do 10. 1. 2026, vstupné 80/40 Kč.

Malování baněk pro veřejnost – 5. a 6. 12. 2026

Oba dva dny od 9 do 16.30 hodin. Nutná rezervace místa na konkrétní datum a čas – tel.: 581 250 531. Kapacita dílny je omezená, baňky pouze do vyprodání zásob. Vstupné 100 Kč (zahrnuje 1 ks baňky a vstup na výstavu Vánoce na zámku).

Vánoce na zámku pro školy:

Oblíbený tradiční edukační program s dílnou. Vhodný pro žáky MŠ, ZŠ, ŠD a další zájmové skupiny. Délka: 60 min, cena: 100 Kč/žák, pedagogický doprovod zdarma. Začátek programu vždy v 8.30 nebo v 10.00 hodin, odpolední termíny dle individuální domluvy. V případě zájmu volejte: 581 250 531.

J. A. Komenský v mechu betlémském…

Lubomír Vynuchal

Již několikrát se v našem Zpravodaji objevil text doplněný fotografiemi upozorňující na nejrůznější umělecká ztvárnění osoby J. A. Komenského. Jelikož máme před sebou vánoční svátky, kdy naše náměstí, návsi, kaple, kostely, umělecké galerie a muzea, zaplní zpravidla dřevěné betlémy, bude se dnešní povídání točit právě okolo nich. V prvé řadě vás upozorníme na řezbovaný betlém plný slavných Moravanů, mezi nimiž nechybí ani náš „Učitel národů". Mezi následnými bonusy se objeví další betlémářské unikáty, které jsou zaznamenány např. i v České knize rekordů.

Dřevěná kronika aneb Svět v obrazech

1. prosince roku 2024 se zabydlel v mechu betlémském v Dřevěném království loštického řezbáře Jaroslava Beneše (*1959) sám Jan Amos Komenský, resp. jeho asi 12 centimetrová figurka ve stavu, jak on sám říká, silné zdřevnatělosti. Postavičku „Velkého učitele" z lipového dřeva doplnila vyřezávaná miniatura jeho univerzální učebnice „Orbis pictus" a na ní sedící sova jako symbol moudrosti. Jeho tzv. „rodný list", který řezbář vystavuje každé postavičce, je v tomto případě doplněn mimo fotografií také citátem našeho myslitele: *„Co nevytvoříte v čase, který je vám vyměřen, nikdo to za vás již nevykoná."* K figurce Komenského se navíc vztahuje i jedna malá perlička. Při cestě na nákup spadlo před řezbáře ptačí brko. Zvedl ho ze země, doma sestřihl na ideální velikost a náš učitel tak dostal i autentický nástroj k psaní. Nemůžu si pomoci, ale ta tvář postavičky mi silně připomíná

Ladislava Smoljaka (1931–2010). Asi zde zohledňuji i fakt, že tento herec, režisér a scénárista sám tuto postavu ztvárnil v poslední patnácté hře Divadla Járy Cimrmana s názvem „České nebe" (premiéra dne 28. 10. 2008). Když sice později jeho roli převzal Zdeněk Svěrák, většina kritiků se shodla na vyjádření, že ve Svěrákově podání se jedná doslova o reinkarnaci Učitele národů a celá hra díky tomu o nějaký ten stupínek povýšila. Také je třeba vyzdvihnout skutečnost, že oba herečtí bardi svého času působili jako pedagogové. Slavnostního křtu figurky se mj. zúčastnila rovněž delegace z obce Komňa a zástupci Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě.

Mezi postavičkami navíc najdete také dva známé Přerovany. Od roku 2012 v betlému hraje na kytaru i hudebník, textař a skladatel Jaroslav Wykrent (1943–2022). Na hlavě kytary s ladicí mechanikou mu sedí zpívající ptáček, zobáčkem otočený k muzikantově uchu a kolem jeho nohou se ovinuje jakási šerpa s notami (jedná se o záznam úvodu písně „Pentle růžová"). Zpěvák se navíc s řezbářem osobně setkal a do kroniky zaznamenal právě i noty zmíněné písně.

Další umělec a kytarista byl přidán roku 2014 a nejednalo se o nikoho jiného než o člověka s velkým srdcem, zpěváka, skladatele, textaře, hudebníka a spisovatele Pavla Nováka (1944–2009). Legenda českého

bigbítu drží v levé pozvednuté ruce krk kytary a v pravé svírá vyřezávané srdce, z něhož vyrůstá houslový klíč. Ostatně sám Pavel Novák se v roce 2007, po převzetí Ceny Olomouckého kraje za celoživotní přínos v oblasti kultury, takto vyznal novinářům: *„Snažil jsem se vždy lidem rozdat to, co jsem dostal darem od pánaboha. Kdybych si ten dar nechal v sobě, bylo by to špatný."*

Autor plánuje betlém doplnit také o figuru dalšího Přerovana, muže s nezlomnou vůlí, prvního československého přemožitele kanálu La Manche (30. 7. 1971), boxera, plavce a otužilce Františka Venclovského (1932–1996).

Unikátní betlém s více než třemi stovkami postaviček je každoročně k vidění od 1. prosince do 6. ledna od 14 do 18 hodin v rodinném domě řezbáře na Moravičanské ulici č. 439, případně po telefonické domluvě s mistrem i mimo tento čas (603 929 926). Loňský advent proběhl již 30. ročník představení betléma a křest dalších řezbovaných „občanů". Tato dřevěná „kronika" má také své internetové stránky: www.lostickybetlem.blogspot.com , kde se můžete dozvědět celou řadu dalších zajímavostí.

Pozdrav od lišky Bystroušky

V roce 2013 došlo poblíž bydliště řezbáře Jaroslava Beneše k úpravě, resp. vymalování vnitřního prostoru autobusové zastávky na výpadovce do Moravičan. Výzdoba je dílem malíře Petra Herziga Dubického (1953–2025) a představuje známé osobnosti Loštic a regionu Hané. Dole, v levém rohu čelní plochy, vyřezává v renesančním oděvu figurku lišky sám hlavní iniciátor proměny, řezbář Jaroslav Beneš, sedící na pařezu a u jeho nohou se válí hoblík i s několika dlátky. Dále zde spatříte např. bájného krále Ječmínka na bílém koni, cestovatele a polárníka Jana Eskymo Welzla se 3 kufry, zápasníka Gustava Frištenského se dvěma soudky litovelského piva, hanáckého obra Josefa Drásala, písničkáře Karla Kryla s kytarou, místního včelaře a chovatele Josefa Prokopa, muzikanty Jaroslava Dubského a Stanislava Veselého či cyklokrosaře z rodu Hekelů. Nechybí ani toho času velice známý olomoucký „tykadlový řidič", Roman Smetana, který proslul dodatečnou úpravou předvolebních plakátů našich politiků. Tento případ pravomocně odsouzeného „karikaturisty" inspiroval např. i kapelu Žamboši k složení písně „Basama s fixama". Zde malá ukázka textu:

Díky fixu v Olomouci
Začali se rojit brouci
Vylézají z plakátů
Že prý národ plaká tu
A že v jeho úmoru
Je mu třeba humoru
Tak začali se rojit brouci
Díky fixu v Olomouci

Republiky dojení
Způsobilo rojení
Kam nám prachy mizí
Ví jen kluci hmyzí
(hudba a text: Jan Žamboch)

Pokud jej budete hledat, je zpodobněn jako letící člověk v pruhovaném mundůru (brouk s tykadly), držící v jedné ruce krajáč mléka a v druhé fixku. Všemu vévodí mazaná liška Bystrouška, držící v tlapce legendární loštický pohár a na zádech si nese pytel s lupem (tvarůžky, jelítka a jitrničky). Nechybí ani další vymalovaní zástupci fauny (kocour, srnec, zajíc) a soupis místních zajímavostí doporučených k návštěvě. Zastoupen je i legendární místní plží rekordman, tzv. „plivošslintoš", který své závratné rychlosti dosahuje díky požívání tvarůžků.

Mezi samými muži objeví dobrý pozorovatel také jednu ženu, resp. jakési zjevení v oblacích – hlavu krojované Ha-

načky. V blízkosti onoho mlžného přízraku se však pohybuje had, což má dle malíře symbolizovat fakt, že v řadě případů se z našich žen často stávají jedovatí zástupci říše plazů. Ostatně stará česká lidová moudrost praví: *„Žena, to je plémě hadí. Kdo ji hladí, toho zradí, kdo ji souží, po tom touží…“*. Na dlažbě jsou umístěny dřevořezby doplněné patřičnými informačními tabulkami. Interiér chrání ocelová mříž, před níž je na jedné z bočních stěn zavěšena knihobudka.

Betlém pod ochranou Aligátora

A pokud navštívíte Loštice, neměl by uniknout vaší pozornosti rovněž nedaleký Mohelnický betlém (ostatně z Mohelnice původně pochází i autor Loštického betléma). V Mohelnici stačí zamířit na Kostelní náměstí, resp. k bočnímu jižnímu vchodu do kostela svatého Tomáše Becketa z Canterbury, kudy se vchází do kaple svaté Anny. Figurky tohoto betléma z lipového dřeva jsou již díky několika motorkům částečně pohyblivé, chýši se Svatou rodinou a zvířaty doplňuje celá řada známých staveb nejen z Olomouckého kraje. Tento betlém začal vznikat v 60. letech 20. století na popud děkana Františka Martínka a je dílem řezbáře Josefa Nedomlela (1909–1990) ze Starého Města u Bruntálu a po roce 1990 na otcovu práci navázal jeden z jeho synů, František Nedomlel z Bruntálu. Zabírá plochu cca 42 m² (6 x 7 m), je připraven k dalšímu rozšíření a díky speciálnímu osvětlení se zde střídá denní a noční režim. Návštěvníky zcela jistě zaujme mimo tradičních postav zejména celá kapela muzikantů, hamr s vodním kolem a kováři či bednárna a pivovar s 12 figurami v pohybu. Ze staveb jsou zde detailně propracované modely hradů Bouzov, Karlštejn (ten je zde jako symbol české státnosti) či Mírov, zámek Úsov, z církevních staveb katedrála sv. Václava a arcibiskupský palác v Olomouci, bazilika Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku, místní farní chrám i s bývalou farou (dnes Mohelnické muzeum) a také kostel sv. Stanislava či zvonička v Rudolticích u Sobotína. Turisté a poutníci zcela jistě zaznamenají prvotní podobu rozhledny na Pradědu i původní poutní místo Vřesová studánka. Osobně bych vyzdvihl zejména scénu s babič-

kou a dědečkem, kteří sedí pod lípou a hlídají svá hrající si vnoučata. Fajnšmekři zde objeví např. Kramerovu vilu, stojící nad přehradou ve Znojmě nebo Mikoláškův roubený vodní mlýn na říčce Jizerce v Křížlicích u Jestřabí v Krkonoších s č. p. 33. Ten je vzpomínkou na rodný kraj řezbáře (z něhož v betlému nechybí také rodný dům ve Víchové nad Jizerou či budova kolářství J. Nedomlela), neboť jako chlapec zde se svým otcem chodil mlít obilí. Po vojně Josef Nedomlel odešel do Zlína, kde pracoval u firmy Baťa a poznal zde svou budoucí ženu. Roku 1946 se již jako manželé přestěhovali do vysídlených moravských Sudet. Betlém je majetkem římskokatolické farnosti a jedná se o vůbec největší kostelní mechanický betlém v Česku. V době adventu bývá pravidelně přístupný veřejnosti. Ovšem je třeba zmínit, že od roku 2019 je zde betlém vystaven trvale a během vybraných dnů v týdnu je celoročně přístupný všem zájemcům po telefonickém objednání v Turistickém informačním centru Mohelnicka (tel. 583 430 915). Přístup je bezbariérový.

František Nedomlel (vlevo) a Pavel Nenkovský

Rád bych připomněl, že s betlémem byl od svého mládí nerozlučně spjat také jeho dlouholetý stavitel a místní patriot, Pavel „Aligátor" Nenkovský (1951–2024). Dokonce se při stavění betléma, které obnášelo cca 80 hodin čisté práce, seznámil v r. 1976 se svou budoucí ženou Marcelou. Pavel Nenkovský byl doslova renesanční člověk, muzikant, amatérský filmař, entomolog a filatelista. Ovšem celá řada návštěvníků Mohelnice jej znala pod přezdívkou „Aligátor" a vybaví si pod tímto obojživelníkem především zakladatele a dlouholetého hlavního pořadatele oblíbeného country a folkového festivalu „Mohelnický dostavník" (1. ročník roku 1975). K festivalu se váže i jedna zajímavost. Jelikož se během této víkendové akce vždy zvýšila návštěva kostela a přicházeli zde lidé v tradičním trampském oblečení a maskáčích, napadlo organizátory, hned jak to bylo možné, tedy od r. 1990, pořádat na zelené louce pod širým nebem festivalovou nedělní ranní mši svatou. A jelikož svět je malý, poznal jsem díky vodáckému kurzu také Aligátorovu dceru Pavlu, která mimochodem studovala na SPgŠ v Přerově (v mládí jsem jako aktivní vodák několikrát využil nabídky cestovní agentury a jezdil se školami jako vodácký instruktor). Štafetu mohelnických „folkáčů" od r. 2020 převzal Honza Štaigl se skupinou Madalen a festival pořadatelé nazvali „Mohelnický FolkFest". I já jsem ve zdejších městských sadech a přilehlém Morava kempu v minulosti absolvoval celou řadu setkání a nezapomenutelných hudebních zážitků, i když v posledních letech (např. i letos) se termín obvykle kryje s naší největší muzejní akcí, setkáním uměleckých kovářů s názvem Hefaiston (poslední celý víkend v srpnu). Letos byl betlém i s místní kostelní věží speciálně zpřístupněn především pro účastníky Folkfestu. Na sklonku loňského roku byl Mohelnický betlém doplněn možná již posledními figurkami, které zobrazují právě Pavla Nenkovského při

družné debatě s řezbářem Františkem Nedomlelem. Dvě postavy na společném podstavci vznikly na přání Pavlovy manželky a jeho dcer. Ostatně v betlému nechybí ani jeho prvotní tvůrce, řezbářův otec Josef. Je zpodobněn jako chasník s pytlem mouky na zádech. Na závěr jen dodám, že i tento, prostorově mnohem rozsáhlejší betlém, má své internetové stránky: www.mohelnickybetlem.cz.

Postavičku J. A. Komenského v místním betlému nenajdete, ovšem před ZŠ v Mlýnské ulici stojí jeho nadživotní socha z hořického pískovce. A nás může těšit, že hlavním autorem sochy z r. 1958 byl přerovský sochař Josef Baják.

Tam na své pouti…

Oba popisované betlémy jsou nepřenosné a musíte za nimi vyrazit na zmíněná místa. Já bych přece jen do třetice zmínil další dřevěný unikát, který však každoročně mění lokalitu, kde je vystaven. V nedávné minulosti to byla např. velká výstava betlémů na zámku ve Valašském Meziříčí (odkud

jsou i pořízené fotografie), výstava v Třebechovickém muzeu betlémů a na sklonku loňského roku byl k vidění také v podzemních prostorách pražské Betlémské kaple na tradiční vánoční výstavě. Stejně jako v předchozích případech, tak i zde byl jeho autor patriot a mezi řezbovanými figurkami spatříte stavby z jeho rodiště a blízkého okolí či Kutné Hory, kde uzavřel sňatek. Jedná se o Český mechanický betlém od Ing. Karla Strobla z Přelouče. Obsahuje 121 figur, přičemž 78 je pohyblivých. Má délku 2,6 m a byl vyřezán z různých dřevin, především z lipového a švestkového dřeva v letech 2018–2023. Autor je od roku 2021 členem Spolku českých betlemářů a tento betlém je již řezbářovým třetím dílem. Jeho součástí je přímo i speciální stůl, či spíše dělená nízká oblouková skříňka. Její čelo a boky jsou zdobeny mj. několika gotickými okny, pětilistými rožmberskými růžemi, celou řadou iónských sloupů a několika reliéfy či intarzovanými obrázky s motivy našich významných památek. Najdete zde zámek Hluboká, Konopiště, Vlašský dvůr a kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, hrady Český Krumlov, Karlštejn a Rožmberk, siluetu Hradčan, kostela sv. Mikuláše na Malé Straně či kostela Nejsvětější Trojice v Drahobudicích. Nad Betlémskou chýší se vypíná řezbovaný chrám sv. Barbory v Kutné Hoře a další větší církevní stavbou je vpravo od něj kostel sv. Jakuba, který můžete navštívit v autorově rodišti – Benešově nad Černou. Odsud pochází také vodní mlýn a katr. Střed pravé části betléma představují stavby, které znáte

z centra Prahy: Staroměstská radnice s orlojem, Petřínská rozhledna i s nedalekým pomníkem Karla Hynka Máchy či Hladovou zdí. Ten dřevěný básník jako součást betléma mě opravdu dostal. Ano, viděl jsem několik betlémů, které zdobily sošky svatých, zejména sv. Jana Nepomuckého, figurky Mikulášů i čertů, betlém s postavičkami z českých pohádek (včetně tříhlavého draka), ale autora „Máje" jsem zaznamenal opravdu poprvé. V informačním textu k Stroblově betlému také nikdy nechybí poděkování řezbářově manželce Marii za podporu a trpělivost.

Stroblův betlém

Kam za betlémy

Každoročně se během adventu konají desítky tradičních výstav betlémů. Asi nikomu nemusím představovat Třebechovické muzeum betlémů s unikátním Proboštovým mechanickým betlémem či Krýzovy jesličky v Jindřichově Hradci, zapsané v Quinnessově knize rekordů. Přidám několik dalších adventních tipů především z Moravy: Galerie M+M v Hranicích, Památník písemnictví v Rajhradě, letohrádek Mitrovských v Brně, Muzeum Vysočiny v Třebíči, Muzeum Svitavy (aktuálně se zde staví Muzeum mechanických betlémů s plánovaným otevřením v roce 2029), Muzeum Komenského v Přerově (Zbořilův betlém), poutní areál na Svatém Kopečku u Olomouce, kaple vizovického zámku, kaple sv. Barbory ve Žďáru nad Sázavou či stálá expozice řezbovaných betlémů v Pradědově galerii v Jiříkově na Bruntálsku (zde najdete vůbec největší betlém na světě, 154 soch vyřezaných řezbářem Jiřím Halouzkou v životní velikosti včetně slonů, velbloudů a palem). K městům spojovaným s betlémy patří rovněž Třešť na Vysočině, kde je nad budovou infocentra vybudována jejich stálá expozice a navíc se zde každoročně v termínu od 26. 12 do 2. 2. pravidelně otevírají dveře téměř dvou desítek domácností s velkými rodinnými betlémy. Každoročně probíhá rozsáhlá výstava v galerijním centru na zámku Žerotínů ve Valašském Meziříčí, která např. minulý rok nesla název „Zahraniční a exotické betlémy". A adresa? No přece Komenského 1. Pravidelně se koná velká výstava betlémů v Muzeu hraček Stuchlíkovi v Novém Bydžově v okrese Hradec Králové. Letos se mi podařilo mj. navštívit krásné Muzeum betlémů v Kryštofově Údolí na Liberecku a díky poutavému výkladu majitele jej opouštěl dlouho po oficiální zavírací době. K dalším nezapomenutelným a fotograficky zdokumentovaným zážitkům patří „Lanškrounský betlém osobností" od Bedřicha Šilara (stálá expozice Muzea v Lanškrouně), Hřebečský betlém Josefa Haldy a Lidový betlém Jarmily Haldové (Moravská Třebová a Sedloňov), Metelkův mechanický betlém (Krkonošské muzeum Jilemnice), Frýdlantský mechanický betlém Gustava Simona (stálá expozice v podstávkovém domě), Betlém Horní Lideč (celoročně otevřená expozice na Valašsku) či Minimuzeum skleněných betlémů v Železném Brodě (Železná č. p. 103).

Ponocný z betléma Jarmily Haldové

Jana Trtíková

ROZSVIŤ PŘEROV s Muzeem Komenského v Přerově

Muzeum Komenského v Přerově se znovu zapojí do projektu Rozsviť Přerov! Jelikož loňská odezva byla skvělá, rozhodli jsme stát součástí této krásné akce i v tomto roce, a to ve vylepšeném podání. Souběžné konání s malováním baněk pro veřejnost se organizačně příliš neosvědčilo, a proto jsme se letos rozhodli vytvořit „zářící setkání" zvlášť, v pátek 11. prosince 2026.

Kde přesně se číslo v okně rozzáří?

To vám sice neprozradíme, ale rovnou dodáváme, že na zámku to tentokrát nebude! Určitě vám však můžeme slíbit, že se máte na co těšit. Pro malé i velké připravujeme speciální adventní dílničku, kde si příchozí budou moci vyzkoušet jednu starodávnou dovednost nebo si vyrobit drobnou ozdobu z nevšedního materiálu. K dispozici bude také voňavý čaj. Dílna potrvá od 16 do 18 hodin a na návštěvu za námi zavítá také hvězdička Třpytka.

Co je cílem akce „Rozsviť Přerov"?

Přerovský spolek Aktivitka z.s. v loňském roce přišel s projektem „ROZSVIŤ PŘEROV", jehož cílem je podpořit vánoční atmosféru města, motivovat obyvatele Přerova k aktivnímu pohybu a zároveň propojit generace, skupiny i jednotlivce. Městské organizace, významné subjekty, spolky, ale třeba i místní podnikatelé se opět spojí, aby se Přerov v průběhu prosince proměnil na zářící adventní kalendář.

Jak to funguje?

Od 1. do 24 prosince 2026 se každý den rozsvítí jedno číslo – pokaždé však na jiném místě. Aby lidé zbytečně nebloudili ulicemi, každé ráno se na webu www.rozsvitprerov.cz objeví indicie, která napoví, v které části Přerova se číslo adventního kalendáře rozzáří. Úkolem veřejnosti je tedy místo rozkrýt, vydat se k němu na procházku a s místem se třeba vyfotit. Na místo dorazí maskot projektu, hvězdička Třpytka, navíc zazní alespoň 2x melodie, která byla vytvořena speciálně pro tento projekt.

Na některých místech navíc bude připraveno překvapení, dle fantazie a možností zapojeného subjektu. Veřejnost se tedy může těšit například na zpívání koled, setkání u svařáku, výtvarné dílničky, ochutnávku cukroví a další příjemné zážitky. Dojmy a snímky z jednotlivých míst pak lidé s námi mohou sdílet na sociálních sítích.

Těšíme se na příjemně strávené chvíle a společné zážitky.

Se srdečným pozdravem,

Iveta Adamová a Petra Vejrostová, Aktivitka z.s.

Muzeum Komenského v Přerově
a Knihkupectví Mezi Světy
zvou na komponovaný pořad
u příležitosti 390. výročí úmrtí

Karel starší ze Žerotína

20. 11. 2026

v 17 hodin,
Slavnostní síň přerovského zámku

Přednáška prof. PhDr. Stanislava Balíka, Ph.D.,
předsedy Nadace Karla st. ze Žerotína
Představení a autogramiáda komiksového románu
Lubomíra Hlavsy
Žerotín – Křest ohněm
Knihu bude možné zakoupit přímo na akci.

MEZI SVĚTY
KNIHKUPECTVÍ

Olomoucký kraj

muzeum

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

za spoluautorství AI

KALENDÁRIUM MUZEA

15. 10. Kamčatka: Až na konec světa. Přednáška cestovatele Jana Husáka. Od 17 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

20. 10. Den stromů – prohlídka parku Michalov. Prohlídka parku s průvodcem. Sraz v 16.30 u restaurace Michalov, za deště se nekoná. Zdarma.

21. 10. Tvořivá středa v muzeu: Dopravní prostředky. Vyrobte si s námi originální vláček, autíčko, letadýlko nebo třeba raketoplán. Kdo bude chtít, vytvoří si navíc také garáž nebo dopravní plánek se značkami. Vševědárna přerovského zámku, 15–17.00. Vstupné 40 Kč. Všechen materiál bude připraven na místě.

22. 10. Mladý zahrádkář 2025. Okresní kolo vědomostní soutěže pro přihlášené děti základních škol. Od 9.00 hodin v budově ORNIS.

5. 11. Vernisáž výstavy Skryté umění. Od 17 hodin ve Slavnostní zámecké síni města Přerova.

6. 11. NOČNÍ EXCALIBUR RACE. Noční verze extrémního závodu Excalibur race v areálu hradu Helfštýna. Více informací naleznete na https://excaliburrace.cz/

7. a 8. 11. EXCALIBUR RACE. Šestý ročník extrémního běžeckého závodu s překážkami v areálu Helfštýna i mimo něj. Více informací a přihlášky na: https://excaliburrace.cz/. Vstupné: 150/80 Kč.

10. a 11. 11. Swap zimního oblečení. Výměnný bazárek. Přineste na akci nepoužívané, zachovalé oblečení a odneste si jiné! Oblečení bude možné donést předem do budovy ORNIS od 3. 11. Od 9 do 17 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč, oblečení zdarma.

18. 11. Tvořivá středa v muzeu: Vyškrabované obrázky. Vydejte se do světa obrazů a seznamte se s dílem malíře Jana Hinčici. Zajímá Vás, jak vypadají jeho obrazy? Nechte se inspirovat jeho tvary a liniemi! Pomocí vyškrabování si pak každý vytvoří vlastní obrázek, který si odnese domů. Vševědárna přerovského zámku, 15–17.00. Vstupné 40 Kč. Všechen materiál bude připraven na místě.

19. 11. Jak správně přikrmovat ptáky. Přednáška a poradna. Od 17 hodin v budově ORNIS. Vstupné 40 Kč.

27. 11. Komorní dechové trio Jiřího Ségla. (Před)vánoční koncert. Slavnostní zámecká síň přerovského zámku. Začátek v 18 hodin, vstupné dobrovolné.

29. 11. Vernisáž výstavy Vánoce na zámku. Zahájení v 17.30 v prostorách přerovského zámku.

1.12 2026 – 10. 1. 2027 Vánoce na zámku. Výstava bude již tradičně prezentovat lidové zvyky, tradice a duchovní hodnoty křesťanských svátků. Na výstavě tradičně nebude chybět ani veřejností oblíbený Zbořilův betlém, opět v novém netradičním aranžmá. Vánoční atmosféru výstavy dokreslí kolekce nejnovějších baněk Slezské tvorby Opava prezentovaných na živých jedlích. Vstupné na výstavu je 60/30 Kč.

5. a 6. 12. Vánoce v muzeu: Malování baněk pro veřejnost. Výtvarný workshop pro celou rodinu – malování skleněných baněk od výrobního družstva Slezská tvorba. Sobota i neděle od 9.00 do 16.30 (poslední vstup v 16.00), přerovský zámek. Vstupné 100 Kč (v ceně je 1 ks baňky a vstup na výstavu). Do vyprodání zásob, kapacita dílny je omezena! Doporučujeme rezervaci na tel.: 581 250 531.

8. 12. Ptačí krmítko. Výroba dřevěného krmítka. Přihlášky na ornis@prerovmuzeum.cz nebo 581 219 910. Od 16.30 v budově ORNIS. Vstupné 200 Kč za krmítko, pouze 1 kus pro přihlášenou rodinu nebo jednotlivce.

10. 12. Vánoční setkání ornitologů. Od 17 hodin v budově ORNIS, vstup zdarma.

11. 12. Rozsviť Přerov s Muzeem Komenského v Přerově. Kde přesně se číslo v okně letos rozzáří? To vám sice neprozradíme, ale rovnou dodáváme, že na zámku to tentokrát nebude! Určitě vám však můžeme slíbit, že se určitě máte na co těšit. Pro malé i velké připravujeme speciální adventní dílnu, kde příchozí budou moci vyzkoušet jednu starodávnou dovednost nebo si vyrobit drobnou ozdobu z nevšedního materiálu. K dispozici bude také voňavý čaj. Dílna potrvá od 16 do 18 hodin a na návštěvu zavítá také hvězdička Třpytka.

20. 12. Vánoční strom pro ptactvo – výroba krmení pro ptáky a zdobení vánočního ptačího stromu. Přineste ptákům něco do krmítka a potkejte přátele. Svařené víno pro dospělé a sladkosti pro děti, folkové vánoční zpívání s Petrem Vyňuchalem od 17.00 hodin. Od 14 do 18 hodin v budově ORNIS. Jednotné vstupné 40 Kč.

20. 12. Svátek světla. Oslava světla při zimním slunovratu. Přineste si lodičky ze skořápek ořechů a pusťte je po řece. Od 17 hodin, molo u loděnice.

www.prerovmuzeum.cz

KULTURA PŘEROVA

říjen–prosinec 2026

Závěr roku v Hrubé kotelně

Neváhejte a navštivte nás. Náš Spolek Hrubá kotelna najdete v přerovském Areálu Osmek, v ulici Za Mlýnem 2945/56. A co jsme si pro vás připravili?

22. října to od 19 hodin bude koncert **Marie Tilšarové & Kdo Jsme My.** Marie Tilšarová je písničkářka, která ve své tvorbě propojuje silné texty, emoce, autentické příběhy ze života a humor. Její písně jsou jednoduché, ale rozhodně ne povrchní – otevírají témata, která známe všichni, a vybízejí k zamyšlení. Na koncertě vystupuje sama jako písničkářka nebo společně s kapelou Kdo Jsme My, se kterou vytváří bohatší hudební aranže a nezaměnitelnou koncertní atmosféru. Akci pořádá ArtUnity, začínáme v 19 hodin a vstupenky v ceně 390 Kč zakoupíte nawww.smsticket.cz, na místě pak za 460 Kč.

7. listopadu se můžete těšit od 13 do 18 hodin na **Otevřené ateliéry** v Budově A, sále Varna a Sále Kotelna. Ateliéry v Hrubé Kotelně nabídnou hudební ochutnávku i inspiraci z kuchyně žáků ZUŠ Bedřicha Kozánka. Brněnskou JAMU představí Šárka Želencová a František Vobecký. Během akce bude otevřena kavárna s drobným občerstvením. Vstupné je zdarma.

12. listopadu vystoupí v 17 hodin **Zdeněk Schenk** se svou přednáškou **Detektory kovů v archeologii.** Výsledky dlouholeté vzájemné spolupráce terénního archeologa přerovského muzea a dobrovolných spolupracovníků z řad uživatelů detektorů kovů, kteří se v rámci projektu Preventivní archeologie podílejí na záchraně našeho společného archeologického kulturního dědictví, představí na přednášce Zdeněk Schenk. Vstupné je 50 Kč a rezervovat se můžete v kalendáři akcí na www.hrubakotelna.cz

19. listopadu se od 19 hodin můžete těšit na **JWQ – Koncert Wroblewski**. V sále Kotelny vystoupí JWQ, akustický kvartet (Štěpán Janoušek – trombón, Michal Wróblewski – saxofon, Miloš Klápště – kontrabas, Jan Chalupa – bicí) kombinující improvizovanou hudbu s kompozicemi z dílny obou dechařů. Kvarteto bylo původně zásadně ovlivněno newyorským jazzovým downtownem (Sex Mob, Medeski-Martin-Wood, Bobby Previte, Ray Anderson, Marty Ehlrich), postupem času se tato přímá inspirace částečně vytratila a z kvarteta se stal soubor *„kradoucí z tolika zdrojů až hanba“*. Skladby jsou eklektické, hudba

čerpá z různých tradic, vše je propojeno totální improvizací. Za deset let existence soubor odehrál přes sto koncertů v Česku, Polsku, Německu, Rakousku, Maďarsku, Srbsku a na Slovensku, vystoupil také na některých prestižních festivalech jako byly například Jazz Jantar Gdansk, Jazzwerkstatt Peitz, Are you free? (Dunajska Středa), Subotica Jazzfest, Jazzfest Brno a další.
Vstupné je 300 Kč a opět je možná rezervace na našich webovkách.
Na konci listopadu, a to **26. 11.**, nás v 18 hodin poctí svou přítomností **Miroslav Komínek** u příležitosti **křtu** své knihy **Krvavé rubíny**. Miroslav Komínek je přerovský patriot, který téměř třicet let nosí uniformu strážníka městské policie. Vedle své práce se věnuje rodině, historii a terénní archeologii a je milovníkem sci-fi a fantasy. Po bestsellerové sérii 365+1 příběh strážníků z Přerova a navazujících knihách Přerovnáno, které vznikly z úspěšného blogu MP Přerov oceněného Magnesií Literou, vydává Miroslav Komínek svůj první fantasy román Krvavé rubíny! Nejde tedy o další příběhy z přerovských ulic - autor nás s sebou nově bere na místa, která dosud existovala jen v jeho fantazii.Stejně jako u každé předchozí autorovy knihy půjde část peněz z každého prodaného výtisku na dobročinný účel. Tentokrát poputuje část výtěžku na podporu vysloužilých policejních psů, kteří si zaslouží klidné a důstojné stáří. Akci pořádá Městská knihovna. Vstup zdarma.
3. prosince v 17 hodin začne **Cukrářský kurz s Yvonou – Vánoční pečení.** Za 500 Kč kurzovného získáte nové recepty od profesionální cukrářky, veškerý materiál i závěrečnou ochutnávku. Kurz je vhodný pro začátečníky i pokročilé milovníky pečení. Počet míst je omezen, proto si místo rezervujte na www.hrubakotelna.cz. Místo je zajištěno až po připsání platby na účet.
Den na to, **4. prosince**, přijďte v 16 hodin otevřít okénko adventního kalendáře v rámci akce **Rozsviť Přerov**.
10. prosince nás v 19 hodin v sále Kotelna čeká **Vánoční koncert** – adventní čokoládové překvapení. Vstupné je 300 Kč.
Do konce roku 2026 pak ještě můžete stihnout výstavu **Tereziina kuchyň** v Budově A v 1. patře nabízející pohled do stylizované kuchyně zakladatelky továrny Terezie Hrubé z období kolem roku 1900 a připomenutí začátků jejího podnikání i rodinné historie. Stále probíhá rovněž výstava **obrazů a soch Miroslava Straky** v Budově H, vestibulu ve 2. patře a autorská výstava obrazů Venduly Chalánkové **Jak se žilo u Janáčků**. Stěny sálu Varna zdobí 18 kreseb přerovské rodačky a dnes brněnské výtvarnice, která v rámci projektu Jak se žilo u Janáčků představuje ilustrace ke dvěma knihám vycházejícím z odkazu Marie Stejskalové, řečené Máři — dlouholeté hospodyně v rodině skladatele Leoše Janáčka.

KNIHOVNA JE ZDE PRO VÁS

17. a 31. 10. **Sobotní programy pro dětské čtenáře**, půjčovna pro děti Palackého 1, od 14 do 17.00.

17. 10. **Den otevřených dveří** – komentované prohlídky hlavní budovy knihovny s Janem Horkým, Žerotínovo nám. 36, od 8.00, 10.00 a 13.00.

21. 10. **Pěšky kolem Československa za 39 dní** – cestovatelská přednáška Jana Rendla, Wurmova 2, od 17.00.

22. 10. **S humorem o životě a psaní** – beseda se spisovatelkou a stand-up komičkou Lucií Macháčkovou, Klub teplo Přerov, Horní nám. 9, od 17.00.

27. 10. **Podzimní decoupage** – kreativní dílna s Monikou Cechovou, učebna MěK Přerov, Žerotínovo nám. 36, od 16.00 do 19.00.

3. 11. a 8. 12. **Sektor 36** – nový klub figurkových her pro zájemce ve věku 12 až 18 let, Žerotínovo nám. 36, od 16.00 do 18.00.

4. 11. a 2. 12. **Čtenářský klub** – setkání čtenářů, Žerotínovo nám. 36, od 17.00.

5. 11. **Bezpečná hesla a jejich ukládání**, přednáška pro seniory, Žerotínovo nám. 36, od 10.00.

10. 11. **Otužování 2.0 – tělo, mysl a disciplína**, přednáška Petra Málka, Žerotínovo nám. 36, od 17.00.

11. 11. **„Sovička hledá kamarády“** s interaktivním čtením a zábavnými aktivitami. Program pro rodiče s dětmi od 2 do 4 let, půjčovna pro děti, Palackého 1, od 9.00.

12.–13. 11. **Prodej vyřazených knih**, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00.

16. 12. **„Šťastné a sýrové! Jak myšák Gouda slavil Vánoce“** s interaktivním čtením a zábavnými aktivitami – program pro rodiče s dětmi od 2 do 4 let, Palackého 1, od 9.00.

17.–18. 12. **Prodej vyřazených knih**, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00.

Více na www.knihovnaprerov.cz

Svítání ve Sboru Jana Blahoslava

V sobotu 14. listopadu 2026 od 16 hodin se v příjemných prostorách Sboru Jana Blahoslava (Havlíčkova 11, Přerov) uskuteční jedinečný koncert hudebního souboru Svítání.
Toto vystoupení nabídne vzácnou příležitost zaposlouchat se do tvorby, která osobitým způsobem propojuje klasické hudební tradice s moderním výrazem. V podání souboru zazní autorské kompozice, v nichž se harmonicky snoubí zpěv s harfou, kytarami a kontrabasem. Zveme vás k prožití svátečního setkání, při kterém se prostory sboru naplní hudbou plnou emocí, hloubky a inspirativní krásy. Přijměte pozvání na koncert, který slibuje být nevšedním kulturním zážitkem pro každého milovníka umění.
Vstupné na: vstupenky.svitani.com

Smích, knihy a historky ze života

Městská knihovna zve na besedu se spisovatelkou Lucií Macháčkovou

Máte rádi svěží humor, nadsázku a příběhy, ve kterých se často tak trochu poznáte? Pak si v kalendáři rezervujte čas na besedu s oblíbenou stand-up komičkou, scenáristkou a spisovatelkou Lucií Macháčkovou.

Lucie je známá nejen ze stand-upových pódií (např. z pořadu Underground Comedy), ale také jako autorka oblíbených knižních bestsellerů, v nichž s lehkostí a sobě vlastním vtipem glosuje vztahy, peripetie seznamování, trapasové situace i každodenní strasti života moderní ženy a matky. Je laureátkou ocenění Magnesia Litera v kategorii Humoristická tvorba z roku 2024 za knihu Svatební historky a o rok později byla v té samé kategorii nominována za titul Historky z Tinderu 2. Během večera moderovaného ředitelkou přerovské městské knihovny Editou Hausnerovou nahlédneme nejen do zákulisí autorčiny tvorby, ale těšit se můžete i na historky ze života komičky.

Beseda se uskuteční 22. října od 17 hodin v Klubu Teplo Přerov na Horním nám. 9. Vstupné 100 Kč (platba na místě v hotovosti nebo přes QR kód), rezervace míst nutná na e-mailu propagace@knihovnaprerov.cz nebo na tel. 581 334 069.

Přerovskou street artovou zídku významných osobností na třídě 17. listopadu doplnil v září letošního roku mj. portrét přerovského muzikanta Jaroslava Wykrenta (1943-2022).
Autorem čtyř nových portrétů našich rodáků je výtvarník Michal „ProroK" Filák.

Akce Klubu Dlažka a jejich Hudboslovení 2026

5. 11. PRECEDENS
Legendární česká rocková skupina.

6. 11. RABUSSA
Přerovská kapela interpretující historické, lidové či renesanční písně a melodie evokující dobu rytířských turnajů.

12. 11. KIRRIS RIVIERE
Blues z Bristolu, UK.

16. 11. NEŘEŽ
To nejlepší od Zdeňka Vřešťála a Víta Sázavského.

19. 11. VLADIMÍR MERTA A ONDŘEJ FENCL

21. 11. TOMÁŠ NOVÁK S KAPELOU

26. 11. ASPM
Jan Spálený a blues s mírně jazzovou podobou.

27. 11. VHS
Přerovská folk-rocková skupina.

28. 11. NOVEMBER 2ND
Česká kapela propojující rockovou energii s prvky soulu, popu a tradičního amerického písničkářství.

19. 12. COUNTRY VÁNOCE S FREĎÁKY

Všechny akce jsou pořádané v rámci oslav 770 let města Přerov a proběhnou v Klubu TEPLO na Horním náměstí. Předprodej: Musiccentrum – hudební nástroje, Wilsonova ulice. Bližší informace: www.dlazka.cz

Detektory kovů v archeologii na Přerovsku

Přednáška Detektory kovů v archeologii na Přerovsku je věnována výsledkům dlouholeté vzájemné spolupráce terénního archeologa Muzea Komenského v Přerově a dobrovolných spolupracovníků z řad uživatelů detektoru kovů, kteří se v rámci projektu Preventivní archeologie podílejí na záchraně našeho společného archeologického kulturního dědictví. Z výsledků společného úsilí budou v rámci přednášky široké veřejnosti prezentovány nejen ukázky ztracených solitérních movitých archeologických nálezů zhotovených ze železných, barevných i drahých kovů, ale zároveň unikátní depoty z doby bronzové či hromadné nálezy mincí uložené našimi dávnými předky před stovkami či tisíci lety do země. V mnohých případech se jedná o zcela unikátní archeologické nálezy mimořádné historické hodnoty přesahující svým významem rámec Olomouckého kraje.

Pokud jste milovníci archeologie, obdivujete um a dovednosti našich dávných předků přetavené do podoby šperků, mincí, zbraní či předmětů každodenní potřeby, neváhejte a vydejte se do Hrubé kotelny na přednášku Detektory v archeologii na Přerovsku, kterou pro vás připravil archeolog Muzea Komenského v Přerově Zdeněk Schenk .

A kdy? 12. listopadu 2026 v 17 hodin v sále Kotelna Spolku Hrubá kotelna na Osmeku. Vstupné 50 Kč

Mezi světy – opravdu přerovské knihkupectví

Vítejte v Mezi Světy – doslova i obrazně. Jsme malé, poctivé a lehce potrhlé knihkupectví v srdci Přerova, na Palackého ulici 20. Knihy jsou náš svět už opravdu dlouho: v knižním obchodě pracujeme od roku 1994, takže jsme zažili dobu, kdy se bestsellery hledaly v papírových katalozích a internet byl spíš sci-fi. Vlastní knihkupectví jsme otevřeli v roce 2011 a od té doby se snažíme, aby u nás každý našel příběh, který mu sedne.

Jsme tým o dvou lidech a jednom psovi. Ten pes je s námi od roku 2018 a je pravděpodobně nejspokojenější člen kolektivu – celý den leží mezi regály a tváří se, že hlídá. Ve skutečnosti jen čeká, jestli mu někdo neupustí piškot.

Na skladě máme kolem 30 000 knih, takže je dost pravděpodobné, že u nás najdete něco, co jste ani nehledali. Nejsme nijak žánrově vyhranění – prodáváme všechno od poezie přes detektivky až po knihy o pěstování rajčat. Knihy prostě milujeme ve všech podobách.

A protože svět se mění a my s ním, rozhodli jsme se letos pustit do dobrodružství jménem e-shop. Učíme se za pochodu, občas bojujeme s technikou, ale věříme, že to zvládneme. Jen prosíme o trpělivost – jsme pořád hlavně kamenné knihkupectví, takže se může stát, že kniha označená jako „skladem“ už mezitím našla nového majitele přímo u nás v obchodě.

Děkujeme, že nás podporujete. Ať už přijdete osobně, nebo nakouknete online, jste u nás vždycky vítáni.

Stačí vstoupit Mezi Světy.

Lubomír Karásek

Celostátní sbírka Bílá pastelka

Sbírkový účet:
888833222/0800, v.s. 171 (Přerov)
Účet SONS OO Přerov:
263081201/0300
QR kód (funguje celoročně) je nastaven na částku 50 Kč a její výši lze libovolně měnit.

QR Platba

NOVÁ OPTIKOTECHNA

V polovině 30. let se nová továrna Optikotechna po veleúspěšném startu potýkala s nedostatkem prostoru pro další rozvoj, proto vedení naplánovalo výstavbu nového areálu. Dle nejnovějších zásad se měly optické provozy budovat mimo městskou zástavbu, kde byla více zaručena bezprašnost, nutná pro výrobu kvalitní optiky, takže bylo vybráno místo až za městem naproti vstupní brány městské nemocnice. Veškerá povolení a plány byly hotovy do poloviny roku 1936 a 7. července zahájili zedníci přerovského stavitele Karla Kovaříka stavbu továrního objektu čtvercového půdorysu dle projektu architekta Robeta Motky. Práce na jednopatrové budově s částečnou nadstavbou druhého patra se podařilo dokončit na podzim a již 30. října se ze staré „Optiky“ na Novosadech stěhovala do nové továrny na úplný konec Dvořákovy ulice justáž čili pracoviště závěrečného seřizování optických pozorovacích přístrojů, která na novém působišti měla potřebný výhled do okolí. Postupně následovaly i další provozy a kolaudace proběhla v dubnu 1937. Budova, později nazývána jako M2, byla v letech 1938 až 1939 rozšířena a v letech 1941 až 1942 k ní přibyla stavba totožného uspořádání – pozdější hala M3.

Vzácný náhrdelník z Hlinska z pozdní doby kamenné

Aleš Drechsler

Opevněná osada, která se vypínala před více než pěti tisíci lety na ostrožně „Nad Zbružovým" v Hlinsku nedaleko Lipníka nad Bečvou, vydala archeologům v průběhu šest a dvaceti výzkumných sezón mezi desítkami tisíc nálezových položek i mnoho unikátních solitérních artefaktů. Mezi ně nepochybně patří i součásti náhrdelníku, který svou pestrou skladbou nemá pro dané období ve střední Evropě příliš srovnatelných analogií.

Podivuhodný šperk z pozdní doby kamenné objevili archeologové v roce 1971. V zahloubené odpadové jámě nalezli výzkumníci pod polovinou zdobeného keramického džbánu spolu se zuhelnatělým obilím kolekci drobných předmětů, které se ukázaly být součástí honosného náhrdelníku, původně tedy ukrytého ve zmíněné nádobě, v jejichž střepech byla zjištěna také zvířecí figurka, interpretovaná vedoucím výzkumu jako medvědice. Dno jámy pokrývala vrstva šedavého popela.

Samotný náhrdelník, jehož rekonstrukci provedl vedoucí výzkumu na Hlinsku Jiří Pavelčík, sestával z patnácti perforovaných zvířecích zubů masožravých savců, tří trubkovitých kostěných korálků, pěti kostěných imitací zvířecích zubů, jednoho zdobeného přívěsku z mušle, dvaceti plochých perleťových korálků a jedné měděné spirály.

Zmíněný badatel se při rekonstrukci možného původního vzhledu komponovaného pravěkého šperku držel zásad symetrie a rozložení hmotnosti jednotlivých prvků, přičemž velké a těžké součásti předpokládal dole. Střed náhrdelníku dle jeho předpokladu tedy tvořil závěsek z mušle, po stranách lemovaný tehdy vysoce hodnotnými měděnými spirálkami (tu druhou si J. Pavelčík „vypůjčil" z jiného objektu), po nichž následovaly velké vrtané špičáky střídané trubkovitými kostěnými perlami. Návazný sled představovaly korály z perleti, střídavě proložené imitacemi grandlů nebo trháků, přičemž je oddělovaly od vrtaných řezáků, jež byly zase střídány malými perlami. Horní části obou ramen pestrého šperku představovaly již jen malé korálky z lastur mušlí.

Foto originálních dochovaných prvků náhrdelníku, vystaveného v expozici Archeologie Přerovska (foto M. Frouz)

Volněji pojatá rekonstrukční kresba ženy s eneolitickým náhrdelníkem z ateliéru Libora Baláka (vlevo)

OBCHODNÍ DŮM PRIOR

Až do roku 1986 postrádal Přerov obchodní dům, který by odpovídal definici zařízení se širokým prodejním sortimentem, kde zákazník mohl „pod jednou střechou" nakoupit ve více prodejních oddělení vedle potravin i spotřební zboží různých kategorií.

V místních podmínkách se sice již v první polovině 20. století jako obchodní domy označovaly prodejny A. Wolfa, Baťa či Vrba a Pražák, jež sice byly velkoryse prostorově řešeny, ale nabízely zboží jen několika příbuzných oborů (konfekce, galanterie, látky, obuv). Plnohodnotné obchodní domy sítí Brouk a Babka, ASO či Baťa se tehdy nacházely jen ve velkoměstech. Zásadní rozšiřování města, zahájené v 50. letech, ale počítalo i s výstavbou obchodního domu, a to v místě plánovaného nového centra města na spojnici nádraží se Šířavou. Obchodní dům pod hlavičkou podniku Obchodní domy Prior Bratislava měl vyrůst v sousedství sídliště, administrativních budov a kina. V roce 1968 bylo avizováno, že stavba započne v roce 1970 za Komenského ulici, v sousedství budovy hygienické stanice, jež měla být zbořena. K demolici ale nedošlo, protože plány byly přehodnoceny a odloženy. Pozemní stavby Olomouc se pustily do práce až v roce 1984, a to v místech na konci Čechovy ulice, kde dříve stávala pila a parketárna. Na konci jara už se budovalo přízemí a do roka dosáhla hrubá stavba do druhého patra. V srpnu 1986 byly hotovy již interiéry v přízemí, začalo s montáží prodejního zařízení podnikem OZAP Praha a rovněž byl zprovozněn eskalátor, který měl být pro Přerovany novinkou. Slavnostní zahájení provozu se v souladu s dobovou indoktrinací komunistické ideologie uskutečnilo 7. listopadu 1986 – na výročí zahájení Velké říjnové socialistické revoluce. Po svém otevření nabídl přerovský Prior, jakožto 10. obchodní dům podniku Severomoravské obchodní domy Ostrava, který byl součástí celostátního trustu Prior Bratislava, svým zákazníkům 16 prodejních oddělení na ploše 3000 m² textil, oděvy, obuv, galanterie, kožešiny, elektro, domácí potřeby, drogerie, sport a hračky, knihy, hodiny a klenoty. Prodejny se ovšem původně nacházely pouze v prvních dvou podlažích, protože druhé patro totiž zpočátku sloužilo jako sklad. Část z 300 zaměstnanců zajišťovalo i provoz vybraných služeb – opravy oděvů, šití záclon, dárkové balení anebo rozvážkovou a zásilkovou službu. Novinku představovala i činnost tzv. předváděcí centra, zajišťující reklamní prezentace vybraného zboží, včetně módních přehlídek. Mezi služby patřil i dětský koutek s promítáním pohádek a malí zákazníci se mohli pravidelně těšit také na živý velikonoční koutek se zvířátky anebo mikulášskou nadílka. Sezónní atraktivitu přidávala také bohatá vánoční světelná výzdoba na exteriéru objektu. Před vánoci 1989 dostal Prior navíc ještě speciální výzdobu, když se v průběhu revolučních událostí prostor kolem hlavního vstupu proměnil v jakési informační středisko Občanského fóra s desítkami informačních a propagačních plakátů a letáků. V roce 1991 v Prioru přibyl také jeden z prvních bankomatů v Přerově. V únoru 1994 proběhlo zvětšení prodejních ploch o 600 m², když se do druhého patra přestěhovalo elektro, kulturní potřeby či bytový textil. V první půli roku 1995 byl Prior nákladem 30 milionů Kč rozšířen a dominantou přestavby se stala prosklená „rotunda" orientovaná ke kinu Hvězda. Změnou prošlo vnitřní uspořádání a celé přízemí nově zaujímal supermarket s plochou 1140 m², přičemž celková plocha se rozšířila na 5800 m². V té době zde pracovalo 206 zaměstnanců, kteří denně obsloužili na 6000 zákazníků. Za prvních deset let své existence Prior přivítal 23 706 000 zákazníků. Zařízení sloužilo zákazníkům až do roku 2015, kdy začala jeho radikální přestavba na obchodní galerii, která měla obsadit i plochu parkoviště s tržnicí. Plány původně počítaly s rozebráním druhého patra a s využitím zbytku stavby, ale brzy se ukázalo, že konstrukci využít nelze a Prior šel v polovině roku „k zemi". Éru přerovského Prioru tak připomínají jen staré fotografie, jako záběr přes parkoviště, pořízený od Šířavy v únoru 1987.

Petr Sehnálek

ZPRAVODAJ MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, ŘÍJEN–PROSINEC 2026

Texty: Veronika Balajková, Aleš Drechsler, Radim Himmler, Lubomír Karásek, Marta Konířová, Andrea Kopečková, Helena Kovářová, Šárka Krákorová Pajůrková, Kamil Lukeš, Petr Sehnálek, Kristina Šehnálková, Zdeněk Schenk, Jana Trtiková, a Lubomír Vyňuchal

Foto: Muzeum Komenského v Přerově, MěK Přerov, Spolek Hrubá Kotelna, Martin Frouz, Iveta Juchelková, Miroslav Komínek, Zdeněk Schenk, Lubomír Vyňuchal

Redakce a grafická úprava: Kristina Šehnálková

Korektury: Eva Uhlířová

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p.o., Horní nám. 7/7, 750 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496. Čtvrtletník - periodický tisk územního samosprávného celku. Vyšlo 13. 7. 2026 v Přerově. Příští číslo vyjde 12. 10. 2026. Tisk SUGESTO s.r.o.

Změna programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p. o., budou pořizovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p.o., nenese odpovědnost za záznamy pořízené a zveřejněné jinými subjekty. http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeumum/GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je zřízeno a financováno Olomouckým krajem.